

Усмонхон АЛИМОВ

ОИЛАДА ФАРЗАНД ТАРБИЯСИ

3-китоб

Тошкент 2012

УДК: 37.018.1:297

КБК: 74.9 - *Оила тарбияси ва*

A50

педагогикаси

Ушбу китобда жамиятнинг энг муҳим бўлаги ҳисобланган оила, унинг мустаҳкамлигини таъминловчи омиллар, ёшларни одобли, ҳаёли қилиб тарбиялаш, фарзандлар маънавиятига таъжовуз қилиши мумкин бўлган «оммавий маданият» кўринишлари, уларнинг салбий таъсирларидан сақланиш йўллари, шунингдек, фарзанд умрининг балоғат, камолот фасллари, уларга хос нозик тарбия усуллари ва бошқа масалалар баён этилган.

Алимов Усмонхон

Оилада фарзанд тарбияси: У. Алимов; масъул муҳаррир А. Мансур. – Т.: “Movarounnahr”, 2012. – 156 б.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 1829-сонли тавсияси билан чоп этилди.

*ЮД 39400/3
293*

УДК: 37.018.1:297

КБК: 74.9

ISBN 978-9943-12-189-8

© Усмонхон АЛИМОВ

© «Movarounnahr» нашриёти

2013/24	Alisher Navoiy
A/1606	nomidagi
	O'zbekiston MK

СЎЗБОШИ

“Болаларингизга одоб беринглар
ва одобларини чиройли қилинглар”
(Имом Муслим ривояти).

Истиқлол йилларида барча соҳада бўлгани каби ёшлар ва уларнинг таълим-тарбиясида ҳам улкан ислохотлар амалга оширилди. Бу ислохотлар, энг аввало, аждодларимиздан қолган бой маънавий меросни, бунёдкорлик гоёларини ва эзгу таълимотларни ёшлар онгига сингдириш ва шу билан бирга уларни имон-эътиқодли, ватанга садоқат, олижаноблик руҳида тарбиялашда ўз аксини топмоқда. Фарзандларимизнинг аждодларимиз каби дунё тамаддунига хизмат қила оладиган бўлиб камол топишини таъминлаш кунимизнинг долзарб вазифасидир.

Ўзбекистон замини қадимдан илму ирфон маскани бўлиб келган. Бу юртда не-не буюк алломалар етишиб чикқан. Шу боис айни кунда, мамлакатимизда таълим тизими ва кадрлар тайёрлаш миллий дастурини ҳаётга жорий қилишда улуғ аждодларимизнинг тажрибаларидан оқилона фойдаланиш ва ёшларга кенг қўламда таълим бериш назарда тутилган.

Ушбу ғамхўрликларнинг бошида бевосита мухтарам Юртбошимиз турганлари ҳам бунинг нақадар масъулиятли эканидан дарак беради. Президентимиз: “Ёшларимизга бугуннинг ўзида алоҳида эътибор қаратишимиз лозим. Улар нафақат ишончимиз ва келажакимиз, ёшлар – бугунги ва эртанги кунимизнинг ҳал қилувчи кучидир. Яъни, эртанги кун кутганимиздек бўлиши учун бугуннинг ўзида ёшлар тарбиясига жиддий эътибор қаратишимиз зарур”, деганларида ёшларнинг эр-

танги куни, уларнинг таълим олиши ҳеч қайси давлат ёшларидан кам бўлмаслигини назарда тутганлар.

Озод ва обод Ватанимиз мустақилликка эришганидан буён халқ фаровонлиги ва маънавиятни юксалтириш мақсадида ҳар бир йилга махсус ном берилиб, алоҳида эътибор қаратилмоқда. Жумладан, 2012 йилнинг “Мустаҳкам оила йили” деб эълон қилиниши замирида ҳам кўп эзгу мақсадлар мужассам. Мамлакат келажagini мустаҳкам куриш, метин пойдевори ни ўрнатишдек олижаноб, юксак мақсадларни амалга ошириш учун фарзандларимизни чуқур илмли, касбу ҳунарнинг устаси қилиб улғайтириш, айниқса, уларга гўзал одоб-ахлоқ сифатларини бериш жуда муҳим.

Миллатимизнинг одоб-ахлоқи эса муқаддас динимиз таълимоти асосида шаклланган десак, муболаға бўлмайди. Фарзандларимизнинг эрталаб турганида салом бериб, ҳол-аҳвол сўрашидан тортиб, ота ёки она-сига қандай мурожаат қилишини кўрсатувчи таълимлар исломий тарбиялардан ҳисобланади.

Фарзандларга чиройли одоб-ахлоқ ва мусулмончиликни ўргатиш нафл ибодатдан кўра афзал ва савобли. Чунки фарзандларини солиҳ инсон қилиб тарбиялаган киши бу дунёда ва охирада роҳат топади. Яхши фарзанднинг садақан жорияси, савобли ишлари ота-онасининг қабрини нурли, руҳи покларини шод ва масрур қилади.

Ёшлар барча соҳада етакчи бўлишлари учун, энг аввало, гўзал одоб-ахлоқли бўлишлари лозим. Чунки одоб охираат неъматларига етказувчи асосий воситалардан биридир. Қуръони каримда ҳам, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳадисларида ҳам одоб-ахлоқ масаласига алоҳида эътибор берилган. Фарзанд тарбияси ҳақида олдинлари ҳам жуда кўп ёзилган. Лекин бу мавзу, яъни ёшларни ҳозирги “оммавий мадани-

ят” номи билан кириб келаётган хуружлардан муҳофаза қилиш ва жинсий-ахлоқий тарбияни ўз вақтида бериш ҳамда эр-хотин муносабатларини баён қилиш долзарб бўлгани сабабли, бу хусусда китоб тасниф этишни лозим топдик.

Шунингдек, ушбу китобда жамиятнинг энг муҳим бўлаги ҳисобланган оила, оила мустаҳкамлиги никоҳ воситасида юзага келиши, кўп асрлар мобайнида халқимиз орасида риюя қилиниб келинаётган шаръий никоҳ асли умуминсоний кадриятлар асосида оилани мустаҳкамлашга қаратилгани, бунинг натижасида оилада барқарорлик ва соғлом турмуш тарзи ҳукм суриши, бу эса ўз навбатида, жамият ва давлат тараққиётининг асоси эканига асосий эътибор қаратилган. Шунингдек, нозик тарбия ҳисобланган жинсий-ахлоқий тавсияларни ўсмирларга ўз вақтида бериш кераклиги, акс ҳолда фарзанд бу каби масалаларни нотўғри йўллар орқали ўрганиб, ўзига ва бошқаларга зарар етказиши ҳақида зарур маълумотлар келтирилган.

Ҳозирги пайтда дунёдаги мустамлакачи кучлар маънавий бўшлиқдан фойдаланиб, юртимиз ёшлари онгига маънавиятимиз ва ахлоқимизга бутунлай ёт бўлган энг хатарли иллатларни, “оммавий маданият”ни сингдириши, агар олди олинмаса, катта фитналарга сабаб бўлиши аниқ. Ёшларни худбин ва лоқайд кимсаларга айлантириш, ахлоқий бузуқлик ва зўравонликни тарғиб қилиш, бир жинслилар никоҳи, зино, гиёҳвандлик, бузуқлик, нима қилиб бўлса ҳам, қандай йўл билан бўлса ҳам фақат бойлик орттиришга интилиш, оилани тан олмаслик, кўнгил истаган ишларни қилиш орқали “эркин бўлиш” каби зарарли иллатларни ёйишни асосий мақсад қилиб олган бу жирканч “маданият” жамият маънавий ҳаётини издан чиқаради, ёшлар ахлокига жиддий салбий таъсир кўрсатади. Бундан бир аср му-

каддам атокли маърифатпарвар олим Абдурауф Фитрат: “Ким бадахлок болаларни тарбия этса, инсониятга катта душманлик қилган бўлади”, деган эди.

Бугун инсоният ғоявий урушлар, маънавий зиддиятлар, зўравон ғояларнинг дунёни қайта таксимлашга қаратилган ўйинлари авж олган шиддатли замонда яшайпти. Ҳозир зулм, истибдод ва бузғунчилик, ахлоқсизлик ва маънавий инқирозлар ҳар қачонгидан ҳам хатарли тус олмоқда. Ёшларимиз бундай шароитларда ҳар қачонгидан хушёр ва огоҳ бўлиши, дўст ким, душман кимлигини яхши ажрата олиши, ғанимлар фитнасига учмаслиги, ёвуз кучлар қўлида кўғирчок бўлиб қолиб, юртдошлари ҳаётига зомин бўлмасликлари зарур. Чунки ҳар бир фитна ва фасод иш ортида ғаразли мақсадлар, манфаатдор кучлар турганини бир лаҳза ҳам унутишга ҳақимиз йўқ. Ушбу китобда ана шундай ғаламисларнинг кирдикорлари ва уларга қарши кураш воситалари ҳам баён қилинган.

Энг аввало, юртимизда ҳукм сураётган тинчлик ва хотиржамликнинг қадрига етиб, унинг шукронасини қилиб, тинчлик ўз-ўзича, осонликча бўлмаслигини унутмаслигимиз ва буни ёшларимизга етказишимиз даркор. Зеро, муҳтарам Президентимиз шу йил 9 май Хотира ва кадрлаш куни муносабати билан Хотира майдонида қилган нутқларида уч муҳим жихатдан бири келажакка интилиш эканини алоҳида таъкидладилар. Яъни, ёшлар бизнинг келажакимиз, уларнинг таълим-тарбиясига бугун биз қанчалик катта эътибор берсак, келгусида улар биз ўйлагандек, баркамол инсонлар бўлиб етишади, иншааллоҳ.

Муаллиф

МАЪНАВИЯТГА ТАҲДИДЛАР

Бугунги дунёда кечаётган мураккаб жараёнлар ёшлар тарбиясига янада катта эътибор беришни талаб этмоқда. Бу борада Президентимиз таъкидлаганларидек, “Табиийки, “оммавий маданият” деган никоб остида ахлокий бузуклик ва зўравонлик, индивидуализм, эгоцентризм ғояларини тарқатиш, керак бўлса, шунинг ҳисобидан бойлик орттириш, бошқа халкларнинг неча минг йиллик анъана ва қадриятлари, турмуш тарзининг маънавий негизларига беписандлик, уларни қўпоришга қаратилган хатарли таҳдидлар одамни ташвишга солмай қўймайди”¹.

Халқимизнинг, айниқса, ёшларнинг ахлоқи ва маънавиятига салбий таъсир кўрсатадиган омиллар асосан куйидагилардир.

Биринчидан, хориж матбуоти хабарларига кўра, ҳозир Ғарб давлатлари телевизион дастурлари ва филмлари жаҳон медиа бозорининг тўртдан уч қисмини эгаллаган. Уларнинг тушунарсиз мусикаси, маъносиз ҳамда ғайриинсоний ҳаракатлардан иборат қўпиқлари, кизиқиши, овқатланиш одати, ҳатто кийинишига бутун дунё таклид қилаётгани боис, бундай жараёнлар таъсиридан ўз вақтида ёшларни химоя қилмасак, халқимиз маданияти, маънавияти ва миллий хусусиятларига зарар етади.

Иккинчидан, ҳозирги вақтда, Ғарб маданиятининг айрим вакиллари ахлоқсизликни маданият деб билиши ва аксинча, асл маънавий қадриятларни менсимасдан, эскилик сарқити, деб қараши бугунги тараққиётга, инсон ҳаёти, оила мустақамлиги ва ёшлар тарбиясига катта хавф солаётган бир пайтда фарзанд тарбиясига катта эътибор бериш долзарб вазифа бўлиши керак.

¹ Каримов И. «Юксак маънавият – енгилмас куч». Тошкент. «Маънавият», 2008. Б -117.

Учинчидан, бугун айрим Ғарб давлатларида ёшлар маънавияти таназзулга учраб, ўзининг салбий натижаларини бераётгани маълум. Ғарб турмуш тарзининг бундай салбий жиҳатлари баъзи ғарб оммавий ахборот воситалари орқали тарғиб қилинаётгани ачинарли ҳолдир. Ғарчи бундай ҳолатлар бошқа кўп мамлакатларда кузатилмаган бўлса-да, бу ҳол хотиржамликка берилишга асос бўлмайди. Ўз вақтида ёшлар қалбида бундай хунук ишларга нисбатан нафрат туйғусини шакллантириш лозим.

Одоб-ахлоқ, ҳаё-ибо, ор-номус, диёнат каби фазилатлар азалдан халқимиз маънавий оламининг ажралмас қисмига айланган. Бугунги глобаллашув шароитида “оммавий маданият” ниқоби остида ёшларимизга турли ёт ғоялар, маънавий тубанликларни тарғиб этишга уринаётган айрим қабил ҳиятли қучлар айнан ана шундай қадриятларимизга чанг солаётгани сир эмас.

Президентимиз “Юксак маънавият – енгилмас куч” китобларида “Ҳозирги вақтда ахлоқсизликни маданият деб билиш ва аксинча, асл маънавий қадриятларни менсимасдан, эскилик саркити деб қараш билан боғлиқ ҳолатлар бугунги тараққиётга, инсон ҳаёти, оила муқаддаслиги ва ёшлар тарбиясига қатъи ҳавф солмоқда ва кўпчилик бутун жаҳонда бамисоли балоқазодек тарқалиб бораётган бундай хуружларга қарши қурашиш нақадар муҳим эканини англаб етмоқда”, дея маънавий таҳдидлардан ёш авлодни асрашимиз зарурлигини таъкидлаганлар.

XXI асрда турли ҳаёт тарзлари ва ғоялар рақобатга киришди. Бунда муваффақиятга эришиш учун ҳар бир давлат ўзлигини сақлаган ҳолда диний ва миллий қадриятларини бошқаларга англантишни асос қилган мафкурага эга бўлиши лозим. Акс ҳолда, ўзликни йўқотиш, бебаҳо қадриятлардан воз кечиш кишини

тараққиётдан ажратиб, уни тобе, мустақил фикри йўқ манкуртга айлантириб қўяди. Ҳозирги кунда ғаразли мақсадларни амалга ошириш учун зимдан олиб борилаётган фитналар баъзи миллатларнинг ўзлигини йўқотишга қаратилганини сезиш мумкин. Бунда эътибор ҳудудларни эгаллаш эмас, инсон онгини эгаллашга йўналтирилган.

Маънавий даражада глобаллашувнинг салбий томони инсонни фақат истеъмолчига айлантиради. Бунда бахт-саодат моддий фаровонлик билан белгиланади. Яшашдан мақсад ҳаётдан энг юқори даражада лаззатланишдан иборат бўлиб қолади. Рухий-маънавий кадрятлар, эзгулик, савоб, беғараз ёрдам кўрсатиш каби олий тушунчалар унутилади. Инсонлараро муносабатлар фақат фойда ва зарар қонуни асосида ишлайди. Кўнгилхушликларнинг кўз кўриб, кулок эшитмаган турлари юзага келади.

Юқоридагилардан кўриниб турибди, глобаллашув жараёнини ортга қайтариб бўлмайди. Бу худди отилган ўқни қайта ўқдонга тиқишга уринишдек гап. Бугун дунёдаги ҳар бир давлатнинг тараққиёти айна шу глобаллашув асосида шаклланмоқда. Глобаллашув ҳодисасининг ижобий ва салбий жиҳатлари бор. Энг салбий жиҳати – замонавий дунёда одамийликни бой бериб қўйиш хавфи юқори.

Олим ва мутахассисларнинг фикр-мулоҳазаларига таянган ҳолда, ғарбга таҳдид солаётган хавф-хатарларни санаб ўтайлик:

Биринчиси, ғарб мамлакатларида туғилиш даражасининг кескин пасайиши. Бу ҳақда ғарб олими бундай ёзади: “Ғарб том маънода “ўлмоқда”, деярли барча ғарб мамлакатлари аҳолиси ақл бовар қилмас даражада камайиб бормоқда. Ўн тўртинчи асрда Оврупа аҳолисининг учдан бир қисмини қириб юборган “қора ўлат” офатидан

буён Ғарб тамаддуни ҳали бу қадар ҳатарли таҳдидга дуч келмаган. Бу офат бутун ғарб аҳолисини қириб юбориши ҳеч гап эмас. Ҳозир Оврупа мамлакатларининг кўпида ўлим кўрсаткичи туғилишдан анча юқоридир.

Иккинчиси, дин ва одобга зид бўлган ғоя, қарашларнинг сингдирилиши оқибатида миллий қадрият, урф-одат ва анъаналар емирилмоқда. Маълумки, ғарб мамлакатлари тараққиётнинг юксак чўкқиларига кўтарилишида диний қадрият, урф-одат ва анъаналар, ахлоқнинг аҳамияти катта бўлган. Жумладан, ғарб тарихчиларидан бири бундай ёзади: “Инсоният тарихий тараққиётининг қайси даврига назар ташламанг, диний эътиқод ҳар қандай буюк давлатнинг пойдевори сифатида хизмат қилиб келганига гувоҳ бўласиз. Ҳиндистон, Хитой, Юнонистон, Африка ёхуд Жанубий ва Марказий Америка тамаддунлари бўладими – уларнинг барчасида бир хил жараёни кузатиш мумкин: тамаддунлар дин негизида вужудга келган ва аксинча, қандайдир сабаблар туфайли анъанавий эътиқоднинг жамият ҳаётига таъсири сусайган ёхуд ундан бутунлай воз кечилган ҳолда миллатлар, халқлар ва давлатлар таназзулга юз тутган”.

Учинчиси, ғарбда миллий қадрият ва анъаналар сиқиб чиқарилиб, ёш авлод қалби ва онгига ғайриинсоний ғоялар сингдирилмоқда. Бунинг оқибатида Ғарб мамлакатларида “оммавий маданият” тушунчаси юзага келди. У ғарб дунёсида ўтган асрнинг иккинчи ярмида шаклланди. Гарчи “маданият” деб аталса-да, аслида, мазмун-моҳиятига, ният-мақсадига кўра, “оммавий маданият” чинакам маданиятнинг кушандаси. “Оммавий маданият” кўпдан-кўп шаклларда ўзини намоян этади. Масалан, “**китч**” – заррача бадиий-эстетик қимматга эга бўлмаган нарса ва буюмларга юксак андоза тусини бериш. “**Комикс**” – тагига қисқа матн ёки лукмалар битилган беҳаё матбаа-расм маҳсулотлари. “**Старизм**” –

субъектив эҳтиросларга берилган холда эстрада артистлари, актёрлар, спортчилар, телебошловчиларни кўкка кўтариш. “Хэппининг” – ногаҳон уюштириладиган, “кескин” томошалар, масалан, пианино ёки автомобилларни уриб, абжағини чиқариш ёхуд ўт кўйиб ваҳшиёна, оммавий “кўнгил очиш”ларни ўтказиш. Ушбулар “оммавий маданият”нинг айрим кўринишлари, холос.

Тўртинчиси, ғарб маданияти ажралиш, аборт ва ўзбошимчаликни тараққиётнинг ўзига хос муҳим босқичлари сифатида талкин этаётганидан ташвишланиб, бир олим бундай ёзади: “Маънавият ва ахлоқнинг моҳияти хусусида яқдилликка эриша олмас эканмиз, у холда қандай қилиб маънавияти юксак жамиятни барпо этишимиз мумкин? Наҳотки юртимиз тақдирига бефарқ бўлмаган кишилар маданий инқилобчиларнинг бутун саъй-ҳаракати одамларни имон-этикодидан қайтариш, Яратгандан юз ўтириш ва уларнинг онгига “турмуш тарзининг барча шакллари тенг ҳуқуқлидир” кабилидаги ғаразли ғоя ва қарашларни сингдиришга йўналтирилганини пайқамаётган бўлса?”

Бешинчиси, оила инқирози. Ўтган асрнинг 60-йилларида ғарб мамлакатларида содир бўлган “маданий инқилоб” эр, хотин ва болаларни оилавий вазифалар, бурч ва масъулиятдан озод этиб, оилага бўлган ижтимоий эҳтиёжни йўққа чиқарди. Бу ҳол оиланинг смирилишига сабаб бўлди. Ҳукмронликни қўлга олган “оммавий маданият” кечаю кундуз азалий кадриятларини камситиб, ҳагто аёлнинг эри ва болалари бўлиши табиий, ҳаётий эҳтиёж экани ҳақидаги тасаввурлар устидан ҳам қулиб келди. Бугунги кунда аёлни оналик вазифасидан буткул маҳрум этишга интилаётган кучлар ҳам пайдо бўлди.

Бундай вазият вужудга келишида ўтган асрнинг бошларида кўп ғарб мамлакатларида шаклланган ва бугунги кунга келиб ижтимоий ҳаракатга айланган фе-

минизмнинг “хизмат”и катта бўлган. Масалан, ашаддий феминист аёллардан бири оила-никоҳ масаласи ҳақида тўхталиб, бундай хато фикрларни ёзган: “Никоҳ бу – қулликнинг бир шакли. Шундай экан, аёллар ҳаракати ана шу институтга қарши йўналтирилиши зарур. Негаки, никоҳ барҳам топмаган жамиятда аёлларнинг озод этилишига умид қилиш хомхаёлдир”. Афсус, бу ғоялар таъсирида миллион-миллион ғарблик аёллар оила қуриш ва бола туғишдан воз кечмоқда, оиланинг барча динларда қораланган ноанъанавий шакллари пайдо бўлмоқда.

1970 йилдан ҳозирги вақтгача никоҳсиз яшаётганлар сони 523 мингдан 6,5 миллионгача, яъни 1000 фоизга ошгани, фақат тўрт хонадондан биттасида тўлик оила истиқомат қилаётгани, бир жинслилар “никоҳ”и кўпайиб бораётгани, яқка ўзи яшаётган америкаликлар мамлакат аҳолисининг 26 фоизини ташкил этаётгани фикримизни тасдиқлайди.

Британияда эса болаларнинг 34 фоизи никоҳсиз туғилмоқда, тахминан, шунча миқдордаги катта ёшлилар ажралиш алаmidан азият чекмоқда. Келгуси йигирма йил давомида британиялик болаларнинг ярмидан озроғигина ота-она тарбиясини олади.

АҚШда камалганларнинг ярмидан кўпи бузилган оилаларнинг фарзандлари экани, ота-онаси ажрашгани туфайли етказилган кучли руҳий зарба эркак ва аёлларга ўрта ёшда, ҳатто кексалик чоғида ҳам салбий таъсир ўтказиб туриши аниқланган.

Оврупаликларда: “Эрлар аёллар учун биринчи бўлишни, аёллар эса эркаклар учун сўнггиси бўлишни орзу қилади”, деган гап бор. Бунинг маъноси бундай: Эр уйланмоқчи бўлган қизнинг аввал бошқа эркак билан бўлмаганини орзу қилади. Агар зинога аралашган бўлса, фарқи йўқ, бу ёғига тўғри юрса бас. Хотин эса, “Эрим менгача юрган бўлса юргандир, энди юрмасин”,

деб орзу қилишидир². Бу тушунча турли маданиятларда хар хил қабул қилинади.

Ҳозирги кунда ғарб мамлакатларида оилага муносабат ёмон томонга ўзгариб кетганини юқорида кўп бор таъкидлаб ўтдик. Ҳолбуки, аввалги замонларда уларда ҳам оила муқаддас, деб ҳисобланарди. Аммо оилага “эркинлик” мартабасининг берилиши жамиятни ҳам бора-бора издан чиқарди. Мисол учун, бутун ғарбда оила бобида куйидагича бузилишларни учратиш мумкин:

1. Бир жинслиларнинг никоҳланишига қонун доирасида йўл очиб қўйилгани.

2. Оила қурмай, ёлғиз яшашга интилиш кучлилиги.

3. Хотин эрни ёқтирмай қолгани учун уни ташлаб кетиши³.

Хуллас, оила-никоҳ муносабатларининг инқирози ғарбона турмуш тарзининг эски қадриятлари саналган фидойилик, меҳрибонлик, садоқат, имон-эътиқод каби фазилатларнинг шахсий манфаатлар қондирилишини ёқловчи қарашлар томонидан сиқиб чиқарилгани билан изоҳланади.

“ОММАВИЙ МАДАНИЯТ”НИНГ ОИЛАЛАРИМИЗГА САЛБИЙ ТАЪСИРИ

Оилаларимиздаги тартиб-қоидалар долзарб аҳамиятга эга. Умуман, оилаларимизда ўрнатилган ўзига хос қоидалар оила мустақамлигини таъминлашда муҳим бўлиб келган. Масалан, Марказий Осиё ҳудудига Ислом дини ёйилгач, оилага доир қонун-қоидалар ушбу дин таълимоти асосида шаклланди. Яъни, оилада эрнинг маъқеи баландлиги, шу билан бир қаторда, хотин ҳам ҳақ-ҳуқуқларга эга экани, фарзандлар ота-оналари билан ўртада чегара борлигини ҳис қилиб, ҳурмат билан мулоқотда бўлиши қабилар. Кузатувилар натижасида

² Тоҳир Малик. «Одавийлик мулки». Тошкент. «Шарқ», 2008. 161-бет.

³ Уша китоб Б.162-бет

кўп йиллар давомида ота-боболаримиз қалбига сингиб кетган ушбу қадриятлар бугун юртдошларимиз орасида аҳамиятини бирмунча йўқотаётгандек кўринди.

Хориж матбуотига кўра, бугунги кунда ғарб ўсмирлари орасида бошқа мамлакатлар ёшларига караганда уюшган жиноятчилик ва зўравонликка берилиш ҳолати юқори. Бунга сабаб – болаларга керагидан ортиқ эркинлик берилгани экан. Уларни ҳозирдан айш-ишратга берилиб, турли ахлоксиз хатти-ҳаракатларга ружу қўйишдан ҳеч ким қайтармайди. Окибатда Британияда ўсмир кизлар орасида хомиладорлик даражаси Оврупа мамлакатлари бўйича энг юқори кўрсаткичга етган.

Яқинда, хориж телеканалларидан бирида фарзандларнинг беҳаё суратлар ва фильмларни томоша қилишига ота-оналар муносабати тўғрисида дастур намойиш этилди. Унда интервью берган бир аёл ўз кизининг шундай лавҳаларни кўришига қарши эмаслиги, балки келгусида бошига тушадиган ҳолатлардан хабардор бўлиши керак, деб ғалати фикр билдирди.

Маълумки, тижоратчилар ўз маҳсулотлари харидини оммалаштириш учун турли воситаларни ишга солишади. Бугунги кунда матбуот дўкончалари олд томонига осиб қўйилиб, бирор нашрни ёки маҳсулотни реклама қилаётган “соҳибжамол”лар кўпайгани ушбу фикрларимиз тасдиғидир.

Инсон ҳаёти давомида бирор шахсни ўзига ўрнак деб билади, бундан инсон у каби ҳаёт кечиришни, у эришган ютуқлар каби муваффақиятларга эришишни, юксак чўққиларга чиқишни кўзлайди. Бугун жамиятнинг ёш аъзолари ўз ҳаётлари учун бошқа маданият вакилларининг фикрлаш ва ҳаёт тарзини ўрнак қилиб олишлари кўп муаммоларни келтириб чиқармоқда.

“Маърифат” газетасида келтирилган маътумотга кўра, ғарб ёшлари фарзанд дунёга келтириш ҳақида

ўйламай қўйишган, йигитларга уйланмаслик, кизларга киркка тўлса-да, турмушга чиқмаслик урф бўлган. Улар наздида, оила – барча ташвиш ва бахтсизликнинг асоси ва эркинликни бўғувчи ихтиёрий қуллик эмиш. Бундай карашлар бизнинг жамиятимизга зиддир, бу каби салбий одатлар ёйилишининг олдини олишимиз керак.

Ғарб турмуш тарзида ор-номус, эркаклик шаъни, аёллик иффати деган нозик тушунчалар емирила бошлаётгани, бундай ҳолатлар “эркин ҳаёт тарзи” сифатида ахборот воситаларидан тарғиб қилинаётгани боис халкимиз орасида ушбу турмуш тарзидан таъсирланиш ҳолатлари учраши мумкинлиги, бу эса инсон ҳаёти, оила мустақамлиги ва ёшлар тарбиясига катта хавф солиши барчамизни огоҳ этиб, ёшларимизни бундай маънавий хатарлардан сақлаш учун жидду жаҳд қилишимиз зарур.

Ғарбда инсоннинг эътиқоди, Яратганга муносабати унинг ўзигагина тегишли шахсий масалага айланди ва айнан шунинг негизида шахспарастлик асослари шаклланиб, гўё ғарб кишисининг фаоллиги ва эркинлиги учун кенг имкониятлар яратилди. Эндиликда кўплаб одамлар ҳаётнинг маъно-мазмунини эътиқод билан боғламайди, улар бошқа ҳаётий мақсадлар, эҳтиёж ва манфаатларни устун қўядиган бўлишади. Бу эса ғарб кишисида ҳаётдан мақсад – руҳий юксаклиш, тикланиш эмас, балки моддий фаровонликдан лаззатланиш ақидаси шаклланишига олиб келди.

Кишилар онги мана шундай хато фикрлар билан йўғрилган ўтган асрда инсониятнинг маънавий ҳаётига каттик таъсир қилган ҳаракатлар, айниқса, коммунизм ва фашизм мафқураси юзага келди. Бу эса инсониятнинг, хусусан, шундок ҳам диний-ахлоқий турмуш тарзидан бирмунча узоклашган ғарб кишисининг руҳий-маънавий ҳаётида бўшлиқни вужудга келтирди.

Шундай қилиб, ғарб жамиятида диннинг мавқеи пасайиши эътиқоднинг сусайишига жиддий таъсир қилганини инкор этмаган ҳолда, диний кадриятлар емирилишининг асл илдизларини барча тамаддунлар, айниқса, ғарб давлатлари ва халқлари тарихида ғоят муҳим ўрин тутган, юқорида зикр этилган сабаблардан изланса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Бугунги кунда ғарб маданиятининг салбий жиҳатлари таъсирини халқимизнинг маънавий камолотини таъминлашга хизмат қилиб келган воситалар: санъат, адабиёт ва кийиниш одобида кўриш мумкин. Мисол учун, одобни энг кўп тарғиб қилувчи ҳисобланган адабиётларда ҳозирги кунда ахлоқсизлик белгиларининг учраши халқимизга хос шарм-хаё, ибo, номус, иффат, садоқат ва вафо каби тушунчаларга дарз солмоқда.

Тинимсиз ахборот оқими вужудга келтираётган муҳитда миллий кадриятлар, ўзига хосликни ифодаловчи анъаналар завоқ топишининг олдини олиш мақсадида ахборот хавфсизлигини жорий қилиш; бунда, интернет тармоғи ҳамда сунъий йўлдош каналлари орқали намойиш этилаётган, юртдошларимизнинг дунёқараши бойишига хизмат қиладиган дастурларни бериб бориш билан бирга, кишиларда жаҳон ахборот тармоғидан нимани олиш керак, нимани олиш яхши эмас, деган кўникмаларни шакллантириш, телевидение, радио ва турли кўнгилочар тадбирларда миллий кадриятларимизга тўғри келмайдиган либосларда чиқишларнинг олдини олиш; матбуот ва бадий асарларда ёшларимизни енгил-елпи ҳаёт кечиришга ва саёз дунёқарашга чақирувчи қисса ва ҳикоялар чоп этилишига йўл қўймаслик керак.

Ғарб турмуш тарзининг жамиятимизга таъсири сезиларли даражада экани ҳақида ўйлаганимизда, табиийки, ҳар биримиз ташвишга тушамиз. Шунда ёшлар

таълим-тарбияси борасидаги ишларимизнинг самарадорлиги қанчалар муҳим аҳамиятга эга эканини тушуниб етамиз. Шу билан бирга шукр қиламизки, халқимиз орасида соғлом эътиқодли, юксак одобли кишилар кўпчиликини ташкил қилиб келмоқда.

Ҳақиқатан ҳам юксак ахлоқ, аввало, ҳар бир инсоннинг одобини, халқнинг орзу-умидлари, ният-интилишларини намоён қилади. Шунинг учун эзгуликни кадрлаб, рағбатлантириб, маънавий-ахлоқий кадриятларимизни асраб, ривожлантириб, адашганларни тўғри йўлга солиб бориш барчамизнинг асосий вазифамиздир.

АСР ЮТУҚЛАРИ МАЪНАВИЯТГА ХИЗМАТ ҚИЛСИН

XXI аср замонадош ёшлар ҳаётига сезиларли ўзгаришлар кириб келди. Ўтган аср болалари мактаб, турли тўғарақлар ва спорт марказларига чопган ҳамда вақтини шу каби машғулотлар билан мазмунли ўтказган бўлса, бугунги ёшларнинг қизиқиши бошқача. Энди уларнинг кўпчилиги интернет кафелари, техника воситалари сотиладиган жойлар, компьютер ўйинлари марказларига интилмоқдалар.

Улар интернет тармоғига уланиш, янги ахборотларни олиш ва ўзаро дисклар, флешкалар, ахборотларни сақлаш, ташиш воситаларидан имкон борича тез фойдаланишга ҳамда қизиқиши доирасидаги дўстлари билан янгиликларни ўртоқлашишга шошилмоқда. Замонавий технологиялар, бир қанча вазифалар ва қулайликларга эга уяли телефон, интернет, турли мавзулардаги видеофилмлар туширилган дисклар – ҳозирги ёшларнинг диққат марказида.

2013/21
A 1606

Alisher Navoiy

nomidagi

Q'zbekiston Mill.

Уяли телефон таъжовузи

Баъзи ота-оналарга мурожаат қилсак, фарзандининг ёш бўлишига қарамай, уяли телефондан бемалол фойдалана олишини кўриб, хурсанд бўлишини айтади. Лекин уларнинг кўпи болалари телефон орқали нималар билан машғуллигини билмайди, тўғрироғи, назорат қилмайди. Болақай эса қўлида телефон, истаган, қизиккан маълумотларини ўртоқларидан кўчириб олиши ва ундан “завкланиши” мумкин. Шу тариқа, телефонга тушган ҳар хил бемаъни, ёшига мос бўлмаган маълумотлар ҳам боланинг онгини заҳарламоқда.

Маълумотларга кўра, ҳозирги кунда уяли телефон орқали ҳаёсиз филмларни тайёрлаш ва тарқатиш тез ривожланмоқда. Ҳозир ҳатто интернет ҳам ҳаёсиз ва зўравонлик акс этган филмлар, тасвирларни тарқатишда уяли телефондан ортда қолмоқда. Бу эса дунё мамлакатларини жиддий ташвишга соляпти. Қатор давлатлар жамиятда, айниқса, ёшлар орасида одоб-ахлоқ меъёрларининг бузилишига йўл қўймаслик мақсадида кескин чораларни қўллашга мажбур бўлмоқда. Хитой ҳаёсиз маҳсулотларни нафакат интернет, балки телефон орқали тарқатишга қарши кенг қамровли кураш ҳаракатларини бошлаб юборди. Австралияда эса ҳаёсиз маҳсулотларнинг интернет, қўл телефонлари ёки бошқа воситаларда тарқатилиши қатъий тақиқланиб, бу борада махсус қонун қабул қилинган.

Мақтаб ўқувчиларини тармоққа улашда аппаратнинг турига қараб, белгиланган меъёрлар асосида фақат оддийларига улаш керак. Яъни, уларда камера, диктофон, флеш карта, “bluetooth” бўлмаслиги керак. Ўқувчиларга фақат кириш-чикиш кўнғироқларини қабул қилувчи ва хабар йўлловчи аппаратлардангина фойдаланишга руҳсат бериш лозим.

Интернет ёвузлик турими?

Бугунги ҳаётни интернетсиз тасаввур қилиш қийин. Шубҳасиз, интернет давримизнинг энг буюк ихтироларидан бири. Катта-кичик, ҳар ким унинг хизматидан фойдаланиши мумкин. Бирок гап ким қандай фойдаланишига боғлиқ. Ҳозир тўрт-беш яшар бола ҳам компютердан бемалол фойдаланиши, эртадан-кечгача “автопойга” ўйнаши ёки “жангари филм иштирокчиси”га айланиши мумкин. Бир қарашда бунинг ёмон жойи йўқдек. Боланинг уқуви кучаяди, кўпроқ ахборот олади. Бирок бу нарса одат тусига кирса, нохуш оқибатларга олиб келиши ҳеч гап эмас.

Агар ўтган асрнинг 90 йилларида ёшларнинг энг севимли машғулоти мусика тинглаш ва телескўрсатувлар кўриш бўлса, айни кунда компютер ва интернет олдинги кизиқишларни ёш авлод ҳаётидан сиқиб чиқарди. Ҳозирги замон ёшлари қизиқиш ва севимли машғулоти ҳақида сўз юритганида, спорт, дўстлар билан суҳбатлашиш, маънавий ва маданий ҳордиқ чиқариш билан бир қаторда компютер технологиялари ва интернетга бўлган кизиқишларини биринчи ўринда тилга олади.

Сўнгги илмий текширувлар натижаларига кўра, бутун дунё тармоғига уланаётган ёш болаларнинг сони кун эмас, соат сайин ошмоқда. 2007 йил Европада ўсиб келаётган ёш авлод вакилининг учдан бир қисми онлайн тизимида бўлиши кузатилди. 2010 йил дунё тармоғида 10 миллион ёшлар “сайр қилган” бўлса, ҳозир уларнинг сони аллақачон 15 миллионга етган. Кундан кунга интернетдан фойдаланувчи оилалар, фарзандлар сони кўпаймоқда. Бундай ёшларнинг катта қисми – 4,5 миллиондан ортиғи Буюк Британияга тўғри келади. Улар ҳар куни электрон манзилларини текширишади,

турли хил сайтлардан маълумот излайди ва чат орқали мулоқотда бўлишади. Германияда ҳозирча 3 миллиондан ва Францияда 1,5 миллиондан ортик ёшлар вақтини асосан онлайн тизимида ўтказади.

Яна бир муҳим маълумот: “Болаларни асрайлик” (Save the Children) халқаро ҳуқуқий ташкилоти ўтказган сўровномалар натижасидан маълум бўлдики, АКШдаги 15-17 яшар ўсмирларнинг 85 фоизи, Канада ёшларининг 93 фоизи мунтазам равишда интернетдан фойдаланади.

Дарҳақиқат, бугун интернетдан фойдаланувчиларнинг деярли барчаси ёшларни ташкил этади. Тадқиқотлар натижаларидан шу маълум бўлдики, ҳозир мактаб ёшидаги болалар ҳам интернетдан тобора эрта фойдаланишмоқда.

Ёшларнинг интернетдан фойдаланиши ҳақида сўз юритар эканмиз, юқорида тилга олинган ҳолат – интернетдаги танишувлар, SMS, чатларга тўхталиб ўтамиз. Алоҳида таъкидлаш жоизки, бундай интернетро ёзишувлар ёшлар ўртасида бугун кенг оммалашиб бормоқда, аста-секинлик билан чатга кирган ёшлар асосий вақтини ёзишмаларга сарфлаб, SMSларга, бу орқали интернетга муккасидан кетмоқда. Америкалик тадқиқотчиларнинг огоҳлантиришларича, SMSга бундай муккадан берилиш ўсмирлар соғлиғи, шунингдек, хулқ-атвори билан алоқадор бўлиши мумкин экан.

Тадқиқот ўтказилган ёшлардан 20 фоизи SMSга “ўта муккасидан кетганлар” тоифасига кириб, кунига 120 дан кўпроқ хабар жўнатар экан. Улар орасида, шунингдек, спиртли ичимликлар ичиш, тамаки чекиш, гиёҳвандлик ва шахвоний амалларга берилиш ҳам кўп учрар экан. Интернетдаги ижтимоий тармоқларда кунига уч соатдан кўпроқ “ўтирган” ўсмирлар орасида ҳам шунга ўхшаш ҳолатлар қайд этилган. Ушбу тадқиқот

шундан далолат берадики, SMSга интернет ижтимоий тармоқларига берилиб кетиш ҳолатини назардан кочириш ўсмирлар соғлиғига хавfli таъсир ўтказиши мумкин. Ана шу ҳолат SMS ё интернет ижтимоий тармоғидан хаддан ташқари кўп фойдаланувчиларнинг ичкилик ва тамакига кўпроқ берилиб кетиши сабабларига ҳам ойдинлик киритади.

Қобилиятни тўғри сирфлаш

Инсон мияси жуда катта имкониятларга эга. Мутахассисларнинг фикрича, инсон миясида 16-17 миллиардгача нерв хужайралари бўлиб, одам боласи унинг ўртача 3, нари борса 4 ёки 6 фоизидан фойдаланиши мумкин экан. Аммо инсон мияси чексиз ўлчовдаги ахборотларни киска вақт ичида қабул қилганида кучли рухий толиқишга учраши мумкин. Инсон ихтиро қилган компьютер 80 мегабайтдан 1000 мегабайтгача ахборотни қабул қила олган ҳолда, инсоннинг ўзи ҳар доим ҳам ана шундай имкониятларга эга бўлолмаслиги мумкин.

Бугунги тезкор ривожланишлар жараёнида ахборот тарқатишнинг энг замонавий ва самарали таъсирчан воситалари кашф этилмоқдаки, улар олдида ўқитувчининг маърузалари зерикарли тусга кириб қолди. Бугунги кун боласи компьютер, интернет, кўп каналли телекўрсатувлар, видео, турли дисклар каби воситаларга “асир” бўлиб қолди, айримларининг кўнгли ўқишдан совиб бормоқда. Ачинарлиси, ахборот тарқатиш воситаларидан берилаётган ахборот ва маълумотлар оқими ёшлар томонидан тўғридан-тўғри “филтрлашсиз” қабул қилиняпти, бу эса улар онгини заҳарлаб, маънавий-ахлоқий дунёсини заифлаштирмоқда. Бу каби зарарли ҳолатларнинг олдини олиш учун маънавий тарбияни оиладан, яъни боланинг илк тасаввурлари, тушунчалари шаклланган даврдан бошлаш мақсадга мувофиқдир.

Ноқонуний дисклар савдоси

Глобаллашув илм-фан, техника тараққиётини жадаллаштириш билан бирга, афсуски, инсоний тушунчаларга, эзгу қадриятларга зид бўлган “оммавий маданият” никоби остидаги иллатларнинг кучайишига ҳам хизмат қилаётгани сир эмас. “Оммавий маданият” бизнинг ўзлигимизга, эзгу анъаналаримизга раҳна солишга уринаётгани кишини ташвишлантиради. Айрим кимсаларнинг мўмай пул илинжида шарм-ҳаёсизлик, лоқайдлик, ваҳшийлик, бир сўз билан айтсак, ёвузликни тарғиб қилувчи дисклар савдоси билан шуғулланаётгани барчамизни сергак торгтириши керак. Бундай ҳолатларга чек қўйиш мақсадида тегишли идоралар билан ҳамкорликда муайян ишлар олиб борилмоқда.

Ёшлар ўртасида учраётган иллатларнинг пайдо бўлиши ва илдиз отишида ноқонуний дисклар савдосининг кучли таъсири бор. Бундай қонунбузарликларнинг олдини олиш, кино-видео маҳсулотларини ёзиш, ижарага бериш ва сотиш бўйича фаолиятни тартибга солиш мақсадида мамлакатимизда кенг кўламли ишлар амалга ошириляпти. Ўзбекистон Республикасининг “Муаллифлик ҳукуки ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги қонуни, Вазирлар Маҳкамасининг “Киновидео маҳсулотларни ишлаб чиқариш, кўпайтириш, дубляж қилиш, сотиш ва уларнинг прокати бўйича фаолият турларини лицензиялаш тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ҳақида”ги қарори ва бошқа ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларда бу борадаги тартиб-қоидалар аниқ белгиланган.

Кино-видео маҳсулотларнинг ноқонуний савдоси, айниқса, бозорлар, аҳоли гавжум масканларда кўпаймоқда. Айрим бозорлар маъмурияти, мутасадди идораларнинг бу ҳолатларга эътиборсиз қарашига йўл қўйиб бўлмайди.

Фарзандларимизни турли таҳдидлардан, хусусан, “оммавий маданият” ниқоби остидаги мафкуравий хуружлардан асраш, уларга тўғри йўл кўрсатиш учун ҳаммамиз, ҳар биримиз доимо хушёр, огоҳ ва сезгир бўлишимиз керак.

Матбуотда ахлоқ меъёрларини сақлаш

Табийки, глобаллашув жараёни оммавий ахборот воситаларига ҳам таъсир этмай қолмайди. Бугунги кунда телевидение том маънода “ойнаи жаҳон”га айланган. Сунъий йўлдош орқали мингта канални бемалол томоша қилса бўлади. Ҳар бир халқнинг маънавий кадриятлари ўзи учун азиз, уларни камситишга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ. Шу билан бирга, бир халқ удуми иккинчисиникига мос келмаслиги ҳам мумкин. Бундай ҳолда ҳар ким ўз миллийлигини ёт таъсирдан ҳимоя қилишга ҳақлидир.

Айрим чет эл оммавий ахборот воситалари учун одатий ҳисобланган шундай нарсалар борки, улар бизнинг газетхон ёки телестомошабин учун кадриятларимизни оёқости қиладиган, маънавиятимизни ҳақоратлайдиган тушунчалар бўлиши мумкин. Бунга ўнлаб мисоллар келтирса бўлади. Афсуски, “у ёқдагилар”нинг турмуш тарзини ифодаловчи, биз учун эса мутлақо ёт нарсалар ўзимиздаги оммавий ахборот воситаларида ҳам пайдо бўлмоқда.

Глобаллашув ўзликни йўқотиш эмас

Албатта, глобаллашув бутун дунёда рўй бераётган, орқага қайтмайдиган жараён. Бошқа мамлакатлар қатори биз учун ҳам зарурий. Лекин у бирёклама бўлмаслиги керак. Глобаллашув миллий ўзликни йўқотиш дегани эмас! Дунё тамаддуни турли халқларнинг ўзига хос анъаналари, маданияти, маънавий кадриятлари билан гўзал ва бой ҳисобланади. Уларнинг ҳар бири яшаш ва

равнак топишга ҳақли. Лекин кайсидир давлат ёки давлатлар, кайсидир халқ ёки халқлар глобаллашувни ўз менталитетидан келиб чиқиб, ўзгаларга тикиштириши адолатдан эмас. У ҳолда бу жараён бир томондан фойда килса, иккинчи тарафдан жиддий зарар келтириши, асрий кадриятларга шикаст етказиши, халқ ўз илдиздан айрилган “омма”га, миллат ўз киефасини йўқотган “манқурт”га айланиб қолиши эҳтимолдан узоқ эмас. Бундай хатарга йўл қўймасликнинг чораси битта: ўзгалар кадриятини камситмаган ҳолда ўз кадриятларимизни маҳкам туриб ҳимоя қилишимиз, лозим бўлса, жумла жаҳонга кўрсатишимиз керак.

“Одамлар оловга ўхшайди, – деган эди донишмандлардан бири, – иссиғидан баҳра олу куйдиришидан эҳтиёт бўл”. Тараккиёт мевалари ҳам худди шундай, ундан кўркиш эмас, фақат тўғри фойдалана билиш керак. Қандай мақсадда кўлласангиз, ўша тарафга етаклайди.

Мамлакатимизда бошланган барча эзгу ишлардан кўзланган асосий мақсад – юртимиз салоҳиятини ошириш, халқимиз фаровонлигини таъминлаш, озод ва обод Ватан пойдеворини мустаҳкамлаш, баркамол авлодни вояга етказишга қаратилган. Ёшларимизнинг ўқиб-ўрганиб, замонавий илмларни эгаллаган, соғлом ва маънавий етук авлод бўлиб вояга етиши йўлида кенг кўламли ишлар қилиняпти, зарур шароитлар яратилляпти.

Ҳар йили миллионлаб маблағ сарфланиб, замонавий мактаб ва коллежлар қурилмоқда, улар энг сўнгги русумдаги ўқув-лаборатория жиҳозлари билан таъминланмоқда. Шундай экан, давлатимиз фарзандларимиз истикболи учун муттасил кайғураётган бир пайтда тарбияни издан чиқарувчи, маънавиятини кемирувчи ҳар қандай ёт таъсирлардан ёшларимизни ҳимоя қилиш, дунёда кечаётган ахборот таҳдидига қарши ёшларимизда соғлом иммунитетни шакллантириш, огоҳликни

бир дақиқа бўлсин қўлдан бой бермаслик – бугун сув ва хаводек муҳим заруратга айланган.

Зарурий чоралар – тарбиянинг муҳим воситаси

Ёшларимизни замона талабларига тўлиқ жавоб берадиган, ҳар томонлама баркамол шахслар этиб вояга етказиш мақсадида болалар ва ёшларнинг ҳуқук ҳамда қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга, улар баркамол бўлиб вояга етишининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлашга қаратилган қонун ҳужжатларини такомиллаштириш ва замон талабларига мослаштириш ишлари амалга оширилди.

Шу мақсадда бир қатор янги қонунлар қабул қилинди, амалдаги қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди. Жумладан, «Вояга етмаганларнинг назоратсизлиги ва ҳуқукбузарлиги профилактикаси тўғрисида»ги, «Алкоголли ичимликлар ва тамаки тарқатилиши ҳамда 20 ёшга тўлмаган шахслар томонидан алкоголли ичимликлар истеъмол қилиш ва тамаки чекишни чеклаш тўғрисида»ги қонунлар ишлаб чиқилди.

«Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқукбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида»ги Қонун ушбу масалалар билан шуғулланувчи тизим органлари ва муассасаларини аниқ белгилаш, улар фаолиятининг асосий вазифалари, принциплари ва йўналишларини тартибга солиш, шунингдек, алоҳида эътиборни талаб қилувчи вояга етмаганлар ва оилалар билан яқка тартибдаги тарғибот ишларини ташкил этиш асослари ва тартиби, вояга етмаганларни ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасаларига ва ижтимоий-ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш марказларига жойлаштириш тартиби ва асослари, ижтимоий ҳавфли ҳолатдаги вояга етмаганларнинг ҳуқуқий мақоми, уларнинг ижтимоий-ҳуқуқий

хамда педагогик билимини ошириш ва бошқа масалалар ечимига қаратилган.

«Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги Қонун эса, ёшлар ўртасида жиноятчилик билан боғлиқ вазиятни яхшилаш, уларнинг ғайриижтимоий хатти-ҳаракатининг олдини олишга қаратилган бўлиб, унда вояга етмаганларни тунги вақтда отонасидан бирининг ёки уларнинг ўрнини босувчи шахннинг кузатувисиз ресторанларга, кафеларга, барларга, дискотекаларга, кинотеатрларга, интернет ва компютер залларига, кўнгилочар тадбирлар ўтказиладиган бошқа биноларга киритгани учун маъмурий жавобгарлик жорий этилиши кўзда тутилган. Мазкур қонун Бирлашган Миллатлар Ташкилоти томонидан 1989 йил 20 ноябрда қабул қилинган Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенция 31-моддасининг: «Иштирокчи давлатлар боланинг дам олиш ва бўш вақтини ўтказиш ҳуқуқини, ўзининг ёшига мос келадиган ўйинлар ва кўнгилочар тадбирларда иштирок этиш, маданий ҳаётда эркин қатнашиш, санъат билан шуғулланиш ҳуқуқини эътироф этадилар», – дейилган нормасига ҳамоҳангдир.

Жаҳондаги кўпгина давлатларда вояга етмаганларнинг тунги вақтда кўнгилочар тадбирларда иштироки масаласи қонуна мустаҳкамланган бўлиб, бу йўналишдаги ҳуқуқбузарлик учун қонун ҳужжатларида жавобгарлик белгиланган. Жумладан, 2009 йили Россия Федерациясида бола ҳуқуқлари асосий қафолатлари тўғрисидаги қонунга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилиб, унда тунги вақт (22.00 дан 06.00 гача) тушунчаси, давлат органлари, маҳаллий органлари ҳамда ота-оналарнинг болаларни соғлом ва маънавий етук этиб тарбиялаш борасидаги мажбуриятлари, шунингдек, 18 ёшга тўлмаган шахсларни тунги вақтда катта

ёшдагилар кузатувисиз жамоат жойларига, стадионларга, ресторанларга, кафеларга, барларга, интернет ва компьютер залларига, кўнгилочар тадбирлар ўтказиладиган жойларга бориши, жамоат транспортида юришига чеклов белгиланган ҳамда маъмурий жавобгарлик жорий этилиши кўзда тутилган. Германиянинг 2002 йил 23 июлдаги «Ёшлар муҳофазаси тўғрисида»ги Қонунида 18 ёшга тўлмаган болаларни тунги бар ва клубларда, кўнгилочар ўйин залларида ва шунга ўхшаш жойларда бўлиши тақиқланган.

Ўзбекистонда вояга етмаганлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, улар содир этиши мумкин бўлган ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тўғрисида қонунлар қабул қилинган болаларни ижтимоий ва ҳуқуқий ҳимоя қилиш самарадорлигини таъминлаш, ёш авлодни миллий ва умуминсоний кадриятлар ҳамда Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялаш борасида муҳим қадамлардан бири ҳисобланади.

ТАРБИЯНИНГ НОЗИК ЖИҲАТЛАРИ

Жинсий тарбия масъулияти

Тарбиянинг бу жиҳати ўта нозик ва машаққатли. Чунки фарзанднинг жажжи, кўзни қувонтирадиган гўдаклик ҳаракатлари ортда қолиб, энди у ўсмирлик ёшига етади. Энди фарзанд ҳар бир ҳолатни онгли фикрлайдиган, кўз олдида кечаётган ҳар бир воқелик ва жараёнларга болаларча қизиқувчанлик билан эмас, аксинча, ўзгача эътибор билан назар сола бошлайди. Шунинг учун ҳам ота-она ва мураббийлардан бундай тарбия жараёнида жуда катта маҳорат ва фасоҳат талаб этилади. Жинсий тарбия ўғил ва киз болаларда жинс масалаларига нисбатан тўғри муносабатни қарор топтиришни кўзда тутлади. Ёш авлоднинг яхши ва соғлом ўсиб-унишига, вояга етишига, насл қолдириш қобилиятига эга бўлишига, никоҳ ва

оилани мустаҳкамлашга ёрдам бериш жинсий-ахлоқий тарбиянинг асосий вазифасидир.

Ота-оналар, тиббиёт ходимлари ва мураббийлар фаолиятларини уйғунлаштириб, болаларнинг ёши, жинси, иқтидори ва бошқа хусусиятларига мос равишда жинсий ҳамда ахлоқий тарбияни бир-бирига боғлаб олиб боришлари лозим. Мактабгача ёшдаги болалар ва кичик ёшдаги ўқувчилар билан ишлашда шунга алоҳида эътибор бериш керакки, бундай тарбия фақат жинсий ҳаёт асослари билан таништириш, болаларга гигиеник малакалар, эркак ва аёл танаси тузилиши, унинг ривожланиш қонунларини синдиришдан иборат эмас, балки ахлоқий тарбиянинг ажралмас қисми ҳисобланади.

Ахлоқий тарбияни туғри олиб бориш учун катталар ўғил ёки қиз боланинг жинсий ривожланиши барча босқичларини билиши ва табиий ҳамда ғайритабиий улғайишни бир-биридан фарқлай олишлари зарур. Аслида, жинсий тарбия анча барвақт бошланади. 7-8 кунлик чақалокни туғруқхонадан олиб чиқилаётганда ўғил ёки қизлигига қараб ва мослаб қийим-кечак ҳамда бошқа буюмлар танланади. Бола уч ёшга тўлганидан сўнг ўзининг қайси жинсга мансублигини англайди. Бунда, аввало, ота ва онанинг “қизалоғим”, “дўмбоқ қизим”, “попугим” деб эркалашидан бола қиз бола экани, “сен ўғил боласан”, “ўғил бола йиғламайди”, деб эслатишидан ўғил экани бола онгига сингади.

Совға қилинган ўйинчоқ, қийим-кечак, ўйин ва машғулотлардан ўғил ва қиз ўз жинси ҳақида маълумотга эга бўлиб боради. Ота-она ва тарбиячилар болаларга ўғил ёки қиз бола эканини билдириб ва уларнинг қандай юмушни бажариши лозимлигини уқтириб, оиладаги ўрнини кўрсатиб боришади. Болалар боғчасига қатнайдиغان кичкинтой одам танасининг тузилиши, ўғил ва қиз бола аъзоларининг тузилиши ҳақида кизиқиб

ва ўсмокчилаб савол бераверади. Ҳатто бу ҳақида бе-хосдан кўпчилик даврасида сўраб қолиши ҳам мумкин. Ота-она ёки тарбиячи шундай ҳолатда уларга: “Бундай нарсани сўрама”, “Уят бўлади” демаслиги, болага таъкиб кўзи билан қарамаслиги, уларни кизиктирган саволга вақтини топиб, тўғри, эринмасдан, босиклик билан жавоб бериши керак. Акс ҳолда, болада нохуш ва кўркинчли тасаввур пайдо бўлиши мумкин.

Аслида бундай тарбиядан мақсад, болани ақли ўй-ғониши билан, аввало, жинсга нисбатан қарашини тўғри сингдириб бориш. Бу эса йигитларнинг эркакларга хос тарбияси ва ўз ўрнида, кизларнинг аёлларга хос булган тарбиясига эътибор йўлидир. Шу йўсинда оилада фарзандларнинг бир-бирларига нисбатан ўзаро муомаладаги масофа ва ўзлари ҳақидаги нозик тушунчалар бериб борилади. Шу билан бирга ёшларига қараб, ўйланиш ва турмуш қуриш билан боғлиқ масалаларни ҳам етказиб ва уқтириб бориш талаб этилади. Токи ўспирин улғайиб бораркан, ҳаётда бу борада нима ҳалол ва нима ҳаром эканини тушуниб етсин. Келгусидаги турмуши давомида бу жараёндаги муаммоларга дуч келмасин. Чунки аксарият оилаларда ота-оналар истиҳола қилади ёки умуман ушбу тарбияга бефарқ бўлади. Оқибатда эса фарзандлари турмуш қурганидан кейин, ушбу масалалар сабаб бўлиб, муаммолар ва улар орқасидан келишмовчилик келиб чиқади. Натижада, кўпинча бундай оилалар ажралиш билан хотима топади. Ёки тамоман нотўғри тарбиядан мосуво бўлиб ўсган фарзанд ўта қабих йўл – нафсоний шаҳват кетидан қувиб, турли бузқликларга берилиб кетиши ҳам мумкин. Бу каби хунук, шармсиз ҳолат ва муаммоларга барҳам беришнинг энг гўзал йўли, жинсий тарбияни ўзига хос услубда, динимиз кўрсатмалари ва миллий урф-одатларимизга мувофиқ тарзда ўргатиб бориш билан бўлади. Ушбу

тарбия жараёнида ота-она фарзандининг ёшига катта эътибор бериши лозимдир.

Шу боис неча ёшда қайси жихатга кўп эътибор бериш муҳим эканини босқичма-босқич баён қиламиз. Фарзандларнинг ёшига қараб бундай тарбия уларга уч босқичда берилади.

1-босқич – 7–12 ёшлар оралиғи, бу яхши ва ёмонни ажрата оладиган ёш. Бу пайтда болага изн сўраш ва назар солиш одоби ўргатилади.

2-босқич – 12–16 ёшлар оралиғи, бу балоғат ёши бўлиб, ўсмирлик ёши ҳам дейилади. Бу вақтда ўғил болада эҳтилом ва киз болада ҳайз бўлади. Баъзиларда эрта, айримларда эса бир муддат кеч кузатилади.

3-босқич – 16–17 ёшлар оралиғи, бу камолга етиш ёши ҳисобланади.

Ислом фарзанд тарбиясида ҳеч бир нарсани эътибордан четда қолдирмаган, балки тарбиянинг нозик қирраларини ҳам баён қилган. Диний таълимотларда ушбу ёшларда нимани ўргатиш, кўрсатиб бериш ва таъкидлаб бориш каби кўрсатмалар берилган. Шунингдек, қандай амаллардан қайтариш ва огоҳ этиш ҳақидаги зарур таълимларга ҳам алоҳида эътибор қаратилган. Фарзандларнинг тарбияси, келажаги, дунё ва охиратдаги мавқеига эътиборсиз бўлмаган меҳрибон ота-она учун қўлланма сифатида муътабар китобларимизда битилган динимиз таълимотларини Аллоҳ қодир қилганича баён этамиз.

Изн сўраш одоби

Ушбу одоб борасида фарзанд ўз аҳлидан изн сўрашга одат қилиши ва қайси вақтда фарзанд изнсиз ичкари кирмаслиги баён этилган. Иккинчи китобда бу ҳақда қисқа тўхталиб, асосан фарзанд бошқалар хонадонига борганида изн сўраш одобига урғу берилган эди. Бу ерда эса фарзанд эсини таний бошлагач, ота-она

хузурига, опа-сингиллар хонасига ҳам изн сўраб кириши ҳақидаги зарур жиҳатларга эътибор қаратилди.

Қуръони каримда бу ҳақда очик ва равшан баён қилинган:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِيَسْتَفِدِّنْكُمْ الَّذِيْنَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِيْنَ لَمْ يَبْلُغُوْا
الْحُلُمَ يَنْكُرْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِّنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِيْنَ تَضَعُوْنَ رِجْلَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ
وَمِنْۢ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرٰتٍ لَّكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌۢ بَعْدَھُنَّ طَوَفٰتٌ عَلَیْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰی بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ
لَكُمْ الْاٰیٰتِ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۵۸﴾

яъни: “Эй имон келтирганлар! Қўл остингиздаги (қул ва чўри)ларингиз ҳамда балоғатга етмаган (фарзанд)ларингиз уч марта (хузурингизга киришда) сизлардан изн сурасинлар – бомдод намозидан илгари, пешин вақтида (иссиқдан) кийимларингизни ташлаган пайтингизда ва хуфтон намозидан кейин. (Бу) уч (вақт) сизларнинг авратларингиз (очик бўлиши мумкин бўлган вақтлар)дир. Улар ўша (вақтлар)дан сўнг (изн сўрамай кирсалар) сизларга ҳам, уларга ҳам гуноҳ йўқдир. (Чунки) улар сизларга, бирингиз-бирингизга келиб-кетиб турувчидирсиз. Аллоҳ оятларини сизларга мана шундай баён қилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат соҳибидир” (Нур, 58).

Ушбу оят моҳиятига эътибор берсак, ота-она болалари балоғатга етмасдан уларга уз аҳлидан изн сўрашни ўргатиши лозим ва бунга қатъий амал қилиш зарур экани англанади. Аллоҳ таоло бундай изн сўраш уч вақтда бўлишини баён қилди:

Биринчи, бомдод намозидан олдин. Чунки кишилар бу вақтда ўз ўрнида ётган бўлади.

Иккинчи, туш пайти. Чунки бу пайтда ҳам кўпчилик кишилар либосини елкасига ташлаган ҳолда ором олади.

Учинчи, хуфтон намозидан сўнг. Бу вақт табиий, ором олиш ва ухлаш вақтидир.

Аллоҳнинг каломида бу уч вақтда изн сўраш алоҳида таъкидланиб, фарзанд тарбиясидаги одобнинг муҳим асосларидан экани баён этилди. Фарзанд балоғатга етмаган бўлса-да, оиласидагиларни бундай ҳолда кўриши жоиз эмас. Агар бунга эътиборсиз қаралса, биринчидан, фарзанд рухсат сўраш одобини ўрганмайди. Иккинчидан, гўдакнинг кўзи ножоиз ҳолатга тушавериб, бу кўринишлар оддий ҳолга айланади. Оқибатда, боланинг беғубор қалби шикасталаниб, беҳаё ва шармсиз ишларни андишасиз қилиш йўлига ўтиши мумкин. Шу боис фарзандларнинг бундай тарбиядаги тушунчалари тўғри бўлиши учун, бу йўлдаги илк босқич – изн сўраш одобини мукамал сингдириш зарур.

Аmmo фарзанд балоғат ёшига етгач, ота-она фарзандларга бу уч вақтдан ташқари вақтларда ҳам изн сўраш одобини ўргатиши лозим. Чунки Аллоҳ таоло бундай буюради:

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

яъни: “Қачонки гўдакларингиз балоғатга етса, бас, улар ҳам худди ўзларидан олдинги (балоғатга етган)лар каби изн сўрасинлар!...” (Нур, 59).

Тарбиянинг қонун-қоидаларини яхши англаган оқил киши Қуръони карим оятларида фарзанд тарбиясига катта аҳамият берилганини тушунади. Бундай киши фарзандининг ақли ривожланиши билан унга ҳаё, одоб, исломий одобларни ўргатади. Албатта, бундай

фарзанд хаёни ўзига касб килиб, ахлокий тарбия бора-сида ҳам баркамол бўлади.

Баъзи фарзандлар тўсатдан, изн сўрамасдан ота-онаси ўтирган уйга кириб, уларни нокулай аҳволга солади. Бу манзара унинг зехни ва хотирасига салбий таъсир қилади. Баъзида айримлар ўзлари истаб-истамай, кўчага чиқиб, ўртоқларига бу ҳақда сўзлайди. Окибатда, фарзандни ўзи кўрган манзара ва ўртоқларининг турли ўринсиз фикрлари чалғитиб, турли ҳиссиётларга мойиллик уйғонишига сабаб бўлади. Натижада фарзанд одоб чегарасидан чиқиб, турли ножўя йўллар излай бошлайди. Шундай экан, ота-она фарзандига муқаддас динимизнинг мунаввар таълимларида баён қилинган мукамал одобу ахлоқни ўргатиб бориши керак.

Назар солиш одоби

Фарзанд яхши-ёмонни ажрата оладиган ёшга етганида, ота-она фарзандига ўргатиши лозим бўлган муҳим масалалардан бири нимага назар солиш жонз ва нималарга қараш мумкин эмаслигини таълим беришдир. Бу таълим фарзанднинг хулқи чиройли ва баркамол бўлишида муҳим омилдир.

Ота-она фарзандига назар қилиш одобини қуйидаги тартибда ўргатиши мақсадга мувофиқдир.

Маҳрамларга назар қилиш. Эракка киши учун маҳрам, яъни яқин қариндош ҳисобланган аёллар бир неча жиҳатга кўра таснифланади. Улар қуйидаги тоифаларга бўлинади:

– Насаб жиҳатидан никоҳи манъ этилганлар. Аллоҳ таоло баён қилганидек, уларга етти тоифа аёллар қиради:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ
وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ

яъни: “Сизларга (никоҳи) ҳаром қилинган (аёл)лар – бу оналарингиз, қизларингиз, опа-сингилларингиз, аммаларингиз, холаларингиз, ака-укаларингизнинг қизлари, опа-сингилларингизнинг қизлари...” (Нисо, 23).

Ушбу аёллар тоифаси насаб жихатидан жуда яқин қариндош бўлиб, никоҳ абадий ҳаром қилинган маҳрамлар сирасига киради.

– Никоҳланиш жихатидан (қариндошлик сабабидан) никоҳ ман этилганлар. Улар тўрт тоифа аёллар:

Отасининг хотини

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ

яъни: “Оталарингиз уйланган хотинларни никоҳингизга олманг...” (Нисо, 22).

Бу ўринда “отанинг хотини”дан мурод, ўз онаси эмас, балки отаси никоҳига олган бошқа хотин назарда тутилган. Чунки бу аёл ўз эрининг фарзандига она ўрнида бўлади. Шу боис ота ўз никоҳига олиб, маълум муддатдан кейин талоқ қилган аёлга фарзанднинг уйланиши ҳаром бўлиб, бу аёл абадий маҳрам ҳисобланади.

Ўғлининг хотини

وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْنَابِكُمْ

яъни: “...яна, ўз пушти камарингиздан бўлган ўғилларингизнинг хотинларидир...” (Нисо, 23).

Отага ўзининг зурриёди бўлган ўғлининг хотини, яъни келини маҳрам ҳисобланади. Ҳатто ўғли никоҳидаги хотинини талоқ қилган бўлса-да, ота бу аёлга уйланиши жоиз эмас. Шунинг учун қайнотага келини абадий маҳрам бўлади.

Хотинининг онаси

وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ

яъни, “...қайноналарингиз...” (Нисо, 23).

Бу ўринда ўз хотинининг онаси, яъни қайнонаси назарда тутилган. Киши хотинини талок қилган тақдирда ҳам ўша аёлининг онасига уйланиши шаръан ножоиз ҳисобланиб, аёлининг онаси абадий маҳрам бўлади.

Хотинининг олдинги эрининг қизи

وَرَبِّبِكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ
بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

яъни, “...жинсий яқинликда бўлган хотинларингизнинг қарамоғингизда бўлган қизлари, жинсий яқинликда бўлмаган бўлсангиз, сизларга гуноҳ бўлмас...” (Нисо, 23).

Ушбу ўринда никоҳига олган аёлнинг аввалги турмушидаги эридан туғилган қизи баён этилмоқда. Бу кизнинг онасига уйланиш ва қўшилиш билан унга ота ҳукмида бўлиб, ҳатто онасини талок қилса ҳам, кизига уйланиш мумкин бўлмайди. Шунинг учун бу киз ҳам абадий маҳрам сирасига киради. Мабодо кизнинг онасини никоҳига олиб, аммо жинсий яқинлик қилмасдан талок қилган бўлса, бундан мустаснодир.

Эмиши эсиҳатидан никоҳи таъқиқланганлар

وَأُمَّهَاتِكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتِكُمْ مِنَ الرِّضَاعَةِ

яъни: “...эмизган “она”ларингиз, эмишган “опасингил”ларингиз..” (Нисо, 23).

Чақалок ўз онасидан бошқа аёлни эмиши билан бу аёл унинг “эмизган она”си ҳисобланади. Эмизган онанинг қизлари эса эмган гўдакка опа-сингил ҳисобида бўлади. Шунинг учун бу “эмизган она” ва “эмишган опа-сингил”лар ҳам абадий маҳрам бўлиб, “эмган бола”нинг уларга уйланиши шариятга зиддир. Аммо

“эмган бола”нинг туғишган ёки тутинган ака-укаларини мазкур аёлларга никоҳлаш мумкин.

Бу борада Пайғамбаримизнинг (соллаллоху алайҳи ва саллам) куйидаги ҳадислари ривоят қилинган.

روى مسلم أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب"

Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам): “Насаб жиҳатидан (никоҳи) тақиқлангани эмизиш жиҳатидан ҳам тақиқланади”, дедилар (*Имом Муслим ривояти*).

Демак, насаб жиҳатидан никоҳи манъ этилган – она, қиз, сингил, хола, амма, аканинг кизи, опанинг кизи қариндошлар қаби, эмизган томондаги – она, қиз, сингил, хола, амма, аканинг кизи, опанинг қизлари ҳам худди шундай қариндош ҳисобланиб, никоҳланиши манъ этилади.

Эркак маҳрам никоҳланиши таъқиқланган аёлнинг, яъни маҳрамининг кўп ҳолларда очик бўладиган аъзолари: бош, бўйин, кафт, оёк кафти ва шунга ўхшаш жойларига қараши жоиз. Аммо кўпинча ёпик бўладиган аъзоларига қараши жоиз эмас. Аллоҳ таоло бу ҳақда шундай баён қилади:

وَلَا يُدْرِكْنَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ
بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ
بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ

яъни: “...Улар зеб-зийнатларини эрлари ё оталари, ё эрларининг оталари, ё ўғиллари, ё эрларининг ўғиллари, ё ўзларининг оға-инилари, ё оға-иниларининг ўғиллари, ё она-сингилларининг ўғиллари... дан бошқа кишиларга кўрсатмасинлар” (*Нур, 31*).

Оятдаги арабча “буъул”, яъни “жуфт” сўзи истисно килинди, чунки эр-хотин бир-бирининг зийнатини кўриши жоиз. Бунинг батафсил баёнини кейин келтирамиз.

Абу Довуд ривоят қилади: Саҳла бинти Сухайл: “Эй Аллоҳнинг Расули, биз Солимни ёш бола сифатида кўрардик. У мен ва Абу Ҳузайфа билан бир уйда ётиб коларди. У мени хижобсиз (беркитиш лозим бўлган жойларни беркитмаган) ҳолда кўрарди. Шу маънода оят нозил бўлди, бунга нима дейсиз? деб сўради. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Уни беш марта эмизгин”, дедилар.

Солим эмизилганидан сўнг ўз фарзанди ўрнига ўтди. Бу ҳадис Солимнинг кўп ҳолда очиқ бўладиган бош, бўйин ва кафтга қараши мумкинлигига далилдир.

Шариат никоҳи манъ этилган кишиларнинг беркитилган аъзоларига назар қилишни жоиз ҳисобламайди. Чунки бу тоифадаги маҳрамларнинг ушбу беркитилган аъзоларига қарашга ҳеч бир эҳтиёж йўқ. Шунинг учун ҳам эркак одоби ва аёл иффати билан мувофик бўлмайдиган бундай ҳолатдан сақланиш лозим. Бу билан баъзи фитналарнинг олди олинади. Афсус, ҳаётда айрим оилаларда рўй бериб турган хунук муносабатлар ушбу ўзаро маҳрамлик одоблари доирасидан четга чиқиш оқибатида содир бўлмоқда.

Эркак киши ўз маҳрам аёлларини ҳаёсиз либосда кўриши ҳам мумкин эмас. Айниқса, авратдаги аъзоларни, ҳатто у ўғли, кизи, акаси, синглиси, отаси бўлса-да, назари тушиши жоиз эмас. Борди-ю, ота ёки ака-укасини ҳаммомда чўмилтиришга тўғри келганида ҳам аврат ҳисобланган аъзолари ёпик ҳолда бўлиши шарт. Аллоҳ таоло бу ҳақда аниқ ҳукми баён қилган:

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ

هُمُ الظَّالِمُونَ

яъни: “...Бу Аллохнинг (белгилаб кўйган) ҳудуд (чегара)ларидир. Улардан (ошиб) тажовуз қилмангиз! Кимки Аллохнинг ҳудудидан тажовуз қилса, ана ўшаларгина золимлардир” (Бақара, 229).

Назар солишга доир ушбу одобларни ҳамма билиши лозим.

Бирок шундай оилалар ҳам борки, ўз отаси кўз ўнгида кизининг кийинишию ўзини тутишини кўриб: “Наҳотки ота-бола бўлишса” деб, таажжубда қолмай иложингиз йўқ. Баъзи ҳолатларда балоғат ёшига етган кизларнинг алламбало кийимларда ҳеч тап тортмасдан отаси билан ажабтовур кўришишига нима дейиш мумкин? Бундай тоифа инсонлар ота ҳурмати, кизлар иффати, ота-бола ўртасидаги муомала меъёрларидан беҳабардир. Бундай шармсиз тарбияда ўсиб вояга етган киз бировнинг хонадонига боргач, ҳеч бир хижолатсиз бошқаларга ҳам айни муомалани қилмаслигига ким кафолат бера олади?

Хуллас, кўп муаммолар тарбияга эътиборсизлик, маҳрамлар ўртасидаги динимиз белгилаб кўйган ҳудудларни бузиш оқибатида келиб чиқади. Қизнинг аҳволини бирмунча тушунса бўлади, чунки унга ёшлигиданок бу тарбияни ота-онаси сингдириб бормаган. Аммо ўзини “мард”лардан ҳисоблаб юрадиган, “ота” деган масъулиятга эга бўлган кишидаги номус, орият, эркаклик ҳамияти қаерда қолди? Майли, у диний таълимотлардан узоқда дейлик, ота-боболаримиз амал қилиб келган миллий ғурур, халқимизнинг ўзига хос бўлган ор, андишаси қаерда қолди? Боболаримиз ўз кизларини, аёлларини юксак ор-номусли этиб тарбиялар эдиларки, ҳатто собик шўро тузуми чиркин ғояларини сингдирмокчи бўлган бир пайтда, момоларимизнинг ҳаёларини топтамокчи бўлганида, мустаҳкам имонлари ва иффатлари устун келиб, ўз номусларини сақлаганлар.

Мана шундай гўзал тарбияни бериб, қизларини шарму ҳаёли, хурмату эҳтиромли қилиб вояга етказган оталаргина юксак хурматга сазовордир.

Унаштирилаётганларнинг бир-бирига назар одоби. Ислом дини унаштирилаётган йигит ва қизнинг бир-бирига назар қилишини жоиз ҳисоблайди. Чунки ҳар иккиси ҳам ҳаётда умр йўлдоши танлашда ихтиёрга эгадир. Бу ҳақдаги муборак ҳадисларга мурожаат қиламиз:

روى مسلم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لمغيرة بن سعدة:

أنظر إليها فإنه أحرى أن يؤدم بينكما (أي : أدعى لدوام المحبة)

Имом Муслим ривоят қилади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Муғийра ибн Шўъбага: “Уни кўргин, чунки кўриш ўртангиздаги (муҳаббат)-нинг мустаҳкам бўлишига сабабчидир”, дедилар.

روى مسلم والنسائي أن رجلا جاء إلى النبي ﷺ فأخبره أنه تزوج

امرأة من الأنصار، فقال رسول الله ﷺ : “أنظرت إليها” قال:

لا، قال : “انظر إليها فإن في أعين الأنصار شيئا؟”

Имом Муслим ва Насойй ривоят қилади: «Бир киши Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига келиб, ансорий аёллардан бирига уйланаётганини айтди. Шунда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сўрадилар:

– Уни кўрдингми?

– Йўк.

– Уни кўргин, чунки ансорийларнинг кўзларида бир нарса бор».

Ушбу ҳадислар турмуш қурмокчи бўлган ёшлар бир-бирига назар қилиши жоиз эканига далил. Уламо-лар бу ҳолатнинг одобларини бундай баён қилганлар:

1. Йигит қизга уйланишни қасд қилганидан кейин факат унинг юзи ва кафтига қараши мумкин.

2. Такрор кўриши жоиз, токи унинг кўриниши онгида ўрнашсин.

3. Йигит қиз билан кўришаётган маҳал гувоҳлар иштирокида суҳбатлашиши мумкин.

4. Никоҳ ақди бўлмасидан туриб, унаштирилганлар бошқа ножоиз ҳаракатларни қилиши мумкин эмас.

روى البخارى ، قالت عائشة رضي الله عنها: ما مست يد رسول

الله ﷺ يد امرأة في المبايعه قط، وإنما مبايعتها كانت كلاما

Имом Бухорий ривоят қилади: «Ойша (розияллоҳу анҳо): “Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қўллари байъат қилиш пайтида бирор аёлнинг кўлини ушлагани йўқ, аёлларнинг байъати сўз билан бўлар эди”, деди».

Никоҳ ўқилмагунча унаштирилган қиз ва йигит бир-бирларига маҳрам ҳисобланмайди. Демак, уларнинг унаштирилиши бошқа ножоиз ҳаракатлар қилишларига асло йўл бермайди.

5. Унаштирилган қиз маҳрамсиз йигит билан хилватда қолиши мумкин эмас. Чунки динимиз бегона аёл ва эркак киши билан хилватда қолишни ҳаром қилган. Ушбу ҳадисга эътибор қаратамиз:

روى الشيخان أن رسول الله ﷺ قال: "ألا لا يخلون رجل بامرأة،

ولا تسافرن إلا ومعها ذو محرم"

Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоят қилади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Огоҳ бўлинг, эркак киши аёл билан хилватда қолмасин ва маҳрамсиз аёл сафарга чикмасин”, дедилар.

Мазкур хадис билан Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу борадаги ҳукмни қатъий баён этдилар. Ҳозирда халқимиз орасида тарқалган, ҳатто оммалашиб улгурган ёмон одатлардан бири унаштирилган қиз ва йигитнинг ўзаро хулқу одобларини яқиндан билиш мақсадида тез-тез кўришишларидир. Бундай ҳолатлар, кўп учрашишлар унаштирилган кизнинг шаънига бора-бора нолойик гап-сўзлар кўпайишига сабаб бўлади. Ўз ўрнида бу ҳол йигитнинг ҳам олижаноблиги ва ориятига тўғри келмайдиган номақбул ишдир. Агар ҳолат шу тарзда давом этадиган бўлса, қиз ёки йигит турли фитналар гирдобида қолиб, никоҳ ақди бўлмасдан туриб, унаштирув бекор бўлиши эҳтимолдан ҳоли эмас. Афсус, бундай кўнгилсизликлар ҳаётимизда учраб турибди. Бундай ҳолатларга ёшларни унаштириб кўйиб, узок вақт, ҳатто йиллар ўтиб ҳам, тўйларини қилмайдиган бепарво ота-она сабабчи бўлади. Натижада никоҳ ақди бўлиб, бир оз вақт ўтар-ўтмас, ажралишлар ҳам кузатилади.

Ана шундай беғам оталардан бири дардини бундай баён қилади: “Бундан уч йил аввал ўғлимнинг бир қизга кўнгли тушиб қолди. Қиз онаси билан яшайдиган ёлғиз фарзанд экан. Аёлим билан маслаҳатлашиб, совчиликка борадиган бўлдик. Ўғлим айтган манзил бўйича топиб бордик. Кўп каватли уйнинг тўртинчи каватидаги хонадон эшигини тақиллатдик. Ичкарида 45-50 ёшлар чамаси аёл кутиб олди. Икки хонадангина иборат уйда орас-талиқ барқ уриб турарди. Йўлакдан тортиб хоналарга-ча озода қилиб йиғиштирилган, биз кирган хонадаги барча жиҳозлар ўта нозик дид билан жойлаштирилган эди. Бу саришталик ва уй соҳибасининг яхши муомаласию нурли чехраси кўнглимдаги алланечук хаёлларни узоқлаштирди. Бошида хушламайгина йўлга отланган хотинимнинг юзида ҳам мамнунлик пайдо бўлди. Чой устидаги бирор соатча суҳбатдан маълум бўлдики, бир

неча йил, аниқроғи, ўн йил олдин эри вафот этган бу аёл бошқа турмуш қурмаган экан. Ёлғизгина кизини тарбиялаб вояга етказаман, деб кўп кийинчиликни бошидан ўтказгани аёлнинг юзларига барвақт тушган ажиндан ҳам шундоққина билиниб турарди.

Совчиларга хос одоб билан секингина муддаони баён қилдик. Аёл: “Қизим ҳали ўн олти ёшда, киз қилиб оламан десангиз, майли, аммо ҳали келинликка эрта”, деди. Бу аёл бошқа вилоятда хусусий фирмада ишлар, уйига кам келар экан. Қариндошлари анча олисда яшаши боис кизи кўпинча уйда ёлғиз қолар экан.

Хуллас, ўғлим ва онаси билан маслаҳатлашиб, кизни унаштириб уйимизга олиб келадиган, ҳозирча никоҳ қилиб, икки йилдан кейин эса тўй қиладиган бўлдик. Ўғлим билан эса, гарчи никоҳ қилинган бўлса-да, кизга нисбатан масофа сақлашини келишиб олдим. Қизнинг онаси ҳам ушбу шартлар билан рози бўлди. Ўғлим ақлли, хушли йигит бўлиб, тадбиркорлик билан шуғулланар эди. Қизни ҳам ишга жалб этиб, биргаликда ишлашди. Икки йил эмас, орадан уч йил ўтди. Бу орада киз ўн тўққизга, ўғлим эса йигирма бешга тўлди. Бу муддатни ҳеч гап-сўзсиз, омонатга хиёнат қилмасдан ўтказдик. Тўй кунини ҳам белгилаб катта хурсандчиликлар билан тўй бўлди. Келин-куёвни алоҳида уйга кўчирдик. Назаримда барчаси кўнгилдагидек эди. Аммо барча машмаша тўйдан кейин бошланди. Орадан бир ҳафта ўтар-ўтмас бир куни аёлим, улар ковуша олишмаётганини, бир-бирларига муносабатлари ҳам анча совуклашиб қолганини айтди. Аввалига ўғлимга, сўнгра келинни чақириб, онаси иккаламиз уларга панду насиҳатлар қилдик. Тавба, уч йилдан буён бинойигина юрган, бир-бирига меҳр қўйган ёшларга асло ўхшамас, тамоман ўзгариб қолишган эди. Мана, орадан бир неча ой ўтганига қарамасдан, ҳали-ҳануз аҳвол ўзгаргани

йўқ. Нима қиларимни билмасдан, бошим қотган”, дея сўзини тамомлади бечора ота.

Бугунги кунларда ҳаётимизда учраб турган бу каби воқеалардан тўғри хулоса чиқаришимиз керак.

Афсус ила эслатиб ўтамиз, ҳозирги кунларда ўзбошимчалик билан юқорида айтилган никоҳ шартларини сўраб-суриштирмай, ёшларни никоҳлаш ҳолатлари учрамоқда. Шу боис юқоридаги каби нохуш ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда бир қатор тадбирлар ўтказилмоқда.

Фуқаролик ҳолатлари далолатномаларини ёзиш идораси берган гувоҳнома бўлишини ҳам қонуний никоҳнинг муҳим шартларидан бири деб эътироф қилиш ўринлидир. Норасмий кишиларнинг Фуқаролик ҳолати бўйича далолатнома ёзиш идораси берган гувоҳномани суриштирмай, никоҳ ўқишлари ёш оилаларнинг ижтимоий ҳуқуқларини камситиш бўлса, расмий имомларнинг бундай гувоҳномани кўриб, сўнгра никоҳ ўқишлари жамиятда ёш оиланинг ижтимоий ҳуқуқини муҳофаза қилишдир.

Ўз жуфти ҳалолига назар одоби. Оила қуриб яшаётган эр-хотин бир-бирининг барча аъзоларини шаҳват билан ёки шаҳватсиз кўриши жоиз. Зеро, бир-бири билан кўшилишнинг жоизлиги, уларнинг барча аъзоларига назар солишда ҳеч бир монъелик йўқлигини билдиради. Бироқ ҳар иккиси ҳам бир-бирининг авратларига тик боқмаслиги афзал. Чунки одоб-хаё ва динимиз таълимотлари юксак ахлоқни талаб этади. Ойша онамиздан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилинган ушбу ҳадис шунга ишора қилади:

عن عائشة رضي الله عنها قالت: " قبض رسول الله ﷺ ولم ير

مني ولم أر منه"

Ойша (розияллоху анҳо) айтадилар: “Расулуллох (соллаллоху алайхи ва саллам) мендан бирон нарсани кўрмадилар ва мен у кишидан бирор нарса кўрмай дундан ўтдилар”.

Аллох таоло марҳамат қилади:

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا
مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

яъни: “Улар авратларини (ҳаромдан) сақловчидирлар. Илло, ўз жуфти ҳалоллари ва кўл остидагилар (чўрилар) бундан мустаснодир. Бас, албатта, улар маломат қилинувчи эмаслар” (*Мўминун, 5-6*).

Бегона аёлга назар. Балоғат ёшига етган эркак кишининг бегона аёлга назар қилиши, у билан хилватда холи қолиши, эркин суҳбатлашиши гарчи аёлда эркак кишини ўзига тортадиган жиҳатлар бўлмаса-да ва шаҳватини ўйғотмаса-да, ножоиз. Бу тоифадагилар, яъни бегона аёл ким-у, бегона эркак кимлиги ҳақида куйида баён қилинади.

Бегона эркак – аёлни никоҳига олиши мумкин бўлган ҳар қандай эркак киши. Яъни, юкорида зикр этилган маҳрамларидан бошқалар. Умуман нотаниш, бегона эркаклардан ташқари, амма, амаки, тоға ва холанинг ўғиллари ҳамда сингил, опа, хола ва амманинг эрлари, яъни поччалар ҳам шу тоифага киради.

Бегона эркак кишилар каторига яхши-ёмонни ажрата оладиган, балоғат ёшига яқинлашган ўсмирлар ҳам киради.

Бегона аёл – эркак никоҳига олиши мумкин бўлган, яъни никоҳи дуруст бўлиб, маҳрамлардан бўлмаган аёл. Бутунлай бегона бўлган аёллардан ташқари амаки, амма, тоға ва холанинг қизлари ҳамда ака-ука, амаки, тоғанинг хотинлари, шунингдек, хотинининг опа-син-

гиллари, аммалари ва холалари ҳам бегона аёллар сирасига киради.

Бу тоифадаги аёл ёки эркак киши, почча ёки қайн-сингил, амаки ёки холанинг болалари каби қариндош ҳисобланса-да, бироқ маҳрам сирасига кирмайди. Шу боис, улар билан муомала одоб доирасида. бошқалар иштирокида, маълум масофа сақлаган ҳолда бўлиши лозим.

Ояти қаримада айтилган:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ
 أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣١﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ
 أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ

яъни: “(Эй Муҳаммад!) Мўминларга айтинг, кўзларини (номаҳрам аёллардан) қуйи тутсинлар ва авратларини (зинодан) сақласинлар! Мана шу улар учун энг тоза (йўл)дир. Албатта, Аллоҳ улар қилаётган (сир) синоатларидан хабардордир. Мўминларга ҳам айтинг, кўзларини (номаҳрам эркаклардан) қуйи тутсинлар ва авратларини (зинодан) сақласинлар!..” (Нур, 30-31).

Бир неча ҳадислар келтирамиз:

روي الطبراني والحاكم عن عبد الله بن مسود رضي الله عنه قال:
 قال رسول الله ﷺ فيما يرويه عن ربه عز وجل: النظرة سهم من
 سهام إبليس، من تركها من مخافتي أبدلته إيمانا يجد حلاوته في قلبه

Имом Табароний ва Ҳоким Абдуллоҳ ибн Масъуддан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилади. “Расулуллоҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) Раббисидан ривоят қилиб, айтдилар: “(Бегона аёлга) қараш иблиснинг ўқларидан

бир ўк, ким уни Мендан кўрқиб тарк қилса, унинг ўрнига имонни қўяман, қалбида унинг ҳаловатини топади”.

روى أحمد والطبراني عن أبي أمامة رضى الله عنه أن النبى ﷺ قال:

ما من مسلم ينظر إلى محاسن امرأة ثم يغض بصره إلا أحدث الله له

عبادة يجد حلاوتها في قلبه

Имом Аҳмад ва Имом Табароний Абу Умомадан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилади. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “(Бегона) аёлнинг гўзаллигига қарашдан кўзини юмган мусулмонга Аллоҳ бир ибодат берур, унинг ҳаловатини қалбида топади”, дедилар.

Зеро, мўминнинг интиладиган орзуси, бутун хатти-ҳаракати, барча амаллари ҳам ушбу юксак неъмат – “имон ҳаловати”га қаратилган. Бу латиф, лазиз ва роҳатбахш имон ҳаловатини бир бора тотган киши асло уни йўкотгиси келмайди. Буни топиш учун эса Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилганларидек, нафсга мойдек ёкадиган, аммо оқибати ўта ёмон бўлган, бегона аёлларга назар ташлашдек ярамас ишни тарк этиш зарур. Агар бу ҳарис назардан сақланмаса, иблис ўқига нишон бўлиши баён этилмоқда. Бу жирканч ўкка нишон бўлган қалб соҳиби эса то қалбини поклаб олмагунича имон ҳаловатидек азиз неъматдан ва кўп эзгуликлардан мосуво бўлиб қолади. Ана шундай аҳволга тушиб қолган мўминнинг юзини мунаввар этиб турган нур ҳам йўқолади.

Ҳазрат Усмон (розияллоҳу анҳу) замоналарида саҳоба Анас (розияллоҳу анҳу) Мадина кўчаларида кетаётганида бир аёлга кўзи тушиб, хаёли озгина чалғиди. Дарҳол ўзини ўнглаб, тўғри Ҳазрат Усмоннинг (розияллоҳу анҳу) ҳузурларига келди: “Ассалому

алайкум, ё амирал мўминин!” деди. Усмон (розияллоҳу анху) эса: “Ҳой Анас! Сенга нима бўлди, кўзингда зино изини кўряпман?” деди. “Саломга вожиб бўлган алиқни олмай, мени зинода айбляяпсиз, нима, ваҳий туша бошладими?” дея Анас (розияллоҳу анху) жавоб берди. Шунда Усмон (розияллоҳу анху): “Йўқ, асло, Муҳаммад (алайҳиссалом) вафот этганларидан кейин ваҳий ҳам, пайғамбарлик ҳам тўхтаган. Лекин мўминнинг фаросатидан кўрққин, у Аллоҳнинг нури билан қарайди”, деди.

Абу Саид (розияллоҳу анху) айтади. «Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Мўминнинг фаросатидан кўрқинглар. Чунки у ҳар бир нарсага Аллоҳнинг нури билан қарайди”, дедилар. Сўнг “Албатта бу (ҳодиса)да фаросатли кишилар учун оят-ибратлар бордир” (*Ҳижр, 75*) оятини ўқидилар» (*Имом Термизий, Табароний ва Байҳақий ривояти*).

Шунингдек, ушбу ҳадиси шарифда кўрсатилган фазилатларга эга бўлиш афзалдир:

روى أحمد وابن حبان في صحيحه عن عبادة بن الصامت رضي الله
عنه أن النبي ﷺ قال: أضمنوا لي ستا من أنفسكم أضمن لكم
الجنة: أصدقوا إذا حدثتم، وأوفوا إذا وعدتم، وأدوا إذا اتتمتم،
واحفظوا فروجكم، وغضوا أبصاركم، وكفوا أيديكم

Имом Аҳмад ва Ибн Ҳиббон “Саҳих” китобларида Убода ибн Сомитдан (розияллоҳу анху) ривоят қилади. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “Ўз нафсингизда олти нарсанинг кафолатини беринглар, мен сизларга жаннатнинг кафолатини бераман. Сўзласанглар, тўғри сўзланглар, ваъда берсанглар, вафо қилинглар, омонат қўйилса, адо қилинглар, фаржларингни сақланглар, кўзларингни (ҳаромдан) тийинглар, қўлларингни (ҳаромдан) сақланглар”, дедилар.

روى الشيخان عن ابي هريرة رضى الله عنه، عن النبي ﷺ قال: كتب على ابن آدم نصيبه من الزنا فهو مدرك ذلك لا محالة، العينان زناهما النظر، والأذنان زناها الإستماع، واللسان زناه الكلام، واليد زناها البطش، والرجل زناها الخطي، والقلب يهوى ويتمنى، ويصدق ذلك الفرج أو يكذبه

Имом Бухорий ва Имом Муслим Абу Хурайрадан (розияллоху анху) ривоят қилади. Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам): “Одам боласига унинг зиндан бўлган насибаси ёзилган. Уни олмаслиги амримаҳол. Икки кўз зиноси – назар. Икки кулок зиноси – эшитиш. Тилнинг зиноси – сўзлаш. Қўлнинг зиноси – ушлаш. Оёқнинг зиноси – юриб бориш. Қалб уни иштаҳа ва орзу қилади. Фарж эса уни тасдиқлайди ёки ёлғонга чиқаради”, дедилар.

Дарҳақиқат, киши ножоиз жойга назар қилиши оқибатида, аввало, қалб бузилади. Чунки қалб заифлангач, кулокни эшитиш жоиз бўлмаган сўзларни эшитишга чорлайди. Тил кўпроқ турли лағв ва шармсиз сўзларни гапиришга одатланади. Қўл ушлаш жоиз бўлмаган нарсаларни ушлашга рағбат қилса, оёқ тинмасдан тақикланган жойларга боришга ундайди. Бунинг барчаси бирлашиб, инсонни очкўз ва ҳарисманд ҳолга келтириб қўяди. Энди заҳарланган қалбнинг зинога бўлган иштиёқи кучаяди. Агар дарҳол тавба йўлига кирмаса, зино содир бўлишигача олиб боради. Айни ҳолга тушмаслик учун қалбни поклаш, васвасадан узоқлашиш учун Пайғамбаримизнинг (соллаллоху алайҳи ва саллам) куйидаги ҳадисларига қатъий амал қилиш зарур:

روى المسلم والترمذي عن جوير رضى الله عنه قال: سألت رسول

ﷺ عن نظر الفجاءة فقال: اصرف بصرك

Имом Муслим ва Имом Термизий Жарирдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилади. Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тўсатдан назар тушиб қолиши ҳақида сўрадим. У зот (алайҳиссалом): “Кўзингни бошқа томонга бур”, дедилар.

Албатта, ҳамма бало назардан бошланади. Биринчи назар тушганида, Худодан кўркиб, ўзини тийган одам ютади. Лекин яна назар солса... Ҳар бир эркак-аёл ушбу сўзларни ёдидан чиқармаслиги ва номаҳрамларга шахват назари билан қарашдан ўзини тийиб юрмоғи лозим.

روى أبو داود والترمذي عن أم سلمة رضي الله عنها قالت: كنت

عند رسول ﷺ وعنده ميمونة فأقبل ابن أم مكتوم — وذلك بعد

أن أمرنا بالحجاب فقال النبي صلى الله عليه وسلم: احتجبا منه

فقلنا: يا رسول الله أليس أعمى لا يبصرنا ولا يعرفنا؟ فقال النبي

ﷺ: أفعميا وإن أنتما ألستما تبصرانه

Абу Довуд ва Имом Термизий Умму Саламадан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилади: «Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларида эдим. Маймуна ҳам у кишининг ҳузурларида эди. Тўсатдан Умму Мактумнинг ўғли кириб келди. Бу воқеа ҳижоб қилишга буюрилганидан кейин бўлди. Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ундан икковинг ҳам ўзларингни беркитинглар”, дедилар. Биз: “Ё Расуллуллоҳ, у бизни кўрмайдиган ва танимайдиган кўр эмасми?” дедик. Шунда ул зот: “Икковингиз ҳам кўрмисиз? Икковингиз ҳам уни кўрмаяпсизми?” дедилар».

Ушбу ҳадис нафақат эркак киши бегона аёлга назар қилмаслиги, шунингдек, аёл киши ҳам бегона эркак кишига қараши жоиз эмаслигини таъкидламоқда.

Зино барча халқлар тушунчасида бегона эркак ва аёлнинг никоҳсиз жинсий алоқада бўлишидир. Бу барча динлар, халқлар ва таълимотларда қабих ва разолат ҳисобланган. Чунки инсоннинг соф қалби табиатан бу қабих ишни қоралайди. Халқимиз зинони улкан гуноҳ, кечирилмас айб деб билади. Аллоҳ таоло хитоб қилиб: **“Зинога яқинлашманглар, албатта у фоҳиша иш ва ёмон йўлдир”**, деган (*Исро, 32*).

Чунки зино наслу насабнинг бузилиши, оилаларнинг парчаланиши, инсоний муносабатларнинг ёмонлашуви, турли касалликларнинг тарқалиши, ахлоқнинг емирилиши ва бошқа кўп бало-офатлар сабабидир.

Пайғамбаримиз Муҳаммад (алайҳиссалом): “Қайси қавмда зино тарқалса, Аллоҳ таоло уларни ота-боболари билмаган касалликка мубтало қилади”, деганлар. Боболаримиз зинони ҳаёлларига ҳам келтирмаган. Чунки улар маҳбуб Пайғамбаримизнинг: “Зинокор зино қилганида мўминлигида қолмайди”, деганларини билишган. Мўминлик – имон боболаримиз учун ҳамма нарсадан устун бўлган. Улар охирад азобидан қўрқишган, шу боис бошқа гуноҳлар қатори зинога ҳам яқинлашмаганлар.

Фарзандни эрта жинсий қизиқишлардан сақлаш

Муборак динимизнинг таълимотлари яна бир муҳим тарбияни ота-онанинг вазифаларидан қилиб белгиланган. Бу юксак масъулият фарзандларни инсон хулқини ихтиёрсиз бузадиган, жинсий мойиллик ва рағбат уйғотадиган ҳар бир нарса ва ҳолатлардан сақлашдир. Бу жараён бола тўққиз ёшдан то вояга етгунгача бўлган муддатни ўз ичига олади.

Таълим-тарбия олимлари фикрича, бу инсон ҳаётидаги энг муҳим босқич. Агар ота-она фарзанднинг бу борадаги тарбиясини ўз вақтида тўғри йўлга қўйса ва ножўя хатти-ҳаракатларнинг олдини олса, бу кат-

та ютук. Чунки соғлом жамият тараққиёти ва равнаки учун фазилатли, одобли, юксак маънавиятли ва тарбияли фарзанд вояга етади.

Шу боис динимиз ҳар бир ота-она ва мураббийга фарзандларнинг эрта жинсий кизиқишлари уйғонишидан эҳтиёт чораларини кўришга буюради.

Аллоҳ таоло бундай дейди: “...аёлларнинг авратларидан хабардор бўлмаган гўдаклардан бошқа кишиларга кўрсатмасинлар!...” (Нур, 31).

Имом ибн Касир Нур сурасининг ушбу оятини бундай тафсир қилади: “Гўдак аёлларнинг турли ҳолатларини билмайди. Уларнинг авратларини, нозик овозларини, нозланиб юришларини фаҳмламайди. Агар бола ёш бўлиб, буларни тушунмаса, унда аёллар ҳузурига киришида зарар йўқ”.

Бу оят тафсиридан ҳулоса шу: агар бола аёлларнинг ҳолатларини ва авратларини фаҳмламайдиган даражада жуда ёш бўлса, уларнинг ёнларида ўтириши ва ҳузурларига кириб-чиқиб юришида зарар бўлмайди. Аммо фарзанд тўққиз ёшдан ошган бўлса, бундай ҳолатларга мутлақо йўл қўйилмайди. Чунки бола бу ёшда ҳар бир кўринишни онгли равишда идрок қилади. Ушбу чегара ёшидан сўнг ҳам унга бу борада изн сўраш одоби буюрилмаса, баъзи ноқулай ва таъсирчан манзаралар гувоҳи бўлади. Натижада, бола ғалати бир ҳолга тушиб, ахлоқи бузилиши ҳам мумкин. Бу эса, табиий, болада жуда эрта жинсий мойиллик уйғонишига олиб келади. Ҳаёт тажрибалари кўрсатишича, бундай ҳолга тушиб қолган фарзанднинг беихтиёр, бутун фикри-зикри шундай ўй-хаёллар атрофида бўлади. Бунинг оқибатида илмга бўлган иштиёқи кескин пасайиб, ўзи бажарадиган кундалиқ ишларига бепарво бўлади.

Фарзандининг бу каби ғалати, ажабтовур ҳолатини сезиб, кеч бўлса-да, вазиятни англаган ота-она учун

энди унинг тарбия жараёни бироз оғир кечади. Мухим паллада эътиборсизлик қилган ота-она энди бу иллатни юктириб олган фарзандининг тарбиясига минг карра кўп эътибор бериши талаб этилади. Акс ҳолда, нечоғли оғир бўлса-да, айтиб ўтиш керак, шармандали ҳолат рўй бериши мумкин. Афсус, ўғил-қизлар ўртасидаги аянчли ва шармсиз воқеаларнинг барҳам топмаётгани фарзандлар тарбиясига етарлича эътибор берилмаётгани оқибатидир.

Баъзи кишилар: “Биз болага ушбу тарбияни бермасак-да, кинғир ишларга қўл ураётгани йўқ”, деб фикр билдириши мумкин. Тўғри, бундай салбий ишларни амалга оширмаса, нур устига нур. Аммо бу ҳол “Ушбу тарбия билан шуғулланмаса ҳам бўлади”, деган фикрни илгари сурмайди. Чунки фарзанд вояга етиб, маълум ёшга киргач, бирон олийгоҳга кириб ўқиш ёки иш туфайли ота-она назоратидан бироз бўлса-да узоқлашади. Ана шу маҳалда, ёшлигида бу тарбиядан мосуво бўлиб ўсган, боз устига ота-она назоратсиз қолган фарзандда ушбу иллат бўй чўзиб қолиши мумкин. Турли хил бузуқликлар таъсирига тушиб, ҳаёсиз ишларни қилиши мумкин.

Фарзандининг ҳар бир қилаётган ишидан батафсил хабардор бўлиб турибман, деб қайси бир ота-она қафолат бера олади? Ёки фарзанд улғайгач, унинг учун хоҳ яхши, хоҳ ёмон эшиклар барчаси очикми? Ёхуд ота-она вазифаси шулар билан ниҳоясига етдими? Йўқ, асло. Ваҳоланки, айни палла, ўзларидан андоза олган фарзандни жамият учун қай даражада тўғри тарбиялаб, тайёрлаб берганини кўрадиган пайт бўлади. Халқимизда нақл бор: “Яхши бўлса ейди ошини, ёмон бўлса ейди бошини”. Яхшилигидан раҳмат, ёмонлигидан лаънат ҳам бевосита ота-онага келади. Шу боис, ота-она ҳаёт экан, фарзандлар доим назоратга, панду насиҳатга муҳтожлигини унутмасинлар. Шунинг учун мухтарам мураббий ва ота-

оналар тарбиянинг ҳар бир жабҳасида оксамасдан ши-
жоат кўрсатишлари қатъий талаб этилади.

Ҳадиси шариф:

روى البخارى أن النبي ﷺ أردف الفضل بن العباس رضي الله عنهما
يوم النحر خلفه — وكان الفضل ينظر إلى امرأة وضية من ختم كانت
تسأل النبي ﷺ فأخذ بذقن الفضل، فحول وجهه عن النظر إليها

Имом Бухорий ривоят қилади: “Пайғамбаримиз (сол-
лаллоҳу алайҳи ва саллам) Фазл ибн Аббосни қурбонлик
куни уловларининг орқасига ўтирғизиб олдилар. Фазл
балоғат ёшига етиб қолган эди. Пайғамбардан (соллаллоҳу
алайҳи ва саллам) шаръий масала сўрагани Хасъам
қабиласидан келган бир аёлга Фазл тикила бошлади. Шун-
да Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Фазлнинг ия-
гидан ушлаб, юзини бошка томонга бурдилар”.

Имом Термизий ривоятида:

في رواية الترمذي: أن العباس قال للرسول الله ﷺ: لويت عنق
ابن عمك؟ فقال عليه الصلاة والسلام: رأيت شابا وشابة فلم
آمن عليهما الفتنة

Ибн Аббос Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва
саллам) “Нега амакинғиз ўглининг юзини бурдин-
ғиз?” деди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):
“Мен ёш йигит ва кизни кўрдим, улар фитнадан омон
бўлишига ишонмадим”, дедилар.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)
ҳатто 10–12 ёшли бола бўлган Фазлни бегона аёлга
карашдан қайтариб, юзини бурдилар. Бундан Пайғам-
баримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) балоғат ёши-
га яқинлашаётган болаларнинг одоби яхши бўлиши

ва фитна гирдобига тушиб қолишларидан сақлашга катта аҳамият берганларини билиш мумкин. Бу билан: “Улар фитнадан омон бўлишига ишонмадим”, дея қиёматга қадар давом этадиган барча умматларига жинсий мойиллик эрта уйғонишининг олдини олиш ниҳоятда муҳим тарбия эканидан сабоқ бердилар. Буни эса Набийнинг (алайҳиссалом) фарзандларни тўғри тарбиялашда олтин ўғитлари деб қабул қилишимиз, ҳаётимизда қўллашимиз зарур.

Бу тарбияни сингдириб боришда шарафли бурч соҳиблари ота-она қуйидаги икки масъулиятли назоратни сидқидил билан амалга оширишлари лозим. Биринчиси, оиладаги ички назорат, иккинчиси, атроф-муҳитнинг салбий таъсиридан ҳимоя қилиш.

Оила назорати

Фарзанд яхши одобли, ота-онаси, оиласи, Ватани, дини ва халқига муносиб хизмат қиладиган комил инсон бўлиб улғайиши учун оиладаги назорат жуда муҳимдир. Фарзанд вояга стиши жараёнидаги жинсий кизиқишга мойилликдан сақланишда қуйидаги зарур жиҳатларга катта эътибор бериш лозим:

– ота-она ва опа-сингиллар хоналарига изн сўраб кириш одобига қатъий амал қилишни фарзандга ўргатиш;

– бола тўққиз ёшдан ошганида унга қўйиладиган тақиқларда мустаҳкам туриш. Бегона аёллар билан аралаштирмаслик, авратларга назар солишининг олдини олиш каби ишларга эътиборни кучайтириш;

– фарзанд ўн ёшдан ўтганида бир хонада ака-сингил ёки опа-ука бир жойда ётишининг олдини олиш. Ота-она бу ёшдаги фарзандларининг ётоқларини алоҳида қилиши керак;

– фарзандга уйда хоҳлаганча телевизор кўриши ёки компьютер ўйнашига рухсат бериш яхши эмас. Бу

оркали улар таъсирли манзара, ёшларига муносиб бўлмаган турли кўрсатувлар, ахлоксиз томошаларнинг гувоҳи бўлиб, фикрлари, хулқлари бузилиши мумкин;

– ҳозирги вақтда фарзандларнинг кўлида турли суратларни томоша қилишга кизиқиш кучли. Табиий, бу рағбатлари ахлоксиз кўриниш, ярим яланғоч суратларни ҳам кўришга олиб боради. Шунинг учун ўғил-қизларнинг тарбиясига эътиборсизлик ахлоксизликка сабаб бўлади. Болаларнинг нарсалари турадиган жойларга доимо эътибор қаратиш зарур;

– ўн ёшга кирган ва ундан катта болаларга қариндош ёки қўшни қизлар билан бирга турли баҳонада хилватда ўйнашга имкон бериш ҳам уларда эрта жинсий ўйғонишга сабаб бўлиши мумкин.

Атрофдагиларнинг салбий таъсиридан ҳимоя қилиш

Тарбияда танқаридан бўладиган салбий таъсир энг катта хатардир. Чунки фарзандга оилада бу борадаги эркинликка йўл қўйилмагач, у ўз қизиқиш ва рағбатларини кондирадиган сабабларни ташқаридан излай бошлайди. Демак, ота-она фарзандининг ташқи ҳаётига ҳам катта эътибор қаратиши талаб этилади. Яъни, улар фарзанди мактаб ёки коллеждан кейин қасрга бориши, нима билан шуғулланишини назорат қилиш лозим. Ёхуд бола дўстлари билан суҳбатлашиш, бирга дарс қилиш мақсадида уйдан чиқиб бошқа ножўя ишлар билан шуғулланиши мумкин. Айниқса, ҳозирги кунда мактаб ўқувчиларига урф бўлган турли йиғинлар баҳонасида, фарзанд уйдан чиқиб, ота-она эътиборидан узоқлашишга ҳаракат қилади. Ана шу пайтда ихтиёрини ўзига қўйиш оқибатида, фарзанд турли бузук ишлар, ичиш, чекиш ва баъзи ҳаёсиз амалларга қўл уради. Оила тарбияси мукамал бўлмаса, агар фарзанд тарбиясига хавф туғдирадиган атроф-муҳит

таъсирига эътибор қаратилмаса, оқибати ёмон бўлади. Буни ҳисобга олмаган, эътибордан четда қолдирган айрим ота-оналар кўнгилсиз воқеа содир этилганидан кейин хатоларини англаб, надоматда қолади.

Шу боис, бу борада аҳамият бериш зарур бўлган муҳим жиҳатларни баён қиламиз:

Ахлоқсиз филмлар ва томошалар зарари

XXI асрнинг қудратли тўлкини – глобаллашув ҳаётимизга шиддат билан кириб келмоқда ва ўз меваларини бермоқда. Электрон ахборот воситалари, интернет-кафелар, клублар ва бошқалар кўпайди. Катталар-ку, баҳарнав, ёш болалар ҳам ойнаи жаҳонда ҳаёсизларнинг қилиқларини кўриб, вояга етмасиданоқ бети қотиб улгуради. Бугун “ишқий” филм томоша қилади, эртага пинҳона жойларга бориб, кино кўради. Охир-оқибат гулдек йигит, ғунчадек қиз аввал инсонийлик қиёфасидан айрилади, кейин бошқа борлиғидан. Ота-она билмайдикки, бу фожеалар анча олдин – ўн яшар ўғилчаси, тўккиз яшар қизалоғи телсвизорда ҳаёсиз томоша кўрганидаёқ бошланган.

Инсоннинг маънан ожиз ва қалбан ғофил бўлиб қолишига энг катта сабаблардан бири ахлоқсиз филм ёки томошалардир. Шаҳватни кўзғовчи ва жинсий қизиқишга тарғиб этувчи бу каби нарсалар фарзанднинг беғубор қалбини тамоман заҳарлаб қўяди. Илму маърифат сингиши лозим бўлган покиза қалбни ёввойи шаҳват ва хирс эгаллайди. Афсус, бу каби фаҳшга ставловчи ишлардан қимлардир бугун тирикчилик манбаи сифатида фойдаланмоқда.

Барчамизга маълум, тадбиркорларга етарлича шароитлар яратиб берилди. Баъзи тадбиркорларнинг бу имкониятлардан оқилона фойдаланмай, яхши мақсадлар учун ташкил этилган жойларда шармсиз филмлар на-

мойиш этаётгани ёки турли ҳаёсиз дисклар сотилаётгани ҳам маълум бўляпти.

Бундан ташқари, ёшлар турли тадбирлар баҳонасида бир жойга йиғилиб, сунъий йўлдош узатмаси орқали ҳаёсиз филм ва томошаларни кўраётгани кулоққа чалинади. Бу ҳам фарзандлар ахлоқи бузилишига катта таъсир кўрсатади.

Ҳаёсиз либослар зарари

Аёллар ифбатли кийиниши ва ўзларини яхши тутиши лозим. Бу ниҳоятда катта масала. Аллоҳ аёл кишини хотин, она бўлиши учун гўзал, латофатли этиб яратган. Шунинг учун ҳам шариятда эркаклар учун ҳаром қилинган тилла, кумуш, ипак каби зийнат буюмлари аёлларга ҳалол қилинган. Лекин бу рухсат-ижозатлар номаҳрам эркакларнинг шаҳватини кўзғатиш, Аллоҳ берган ҳусну жамолларини кўча-кўйда кўз-кўз қилиб, гуноҳ ишларга манба бўлиш учун берилган эмас. Улар ўз жуфти ҳалоли ҳузурда, рухсат берилган жойларда бемалол зеби-зийнатли бўлиши мумкин, ҳатто лозим.

Баъзи аёллар номаҳрамлар эътиборини тортиш учун кўлидан келган-келмаган ясан-тусанни қилади, ўзида бўлмаса, қўшнисидан олиб бўлса ҳам, тақинчок тақишга, янги кийим кийишга интилади. Уйда, эрлари ҳузурда эса бир аҳволда бўлиб юради. Бу ҳол кўплаб оилавий келишмовчиликларнинг сабабидир. Кўчада зеб-зийнатга бурканиб ўзини намойиш қилиб юрган аёлларни кўриб келган эркак уйда ўзига қарамайдиган хотинини кўриб, ғалати бўлиши табиий. Аслида эса тескарисини бўлиши, аёл бегоналар кўзидан ўзини асраб, бор гўзаллигини эрига намойиш қилиши керак.

Охириги вақтда аёлларнинг таналарини очиб юриши нафақат зинога, балки эркакларнинг жинсий заифлигига сабаб бўлаётганини мутахассислар таъвиш билан

таъкидлашяпти. Шунингдек, баданни очиб юриш боис аёллар ҳам турли касалликларга чалинаётгани ҳақида хабарлар кўп.

Кўча-куйда ҳар бир кишининг кўзи тушадиган бундай шармсиз либослар, нафақат балоғат ёшига етган ва балоғат бўсағасидаги ёшларнинг, балки омманинг назарини чалғитиб, фитнага етаклайдиган воситадир. Айниқса, ҳар томонлама ривожланиб бораётган ўсмир ёшлар бундай фитнали кўриниш олдида ва номуссиз либослар қаршисида кўз-назарлари, ақлларини назорат эта олмайди. Ҳаёсиз манзаралардан кўзларини олиб қочишга журъати етмай, ожиз қолиши аниқ. Бунинг натижасида кучли истак ғалаён кўтара бошлайди. Бу ҳолат кўпинча нафс-истакларини жиловлай олмаган ўсмирларнинг хулқлари бузилишига сабаб бўлиб, ўй-хаёлларини ушбу ҳолат буткул ўзига ром этади. Оқибатда илму ҳунар олишга рағбати сусайиб кетади.

Хўш, бу каби зарарли иллатлардан сақланиш учун, балоғат ёшига етган ёки балоғат ёши бўсағасидаги ёшлар нима чора қўлласин? Хўш, бу каби “дард”га қарши қандай курашиш, қандай чора қўллаш керак?

Бутун дунёни лол қолдирадиган, теран ақлли, мохир инсонлар бўлиб вояга етиш учун, аждодларимиз каби машҳур кишилар бўлиб жаҳонга танилиш учун бугунги кунда барча шарт-шароитлар яратилиб берилмоқда. Келажагимиз бўлган ёшларимизни йўлдан оздирмоқчи, халқимизнинг мунаввар келажаги йўлига бу каби номуссиз ишлар ила халал бермоқчи бўлаётганларнинг асл мақсади нима? На диний, на миллий кадриятларга асло мос келмайдиган бундай ибосиз либосларни ким, нима мақсадда ўйлаб чиқиб, жорий қилмоқда?

Бунинг тарихига назар солсак, уларни ғараз ниётли кимсалардан ташкил топган гуруҳлар ўйлаб чиққан бўлиб, уларнинг бундан қабиҳ мақсадлари, барча ҳудуд-

ларда ҳар қандай тартиб-интизомни бузиш ва жамиятда гўзал одобларни таг-томири билан йўқ қилишга қаратилган. Бу билан улар ҳар бир юртдаги эркаклар заифлашиб, ушбу йўлга батамом муккаларидан кетганидан сўнг ҳокимиятга осонгина эга бўлишни ният қилишган.

Инсон нафси ҳиссиётга эргашувчи, ҳиссиёт эса нуксонга олиб борувчидир. Ҳиссиётга ўта чанкок аёллар нолойик либослар оқимига қараб жуда тез оқади. Бу эса ғаламислар ёвуз режаларининг амалга ошувини осонлаштиради. Иффат дея аталмиш фазилатдан буткул йирок бўлган бундай либослар асло чегара билмайди. Асли заифа ва ожиза қилиб яратилган аёллар ял-ял товланиб турган бу “гўзаллик” қаршисида ожиз қолади. Қалблари ҳиссиётга мойил бўлган бундай маънан ғариб “гўзаллик” шайдолари дарҳол унинг асирига айланади. Бу тоифа аёлларнинг наздида бундай либосларни киймаслик гўёки “маданиятдан узилиш” ва “замондан ортда қолиш”дир. Бу “маданият”га ошуфта бўлган аксарият “замонавий”лар секин-аста, ўзлари билиб-билмаган ҳолда фитналар гирдобидида қолиб, гуноҳлар уммониغا шўнғиб бораверади.

Баъзи аёллар мол-дунё тўплаш мақсадида ўзини кўз-кўз қилиб, кинғир йўлни танлайди. Кийим сабабли айрим оилаларда эр-хотин орасида жанжал ва тортишувлар келиб чиқади. Бу тортишув эса, аёлнинг эридан “янги чикқан мода”ни олиб беришини талаб қилиши билан бошланади. Натижада, кўпгина оилалардаги бу каби ҳолатлар ўзаро низога айланиб, эр-хотин ўртасига совукчилик тушади. Оқибатда бу чиркин тушунча жамиятда ёлғиз аёлларнинг ва тирик етимларнинг сони ортиб боришига хизмат қилмоқда. Эътибор беринг, жуда оддий ҳолат бўлиб кўринган “маданиятли ва замонавий” очик либослар ортида кўз илғамас қанча ёмонлик, фиску фужурлар турибди.

Балки гарб аёллари бундай шармсиз кийимларни фахр билан кийишар, аммо комил имонли, иболи ва ҳаёли аёл-қизларимиз зулмат зиндонига етакловчи бундай шармандаликни асло қабул қилишмайди. Чунки бундай либослар фитна-фасодни ва бузукликни тарғиб этиб, ахлоқан тубанлик ва пасткашликка сабаб бўлади.

Ўз дини ва ўзлигига содик момоларнинг бебаҳо маънавиятини кадрлайдиган ва чеҳрасида ор-номус балкиб турган мўътабар аёл-қизлар эса, динимиз ва ўчмас анъаналаримизнинг олий-намунавий ахлоқ чеғарасидан чиқишини одобсизлик деб билишади. Тараккий этиб бораётган жамиятимиз ва келажагимиз пойдевори бўлган ёшларимиз эгри йўллардан юришга ҳаё қилади. Ўзларининг хушсурат кўриниши ва ораста кийими, чиройли хулқи, ибо-ҳаёси билан эл меҳрини қозонади.

Муқаддас динимизда бу борадаги кўрсатмалар аниқ ва равшан баён этилган бўлиб, бунга ҳар бир фарзанд амал қилиши шарт. Аллоҳ таоло амр қилади:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾

яъни: “Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари бир ишни ҳукм қилганида – ҳеч бир мўмин ва мўминага (уни бажариш ёки бажармаслик) ишларида ихтиёр бўлиши мумкин эмасдир...” (Аҳзоб, 36).

Миллатимизга ҳос, замонага мос бўлсин

Аёл мўътабар зот, беназир хилқат. Унинг латофати, ҳаё-ибоси, иффати, меҳри ҳар қанча мақтовга лойик. Чунки у дуру гавҳарга ўхшайди. Гавҳар шунинг учун ҳам эъзозга лойикки, у ерга тушса синади, қадри пасаяди, зийнатини йўкотади. Шу боис у эҳтиёткорлик билан авайлиб асралади. Аёл ҳам шундай. Эҳтиёткорлик би-

лан муносабатда бўлинмаса, гулдек нозик қалбига озор етиб қолиши мумкин.

Дунёда ҳеч бир дин аёлларга Ислом динидек катта эътибор билан қараган эмас. Ислом дини аёлларга муносабатни кишиларга бўлган яхшилик ва эзгулик мезони қилиб, аёлни боқира қиз, опа-сингил, жуфти ҳалол ва муътабар она сифатида юксак эъзозлайди. Уларга ҳурмат билан моддий таъминотларини эркаклар зиммасига юклайди.

Тарихдан маълум, жоҳилият даврида аёллар барча инсоний ҳуқуқлардан маҳрум эдилар. Уларга ниҳоятда паст назар билан қараларди. Ҳатто аҳвол шу даражага етгандики, баъзи араб қабилаларида қиз фарзанд туғилишидан жохил оталар ор-номус қилиб, қизларини тириклай қаро ерга кўмиб юборарди. Ислом дини бундай мудҳиш одатларга барҳам берди. Ер юзида ўзининг адолатли кўрсатмалари билан ҳамиша устувор бўлган Ислом дини наинки комил, эзгу қалбларнинг, балки катта-кичик ҳар бир инсоннинг ирки, миллати ва эътиқодидан катъи назар, ўзгалар тарафидан таҳқирланиши, хўрланиши ва хорланишига асло йўл қўймайди. Айниқса, аёл зотини доимо улуғлаб, авайлаб-асраш ҳаракатида бўлади.

«Жаннат оналарнинг оёғи остидадир», дейдилар Пайғамбаримиз Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам). Ана шу ҳадиси шарифнинг ўзи ҳам мусулмон оламида аёлнинг нечоғли эъзозланганига ёрқин далилдир. Аёлнинг бу қадар кадрланиши, аввало, унинг тўғри эътиқоди, яхши ахлоқ-одоби, ички дунёсининг гўзаллигига боғлиқдир. Шу билан бирга, унинг ўзини тутиши, туриш-турмуши, ҳатто, кийиниш маданиятига ҳам тааллуқлидир. Чунки кийган либоси унинг ички дунёсидан, ҳаё-ибосидан далолат беради, иффат ва виқорини белгилайди.

Исломда кийинишга ҳамиша катта эътибор берилган. Кийимнинг доимий озода, кишига мос, ярашикли ва иклим шароити учун қулай бўлиши уқтирилган. Либослар очик-сочиклиги билан бегоналар диққатини жалб қиладиган, шахвоний ҳисларни қўзғатадиган бўлмаслиги лозим. Ҳозир бозорларда сотилаётган, айниқса, “мода” деб тарғиб қилинаётган баъзи чет эл кийимларини гапирмай илож йўқ. Улар адабсизлик, ҳаёсизликни тарғиб қилади, десак муболаға бўлмайди.

Қизларнинг ниҳоятда ғалати тикилган шимлар кийиши, киндикларини очиб юриши, кулоқларига керагидан ортиқча сирғалар, ҳатто баданларига ғалати тақинчоқлар такиб юриши миллатимизга хос эмас. Баданига суратлар чиздириш эса мутлако офатдир.

Замонамизнинг баъзи йигитлари ҳам қизлардан қолишмайди. Уларнинг шимлари шундай ғалатики, кийим баъзи аъзоларимизни ёпиш учун хизмат қилиши кераклиги унутилгандек гўё. Турли ёрқин бўёқли, ажибужи расм ва ёзувлар солинган футболка, гоҳида ички кийим ҳисобланган майка кийиб олади. Бош кийим ўрнига ғалати шапкалар, ҳаммаси чет эл “мода”си ва намуналари асосида тикилган. Бундай кийинган боланинг кўринишидан қайси миллатга мансуб эканини аниқлаш имкони бўлмайди.

Баъзан кўчада сал ғайритабиий кўринишдаги йигитларга дуч келамиз. Ҳар икки кулоғида зираклар, деярли ҳар бир бармоғида узук, билагига ва тирсагига билан елка оралиғида ҳам тилла занжир. Бу кийим, тақинчоқлар қандай маданиятни, қайси маънавиятни тарғиб қилади? Ахир шифокорлар бу ишларнинг барчаси инсон соғлиғига катта зарар етказишини ҳар томонлама исботлаб беряптилар-ку?

Мутахассисларнинг тадқиқотларига кўра, барча миллий кийимларимиз нафақат маънавиятимизни, бал-

ки баданимиз, аъзоларимизни ва саломатлигимизни ҳар жиҳатдан муҳофаза қилар экан. Ёки дўппиларни олайлик. Ҳар вилоятнинг ўзига хос дўпписи бўлиб, уларга солинган нақшлар чуқур маъно, диний ва миллий қадрият хикматларини ифодалайди.

Энг ачинарлиси, баъзан миллий кийимлар кийиб кўчага чиққан кишига гўё ажабланиб нигоҳ ташлашади. Баъзида эса келиб, ҳатто таъзия билдирган бўлишади. Жаҳон афкор оммаси наздида ҳурмат-эҳтиромга эга халқимиз ўз миллий-диний қадриятларини йўқотмаган, уларни химоя қила олган ва мумкин бўлса, замон талабларига мос равишда ривожлантирилган либослар ва бошқа санъат турларига эга халқдир.

Баъзи мўтабар манбаларда либосларнинг саломатликка таъсири тўғрисида бундай маслаҳат-тавсиялар берилган: либоснинг ранги кишининг ёшига, кайфиятига, муайян жамиятда тутган мақомига мос бўлиши керак. Гулдор, қизил ранг аралашган либослар эркакларга дуруст бўлмаса-да, аёлларга ярашади.

Либоснинг кенглиги борасида ўртачалик – меъёрга риоя қилиниши керак. Аъзолар сиқиладиган даражада тор, жисмга ноқулайлик келтирадиган ва ҳаракатланишга ҳалал берадиган даражада кенг бўлмаслиги лозим. Ниҳоятда тор кийимлар танада қон айланиш тизими бузилишига олиб келади. Эркаклар ички кийимларининг жуда торлиги аянчли ҳолатларга олиб бориши аниқланган. Кўйлак ёқаси, камар ёки белбоғлар баданни сиқадиган даражада маҳкам боғланмайди. Акс ҳолда, бу эркин ҳаракатланишга ҳалал бериши билан тезда чарчашга олиб келади. Гоҳида эса ички ва ташқи касалликларга ҳам сабаб бўлиши мумкин.

Хуллас, либос замон ва миллий қадриятлар талабларига жавоб берсин. Илм-фан, спорт ва бошқа соҳалардаги ютуқларимиз билан фахрланганимиз каби,

миллий кийимларимиз билан ҳам ифтихор туйишимиз керак. Зеро, миллий либосларимиз миллатимизга хурмат ва муҳаббатни билдиради.

Ҳаёсизларнинг зулмат макони

Яхши урф-одат ва анъаналаримизни тиклаш йўлида бир қанча ишлар амалга оширилди. Собиқ тузумдаги иллатлардан буткул қутулишимиз ва ўзлигимизни тўлиқ англаб етишимиз учун ибратли ишлар қилинди. Аммо ҳалигача янгидан барпо этилган жамиятнинг аъзолари учун жорий қилинган гўзал ахлоқларни ўзларига қабул қила олмаётган кимсалар учраб турибди. Бир пайтлар ўзлари хоҳлаган, нафслари ихтиёр этган ҳар бир ишни қилган кимсалар бугунги кунда турли никоблар остида қабих мақсадларини амалга оширишмоқда. Надомат бўлсин, уларнинг бу ишлари баъзи ёшларимизни ҳам домига тортиб бормоқда. Бу тоифа инсонлар инсон зийнати ҳисобланмиш ҳаёни бой берган, орият, ҳамият ва рашқдан мосуво эркаклар ҳамда иффат пардасини улоқтириб ташлаган, номуссизлик ботқоғига ботган ва ҳаёсизликни ўзларига касб деб билувчи аёллардир. Улар жойларда жамланиб қилаётган жирканч ишлар инсоният ақлсиз ҳисоблайдиган ҳайвонларни ҳам ожиз қолдиради. Бундай жойлар ақлсизлик, тубанлик, нафсоний ва ҳайвоний шаҳватлар қондириладиган, лаънат ёғилган бир макон. У ҳою ҳаваслари ва нафсининг разил истаклари қаршисида ожиз қолган, машъум ахлоқсизлик гирдобига ғарқ бўлганларнинг ҳалоқатли маконидир. У жой ҳаёсизлик саҳнаси мохирларини бир неча сониялик нопок лаззат учун Яратганга исён қиладиган осийларни, зулумот босган қалб эгаларини жамлайдиган фалокат маконидир. У жой фаҳш ва шайтон йўлига тўхтовсиз ботиб кетаётганларни, қалб кўзлари кўр бўлган нотавонларни ўз домига тортган макондир.

Бу ўта зарарли иллат ғарб маданиятига жоҳиллик билан тақлид қилиб, уларнинг мавҳум ҳаётларига кўр-кўрона эргашишдан келиб чикмоқда. Бу билан асли мусулмон бўлган инсон Яратганнинг қаҳру ғазабига дучор бўлмаяптими? Азиз инсон ўзини-ўзи хорлик ва шармисорликка булғаб ташламаяптими? Бетакрор неъмат бўлган умр мазмунини, ҳар бир ўтган сонияси олтинларга топилмайдиган ёшлигини, қимматли вақтини беҳуда бой бериб қўймаяптими? Парвардигор инъом қилган ризқини гуноҳ ва ҳаром ишларга сарфлаб, оиласига хиёнаткор бўлиб қолмаяптими? Турли юқумли дардларни юктириб, ўз ҳаётини таҳлика исканжасида қолдириб, умрига зомин бўлмаяптими? Энг ачинарли томони, бундай тоифа кимсалар ўзларигина бу каби ҳолатларга тушиб қолмасдан, балки оиласидагилар ва атрофдагиларга ҳам катта зиён етказди.

Айниқса, улғайиб бораётган, турли йўлларга тез эгилувчан ёш йигит-қизларнинг ахлоқига ҳаёсизликнинг таъсири жуда катта бўлмоқда. Чунки фоҳишалик дея аталмиш бу иллат шу қадар шайтоний нағма ва жилвага ўранганки, уни кўрган кўзлар бир муддат бўлса-да ўз нафсининг жиловини йўқотади ва беихтиёр исён қилади.

Бундай жойларни очиб, унинг орқасидан ҳаром даромад орттираётганлар покиза кизларни йўлдан уриб, бу йўлларга жалб қилади. Ҳатто оилали, бир уйнинг бекаси бўлган, кимнингдир жуфти ҳалоли, фарзандларнинг онаси бўлган нодон аёлларни ҳам йўлдан оздириб, қанчалаб оилаларни барбод қилади. Не-не алпқомат ва баҳодир йигитлар уларнинг домига тушиб, турли бедаво касалликларга чалиниб, қаддилари букилиб, бадном бўлиб қолмоқда. Булардан соғлом фарзанд ўрнига майиб, мажруҳ фарзандлар дунёга келмоқда. Қанчадан-қанча никоҳсиз фарзандлар туғилмоқда. Натижада меҳрибонлик уйларида тирик етимлар кўпаймоқда.

Ушбу ҳолат айрим вояга етмаганлар орасида ҳам рўй бераётгани жуда ачинарлидир.

Шу ўринда мактаб ўқувчи кизларининг бири билан боғлиқ воқеани келтириб ўтамиз: юқори синф ўқувчиларига жисмоний тарбия дарси ўтилаётганида кизлардан бирининг боши айланиб йиқилди. Уни тезлик билан шифохонага олиб боришди. Тиббий кўрик ўтказилганида, кизнинг бир неча ойлик ҳомиласи борлиги аниқланди. Қизни қистовга олиб сўрашди, синфдош кизлар билан шаҳардаги яширин фоҳишахонага бориб туришини айтди. Уйдагилар ва мактабдагилар буларнинг ишидан мутлақо бехабар эди. Маълум бўлишича, киз кўшни аёлдан ўрناق олиб, яширин тарзда фоҳишахонага бориб турган. Сўнгра мактабга келиб, дугоналарига фоҳишалик йўлини безаб кўрсатиб, уларни ҳам қизиқтирган. Натижада беш нафар синфдош дугоналарини ўзига шерик қилиб, йўлдан уришга улгурган. Кўриб турибсиз, хулқи бузуқ бир аёлнинг ёш қизларга ҳам салбий таъсири ўтлиб, уларнинг ота-оналарини ҳам шарманда қилди.

Шу ўринда яна бир воқеани айтиб ўтамиз. Шаҳватини кондириш ва бир лаҳзалик лаззат орқасидан қувшидан бошқа ғами йўқ, ахлоқсиз бир отанинг ҳайвоний истаги уни яширин фоҳишахоналарнинг бирига олиб киради. Қўшмачи аёл мижозга фоҳиша кизлар суратини кўрсата бошлайди. Ногаҳон отанинг кўзи ўз қизининг суратига тушади. Ота бир сония эсанкираб қолиб, кейин бу ҳақиқатан ўз қизими ёки англашилмовчиликми эканини аниқлашга қарор қилади. Қўшмачига: “Менга ушбу суратдаги ёқди”, деб қизини кўрсатади. Қўшмачи: “Фалон рақамли хонага киргин, тайёр бўлиб, сени кутиб турибди”, дейди. Ҳалиги киши хонага кирди ва “мижозини” кутиб турган ўз қизини кўради... Нақадар даҳшатли манзара!..

Қиз ҳам ўз отасининг рўпарасида турганини кўриб, даҳшатдан бир муддат қотиб қолади, сўнг кўрқувдан калтирай бошлайди. Бошида каттиқ оғриқ пайдо бўлади. Унинг оядида фақатгина бир йўл, эшикдан чиқиб кочишдан бошқа чора йўк эди. Ота эса буткул терга ботиб, онгсиз равишда худди ваҳший шердек ўлдириш учун кизига ташланади. Аммо бир зумда кўтарилган қий-чувдан тезлик билан бошқалар келиб, қизни қутқариб қолишади. Бу қизнинг бундан кейинги аҳволи нима бўлганини билмадик, бироқ қандай қилиб бу йўлга кириб қолганини воқеадан хабардор бўлганлар айтиб берди. Қиз фоҳишалик билан шуғулланиб юрадиган аёл билан дўстлашган. Оқибатда эса ўзи ҳам шу ишга қўшилиб қолган ва иффатини, ор-номусини шу фоҳишахонада кўмиб қўя қолган.

Коллеж ўқитувчиларидан бири ҳикоя қилади: “Бир куни шаҳар қаҳвахоналаридан бирига дўстимни излаб кирдим. Ногаҳон иккинчи қаватга кўтарилаётган талаба қиз-йигитларга кўзим тушди. Мен улар нима учун юқорига чиқаётганига қизиқдим. Иккинчи қаватга чиқиб кўзим тушган манзарадан хайратда эсанкираб қолдим. Кўпчилиги мен таниган талаба қиз-йигитлар эди. Улар бир-бирларини кучоқлаган, баланд мусиқа кўйилган, раксга тушишар, қаҳқаҳа отиб қулишар, хуллас, шармандали бир ҳолат эди. Не бир алфозда бу жойни тарк этиб, уйга бориб ўйлай бошладим. Бу йигит-қизларнинг бу жойга тўпланишига сабаб нима? Нима уларни бир-бирларига бунчалик боғлаб қўйди? Қучоқлашаётганларнинг ота-онаси туппа тузук инсонлар-ку ахир. Ота-оналари фарзандларининг андишасиз бу қилмишидан хабардормикан?”

Ёшлигимни хаёлимдан ўтказма бошладим. Асло тасаввуримга сиғдира олмадим. Чунки биз синфдош қизлар билан шу даражада масофа ушлардик, ҳатто қўл

бериб сўрашишга ботинолмасдик. Ёнимизда ўтирган партадош кизга ножўя гап гапириш у ёкда турсин, ёмон хаёлга ҳам бормасдик.

Кўрганим бу ҳолатдаги кизларнинг бундай “эркинлиги”ни, йигитларга бўлган муомаладаги беҳаёликни бизнинг даврда мутлақо тасаввур қилиб бўлмасди. Раҳматли ота-онам бир гапни кўп такрорларди: “Ўғлим, ўғрилиқ ва ҳаёсизликдан сақлангин”. Шунда отам ҳаёсизлик нима эканини тушунтириб, бундай деган: “Ҳаёсизлик бировнинг кизи ёки аёлига нисбатан ғаразли назар ва муомаладир. Бу эса оқибатда кишини шарманда қилиб, “зинокор” деган ўчмас тамғани босади”.

Отамнинг бу ўғитлари бир умрга татигулик бўлиб эсимда қолган. Ҳозир эса ушбу насиҳатни фарзандларимга уқтириб боряпман. Наҳотки бу йигит-қизларнинг ота-оналари ҳам ёшлиқларида ушбу тарбияни ота-оналаридан олмаган бўлишса? Наҳотки бугун бу даражага келиб қолган ўз нуридийдаларининг тақдирига ота-оналар шунча бепарво бўлишса? Наҳотки орийат, йигитлик шаънини жонидан ҳам устун қўйган боболаримиз авлоди бўлса бу йигитлар? Наҳотки ҳаёлари устун келиб бошқалар тугул, оталари ва ака-укаларининг юзларига тик боқолмаган муниса оналаримиз авлоди бўлса бу кизлар?

Бугунги ёшлар мактаб ва коллежларда олиб борилаётган таълим-тарбия тизимининг қатъий назоратида бўлиб, барчаси кўнгилдагидек. Буни мен коллеж ўқитувчиси бўлганим учун айтаётганим йўқ. Ҳақиқатан, давлатимиз таълим тизимида жуда тўғри йўлдан бормокда. Бу борада ҳеч бир муаммо йўқ. Бугун юртимиз Раҳбари миллийликка катта эътибор бериб турган бир маҳалда, ёшларимизнинг келажаги учун қайғураётган бир паллада, вақтларини бундай ножўя ишларга сарфлаётган ёшларнинг тарбиясига масъул бўлганлар нега эътиборсиз?

Аниқки, ота-оналари уларга бундай хунук тарбияни асло сингдиришмаган. Аммо ахборот воситалари эътиборсизлик, лоқайдлик қилишиб, фарзандларимизни кўнгил истакларига кўмиб, енгил табиат қилиб қўйишгани аниқ.

Хўш, ота-оналар қайси жиҳатларда эътиборсизлик ва лоқайдликка йўл қўйишмоқда? Фарзандлар қандай қилиб бундай енгил-елпи ҳолатга тушишяпти?

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкин. Бугунги кунда техника, ахборот воситалари ривожланди. Бунинг қулайлик томонлари жуда кўп, албатта. Аммо зарарли томонлари ҳам етарлича эканига баъзи ота-оналар эътибор беришмаяпти. Компютер ёрдамида интернетдаги турли хил сайтлардан фойдаланиш, ярим яланғоч суратлар таъсири, сунъий йўлдош узатмаси орқали турли ҳаёсиз филмларни кўриш, бетайин чет эл муסיкаларини тинглаш... бу иллатларнинг барчаси жам бўлиб, айрим ёшларни бундай ҳаёсизликлар уммонига бошлаётганига амин бўлдим”.

Дарҳақиқат, бу устознинг жон куйдириб айтган гаплари жуда ўринли. Бугун тараккиёт замонаси, барча мамлакатлар ёшлари қатори бизнинг ёшларимиз ҳам барча жабҳаларда етук бўлиши учун замонавий техника ва ахборот воситаларидан тўғри маънода фойдаланишга ҳақлидир. Бирок ота-она ўз фарзандларининг бу воситалардан ноўрин фойдаланишлари олдини олса, юқоридаги каби ёмон ҳолатлар юз бермайди. Халқимизда нақл бор: “Кейинги пушаймон – ўзингга душман”.

Кўпгина мактаб ва коллеж раҳбарлари айтишларича, аксарият ўқувчи йигит-қизлар ўртасида яна бир иллат, хат ёки мобил телефон орқали “SMS” ёзиш авжига чиққан. Уларнинг мазмуни севги-муҳаббат ҳақидаги шеърлардан иборатлиги, уларни эса ўқувчи киз-йигитлар чирой ва безак бериб ёзишлари, қўл теле-

фонида бир-бирларига жўнатиб, дарсдан чалғишлари кўпайгани сир эмас.

Хўш, уларга мазкур ёшда телефондан фойдаланиш шунчалар муҳимми? Ахир улар ўзлари билмаган ҳолда дарс вақтини нималарга сарф қилишяпти? Ошикмаъшукаликка ҳали жуда эрта эмасми? Бундай фарзандларнинг ота-оналари тарбия жараёнларида нахотки болаларининг ибосига, ҳаёсига эътибор қаратмайди? Бу ҳолатлар кизлар орасида ҳам кўп учраётгани ота-оналари учун номусли ҳолат эмасми? Қайси бир ота-она кизининг ҳали балоғатга етмасдан туриб, синфдошига ҳеч тап тортмасдан, уялмасдан севги хати ёзишини хотиржам қабул қилади? Бу нимадан далолат? Бунда кимнинг айби кўп? Эркагу аёл ўртасидаги ўзаро муносабатдаги одобу ҳаё асли ўзларида бўлмаган, бўлса-да, фарзандига беролмаган эътиборсиз ота-она айбдорми? Ёки бўлмаса, ота-онасидан ўзаро жанжалларидаги ҳаёсиз сўзлардан бошқа нарсани ололмаган, қалби тарбияга мухтож бўлган бир пайтда, уйдагиларидан одобу ахлоқ бобида бирор насиҳат эшитмай, атрофидаги хулқсизлар қалбини забт этган фарзанд айбдорми? Боланинг дарсларни ўзлаштиришини бир кунда, бир ҳафтада, лоакал бир ойда бир бора назорат қилишни унутган ҳафсаласиз ота-она айбдорми? Ёки назоратсиз қолган, ўз эрки ўз кўлида бўлиб қолган, бунинг натижасида кўнгли тусанган ишни қиладиган ўғил ёки киз айбдорми?

Хуллас, тарбия жараёнида бу борадаги эътибор беришимиз лозим бўлган жуда муҳим масъулиятли вазифаларимиз исталганча топилади. Зеро, давомчиларимиз бўлган азиз фарзандларимиз бу дунё ва охирада раҳмат келтирадиган, салоҳиятли инсонлар бўлиб вояга етишлари учун сизу бизнинг гўзал тарбиямизга жуда ҳам мухтождир.

Ахлоқсизликнинг жамиятга зарари

Балоғатга етган йигит катта кўчага ёки умумий истироҳат боғларига қараса, нимани кўради? Филм, газета, журналлар ва кўчадаги эълон ёзилган реклама тахтасида ярим яланғоч кизлар суратига кўзи тушади. Кишилар ярим яланғоч аёлларнинг ҳаёсиз суратларини кўриб, алданади. Қанча ахлоқсиз йигит-қизларнинг кўчада сайр килатуриб, ҳаёсиз сўзларни айтишларини эшитамиз.

Комил инсон сифатида шаклланиш учун ҳалал берадиган, ўсмир ёшдаги ўғил-қизларнинг тўғри йўлдан озига яна бир сабаб бу дўст танлашдаги хатодир. Чунки ёмон дўст йўлдан оздирибгина қолмай, бу йўлдаги гуноҳ ишларни ҳам бажаришга бошлайди. Агар фарзанд ақлу фаросатдан анча олис бўлиб, қилаётган ишининг охирини ўйламайдиган ношуд бўлса, бунда “дўсти”нинг омади чопади ва режаси тез амалга ошади. Қарабсизки, янги “дўст”нинг домига илинган гўр бола ҳар бир ишни “қойиллатиб”, керакли маблағни ҳам “дўсти” ўйлаганидан зиёда килиб топиб келаверади. Бундан “окилона” фойдаланган иккала ҳамроҳ нафс шайтон буюрган ишларни тинимсиз бажараверади. Қилаётган ишининг ногўрилигини айтган катталарнинг берган танбеҳларидан биров кўнгли хижил бўлса-да, аммо бир муддатдан сўнг барчаси силлик бўлиб, изига тушиб кетадигандек туюлади гўё. Эсли-хушли фарзанд билиб-билмасдан бадхулк инсонга дўст тутиниб қолгудек бўлса, ундан қочишга ҳаракат қилади-ю, аммо барибир ундан оз миқдор бўлса-да, иллат юктиришининг эҳтимоли юқори. Халқимиз орасида ҳикматли нақл бор: “Қозонга яқинлашсанг қораси, ёмонга яқинлашсанг балоси урар”.

Асли бу каби пурмаъно мақолнинг пайдо бўлишига сабаб бўлган Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак ҳадисларига мурожаат қиламиз:

روى ابن حبان عن رسول ﷺ قال: المرء على دين خليله فلينظر

أحدكم من يخال

Ибн Ҳиббон ривоят қилади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Киши дўстининг динидадир. Бас, сизлар биродарингиз кимни дўст тутганига қаранг”, дедилар.

Яна бир ҳадисда бундай дейилган:

روى ابن عساكر عن رسول الله ﷺ قال: “إياكم وقرين السوء

فإنك به تعرف

Ибн Асокир ривоят қилади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ёмонга якин бўлишдан сақлан, чунки сен у билан таниласан”, дедилар.

Фарзанд тарбиясидаги уч услуб

Бола одобини яхшилашда учта услуб бор. Бу уч васила билан бола тарбияси тўғри, одоби яхши бўлади ва хулқда баркамол бўлади. Бу услублар қуйидагилар:

1. Тарбия кушандаларидан сақланиш.
2. Турли хатарлардан огоҳ бўлиш.
3. Тарбия босқичларининг узвий боғлиқлиги.

Тарбия кушандаларидан сақланиш

Ёвуз ниятли кимсалар ғаразли мақсадлари йўлида ва халқнинг ўзлигини емириш учун турли усуллардан фойдаланади. Улардан бири жамиятда ахлоқий бузуқликни ёйишдир. Бу йўлда ғаламислар турли воситалар, жумладан, ахлоқсиз, фаҳшни тарғиб этувчи кино, томоша, журнал, газета, либос ва суратлардан фойдаланади.

Шу ўринда айрим манфур кимсаларнинг кирдикорларидан, жамиятнинг ахлоқини бузишда қўллайдиган ғояларидан намуналар келтириб ўтамиз.

Бундайларнинг бир гуруҳи:

– “Ҳар нарса инсон учун, жинсий хоҳиш ва шахват йўлида ўзига эрк бериш керак”, деган бузуқ фикрни илгари суради;

– “Дин йўқ нарса” деб илоҳий акида ва эзгу таълимотларга зид ғояларни пайдо қилади;

– “Беҳуда иш ва инсон лаззатланишига олиб боровчи ҳамма нарса мубоҳ”, деган хато фикрни тарғиб қилади;

– “Ҳар жойда ахлоқни бузиш учун аёллардан фойдаланиш лозим”, дея аёл зотини таҳқирлайди.

Ўзга юртни босиб олиб, маҳаллий аҳолини эрксиз қилган мустамлакачилардан бири бундай деган:

“Қадаҳ ва ҳаёсиз аёл мусулмон умматини бузишда мингта замбарак тўпидан кучли. Мусулмон умматини шахватларга берилиш денгизига ғарк қилиш керак”.

Миссионерлар анжуманида Алқайс Зуймар исмли кимса бундай деган: “Сизлар мусулмон мамлакатларида Яратганга итоат этмайдиган ёшларни етиштиридинглар. Энди улар муҳим ишларга эътибор бермайди, роҳатланиш ва дангасалиқни яхши кўради. Шаҳватдан бошқа нарсага ғам чекмайди, ўкиса ҳам, дунё тўпласа ҳам, шахват учун қилади. Агар юқори мансабни эгалласа, шахват йўлида хизмат қилади. Нафс йўлида ҳар нарсани сарф этади”. Шунингдек, у: “Дин ва ёшларни бузишда ахлоқсиз қисса, томоша, ҳаёсиз газета, журнал ва худосизликка етакловчи китоблардан фойдаланиш лозим” деган ғаяор, бузғунчи фикрни билдиради.

Ғаламис кимсаларнинг мазкур гапларидан маълум бўладики, улар жамиятни бузиш ва таназзулга олиб келишда ичкилик, ахлоқий бузқулик, ҳаёсиз тамоша,

журнал, газета, эшиттириш ва китоблар каби нарсалардан фойдаланади. Афсус, бундай разил ва қабих йўлларга айрим-ғўр ёшлар эргашиб қоляпти. Айрим йигит-қизлар нафс ортидан юраётгани, хаёсизликка кўр-кўрона таклид қилаётгани кўзга ташланмоқда.

Манфур кимсалар софдил, содда кишиларни, хусусан, ғўр ёшларни адаштиришга уринади. Улар бу йўлда ўта нозик услуб қўллайди. Шу боис ота-она фарзандни мусаффо динимиз ва миллий кадриятларимизнинг эзгу таълимотлари асосида тарбиялаши, айрим кимсаларнинг макру хийлаларига учиб қолишдан сақлаши, бундай йўлдан ўз вақтида қайтариши лозим.

Баъзи ёшлар кўнгил истагини кондираман деб, бузуқлик ортидан юриши билан нобакор кишилар уларни ёвуз ниятининг итоаткор қулига айлантириб олиши мумкин. Бундай аянчли оқибатни фарзанд онгига сингдириш бугунги куннинг жуда муҳим вазифаларидан биридир.

Турли хатарлардан огоҳ бўлиш

Ахлоқсизлик, бузуқлик, ичкилик, чекишга ружу қўйиш ва нафсга қуллик оқибатида пайдо бўладиган касалликлардан фарзандни доим огоҳ этиш керак. Бунинг учун нафсга эрк бериш ва бузуқлик оқибатида келиб чиқадиган аянчли ҳолатларни тўғри тушунтириш мақсадга мувофиқ. Табиийки, ўз танасига етадиган озор, саломатлигидан айрилиш кўркуви фарзандни бу хатарли йўллардан қайтаради.

Жинсий йўллар орқали юкувчи инфекциялар жуда хавфли касалликларга дучор этади. Улар бемор танасида ҳам, жамият учун ҳам оғир асоратлар қолдиради. Энг олдин эркак ва аёллар репродуктив саломатлигига салбий таъсир кўрсатади, болаларда оғир туғма касалликларга сабаб бўлади, бемор ички аъзоларининг оғир

жароҳатларига олиб келади. Улар асосан жинсий йўл орқали тўғридан-тўғри юқади.

Ижтимоий текширувлар шуни курсатдики, аксарият 14–16 ёшдаги ўсмирлар учун ушбу касалликлар ҳақидаги маълумотлар билан танишув долзарб бўлиб кўринади. Аммо болаларни ушбу маълумотлар келажакда уларга фойдали бўлишига ишонтириш лозим. Зеро, бу саломатликни, баъзи ҳолларда эса, ҳаётни саклашга ёрдам беради, жисмоний ва маънавий изтиробларнинг олдини олади, шахс саломатлигини таъминлаш йўлида тўғри қарор қилишига ёрдам беради. Ҳозирги вақтда жинсий йўл орқали юқувчи касалликларнинг 20 дан зиёд кўзгатувчиси маълум. Шунинг учун фаҳш ишлар орқали юқадиган хавфли касалликларни баён қиламиз:

Хламидиоз – жинсий йўллар орқали юқувчи энг кўп тарқалган касалликлардан бири. Хўжайра ичи паразити хламидийлар келтириб чиқаради. Хламидиоз, аниқроғи, урогенетал (сийдик-жинсий) хламидиоз венерик касалликлардан саналади. Бу юқумли инфекцион касаллик бўлиб, унда хламидийлар одамнинг жинсий аъзолари ва сийдик йўлларини жароҳатлайди.

Гонорея (сўзак) – кўхна юқумли касаллик бўлиб, у жуда қадимдан маълум. У ҳақида маълумотлар эраимиздан уч ярим минг йил аввалги Миср табобатининг қадимий тарихий ёдгорлиги “Эберс Папируси”да учрайди. Бу касаллик тарқалиши бўйича хламидиоздан кейинги ўринда туради. Гонорея ҳақида адабиётларда қайта-қайта ёритилса ҳам, лекин унга нисбатан асосланмаган беларво муносабат ҳамон сақланиб қолмоқда. Сўзак касаллиги, асосан, зино орқали юқади. Бачадон ва тухумдонда ўтқир ёки сурункали шамоллашга сабаб бўлади. Бепуштлик ва бўғимларнинг шамоллашига олиб боради. Туғиладиган болага салбий таъсир этади, унинг кўзларида шамоллаш пайдо қилиб, оқибатда кўр бўлишга олиб келади.

Сифилис (заҳм) – бу сурункали венерик касаллик бўлиб, тери, шиллиқ қаватлар, ички аъзолар, суяк ва асаб тизимини жароҳатлайди. Бу туғма ёки орттирилган умумий юқумли касаллик бўлиб, даволанмаган беморларда у узоқ йиллар давом этади, кўзиш даврлари, яширин даврлари алмашилиб туради. Бу Оврупа мамлакатларида зино орқали тарқалгани учун “Оврупа касаллиги” деб ҳам аталади.

Трихомониоз – етарлича кенг тарқалган касаллик. Унинг қўзғатувчиси трихомонада бир ҳужайрали зараркунанда бўлиб, эркаклар ва аёлларни касаллантиради.

Герпес – вирусли юқумли касалликлардан бўлиб, такрорий кечиши, теридан, шиллиқ қаватларда тошмалар тошиши, марказий ва периферик асаб тизими, кўзни зарарлаши билан фарқланади. Булар вақтида аниқланиб, даволанмаса, бепуштлиқ, ҳомиланинг тушиб қолиши ёки ривожланмаслиги, бачадон саратони (раки), кўрлик, юрак хасталиклари, руҳий касалликлар ва бўғимларнинг шикастланиши каби жиддий оқибатларга олиб келади.

Жинсий яралар касаллиги зино – ҳаром жинсий алоқа билан юқадиган касаллик. У шиллиқ тўқималарнинг шамоллашига сабаб бўлади. Сурункали йирингли яра, чипқон, сийдик йўллари шамоллаши ва айрим аъзоларнинг шишувига олиб келади.

Юмшоқ яра касаллиги ҳам зино орқали юқади. Таносил аъзоларида оғриқли яраларга сабаб бўлади. Терига тез ёйилади.

Жинсий аъзоларнинг эрта етилиш касаллиги шахватни ўз вақтидан олдин ва шахват безлари етилмасдан қўзғатиш сабабли ўсмирларда пайдо бўлади. У тана хунуклашувига ва ҳатто руҳий хасталикка ҳам олиб келади.

Жинсий заифлик хатарли касаллик бўлиб, эркак билан эркак (баччавозлик) ёки аёл билан аёл кифояланишидан (трибадизм) келиб чиқади. Бу касаллик кўп

мамлакатларда, жумладан, “маданиятли” деб аталган давлатларда кўп учрайди.

Жинсий ҳавас касаллиги. Бу касалликга дучор бўлган киши кўп вақтини фахшни ҳаёл қилиш билан ўтказди. Бунга мубтало бўлган кишининг ақли пасаяди, хотираси суст бўлади, гафлатга ботади, эътибори заифлашади. У худди хафа ва қийналгандек кўринади. Бу дард ҳатто руҳий касаллик келтириб чиқаради.

Фахш ишларнинг жамиятда хатарлари жуда кўп. Улардан айримлари қуйидагилар:

– шаҳватга берилиш, гиёҳванд моддалар ва спиртли ичимликларга муккасидан кетиш;

– одам савдоси, хусусан, аёлларни сотиш, фоҳишалик билан шуғулланиш;

– айрим аёл-қизларнинг бузилиши, ҳаёсиз либослар кийиши;

– ахлоқсизлар, безорилар ва нафсига қул бўлганлар кўпайиши.

Тарихда бир давлат раҳбари афсус билан бундай деган: “Мамлакатнинг келажаги хатарда. Чунки кўп ёшлар ахлоқсиз, шаҳват гирдобига шўнғиган, масъулиятни ҳис қилишмайди. Ҳар етти ўсмирдан олтитаси ахлоқий бузук, шаҳват уларни домига тортиб, жисман ва руҳан заифлаштирган”.

Айрим ёвуз кишилар хориж мамлакатларидаги бузуклик тўлқинларини обод ва фаровон юртимиз томон ҳаракатлантиришга уринмоқда. Тижорат ёки ишга жойлаштириш мақсадида ёшларни алдов йўли билан хорижга сотиб юбориш, яъни одам савдоси каби пасткашлик билан шуғулланадиганлар учраб турибди. Бундай бузгунчиликлар юртимизнинг бугуни ва ёруғ келажagini кўролмайдиган, халқимиз душманларининг ишидир.

Ижтимоий хатар

Ахлоксизлик оқибати бўлган дардларга йўлиққан киши фақат ўзи зарар кўриб қолмай, балки атрофдагиларга ҳам зиён етказади. Дастлаб оиласи жабр кўради. Бундай фарзанд ота-онасини норизо қилади. Чунки фарзанднинг бедаво дардга мубтало бўлгани биринчи ўринда ота-онасини қаттиқ ташвишга солиши баробарида, бутун қавму қариндош, маҳалла-қуй ва яқинлар орасида уларнинг юзи шувут бўлиб, бош кўтаролмай қолишади.

Таносил касалликларига гирифтор бўлган йигит асло оила қуришни ўйламайди. Чунки нафси истакларини жирканч йўл ила қондиргач, уларда уйланишга бўлган рағбат кескин пасаяди. Мабодо ота-она қистови билан уйланган тақдирда ҳам, ширин орзу-умид билан турмушга чиққан бир покиза қизни бахтиқаро қилиб, қизнинг гўзал ниятларини саробга айлантиради.

Бу каби иллатлар билан хасталанган қизлар эса, ўз ўрнида, турмуш қуришдан кўра бундай снгил-елпи ҳаётни устун кўради. Улар учун энди бировнинг уйига келин бўлиш тушунчаси мутлақо ёт, ҳатто ҳаёлига келтиришни истамайди. Фарзанд дунёга келтириш, парваришlash ва вояга етказиш каби оналик бахти эса, бундай тоифадагилар наздида “машаққат”га айланади.

Саодатли хонадонга келин бўлиш, диснатли бир ёрга бахт тухфа эта оладиган вафодор жуфти ҳалол бўлиш, хонадонда серфарзанд бўлишдек юксак бахтни солиҳа, покиза ва лобар қизларгина орзу қилишади.

Ахлоқсиз, ҳаёсиз кимса истамаган ҳолда ногирон фарзандни дунёга келтиради. Оила қуришдек шарафли бурчдан узок бўлган нафс асираси туғилган фарзандга зулм қилган бўлиб, унга ўзидаги жирканч тарбиядан бошқа нарсани бера олмайди.

Бу дардларга мубтало бўлган кимса кариндош-уруғларидан узилиб қолади. Чунки нафснинг ортидан юриб, ножўя лаззатга берилганнинг қавму қариндошлар олдида заррача кадр-киммати бўлмайди. Халқимизнинг диний ва миллий қадриятларимиз билан уйғунлашиб кетган ўзига хос орият ва ҳамият сифатлари ғалаён қилиб, ундай кимсадан узоклашишга сабаб бўлади.

Инсон учун Аллоҳ таоло ато этган бетакрор неъмат – умрни беҳуда ўтказиш гуноҳ. Эрақ ва аёл учун инсоний бахт бу ҳаётнинг мазмунидир. Ҳақиқий бахт эса мустаҳкам қурилган оила, яъни, эр-хотиннинг аҳил, чиройли истикомат қилишидадир.

Иқтисодий хатар

Ғанимат вақтини нафс лаззати ва шаҳват йўлида сарф қилувчи одам моддий ва маънавий таназзулга учрайди. Аллақачон маънан ва жисман заифлашган бундай инсон энди иқтисодий жиҳатдан ҳам заифлашади. Бу жараён уч ҳолат сабабидан яққол кўзга ташланади, сабаблар бир-бирига узвий боғлиқдир: дармонсизлик; ишда самаранинг камайиши; ғайриқонуний касб қилиш.

Дармонсизлик. Машъум дардга чалинган, лаззат ва нафс кетидан юрувчи кимсаларда ақлий, жисмоний, хулқий ва руҳий касалликларга дучор бўлиш кузатилади. Бу эса қувватни камайтириб, дармонсизликни келтириб чиқаради. Бемор турли йўллар билан ўз дардига шифо қидира бошлайди. Юқорида зикр этилган дардларга осон шифо топиш амримаҳол. Даволаниш кўп маблағ талаб этади, иқтисодига жиддий зарар келтиради.

Ишда самаранинг камайиши. Ахлоқсизлик зарарлари ишдаги бараканинг йўқолишига сабаб бўлади. Биринчидан, нопок кимса молларини ёмон йўлда сарф

этади, иккинчидан, бу йўлдаги кишида ўз ишига эътибор сусаяди. Чунки унинг қалбида инсофга чакирувчи бирор омил қолмаган, бузук ишлари кундан-кунга ўзига мойдек ёкиб боради. Ишга бўлган масъулиятни четга суриб қўяди. Оқибатда эса иши орқага тортади. Шуларни ҳам ўз қилмишининг оқибати деб билмаётган нафс қули бу бахтсизликнинг чорасини хато йўллардан кидира бошлайди.

Бир воқеани имом-домлалардан бири айтиб берган эди: “Бир куни хонамга кўринишидан туппа-тузук бир киши кириб келди. Ораста кийиниши, салобатли ва вазмин кўринишидан бирор лавозимдаги киши бўлса керак, деган ўйга бордим. Назокатли оҳангда, дид билан сўрашиши эса, хаёлимдан ўтган фикрни яна тасдиқлади.

“Хуш келибсиз, биздан нима хизмат?” дея саволмуз қарадим. Бу гапимдан кейин нотаниш кишининг юзлари бироз тундлашиб, чуқур “ух” тортганча сўз бошлади: “Тақсир, менга ёрдамнингиз жуда зарур. Шу десангиз, ўзим яхшигина бир жойда ишлайман. Қўл остимда анчагина одамлар меҳнат қилади. Сўнгги пайтлар ишим юришмай қолди. Гўёки барчаси тесқари томонга кетаётгандек, тез-тез тобим қочиб қолади, даволаниш сабабидан назоратсиз қолаётган қорхонамда иш унуми пасайиб кетди. Яхшигина ишлаб турган ишчиларим эса ишни ташлаб кетишяпти. Ҳамкор ташкилотлар шартномаларни сабабсиз бекор қилишмоқда. Ўйлаб ўйимга етолмайман, барчаси яхшигина кетаётган эди, бирданига нима бўлди, хайронман. Домла, бир ўкиб дам солиб қўйсангиз, ҳаммаси изга тушиб кетармиди, деган мақсадда олдингизга келдим.”

Имкон қадар унга тасалли бериб, ўкиб кўйдик-да, таскин сўзлар ила сабр қилмоғини айтиб, дуолар қилдик. Шу алфозда хайрлашаётган маҳалда, икки томонига

бир-бир қараб, сергақланганча: “Домла, бир илтимосим бор, айтсам майлими?” деб қолди. “Айтинг”, деганимдан сўнг гап бошлади: “Қўл остимда бир неча йилдан буён бир аёл ишлайди. Тўғриси айтсам, ўша аёл билан орамиз жуда яқин... хуллас, бир-биримизни ёқтирамыз. Аммо муаммо шундаки, ўртамызда никоҳ йўқ. Шу аёлни менга никоҳлаб қўйсангиз, домла, ҳар ҳолда ҳалоллик деганларидай...” Бошимга биров гурзи билан ургандай бўлиб, жойимга ўтириб қолдим. Рангим ўзгарганини кўриб, гапини бошқа давом эттиролмади. Ҳадиксираган алфозда кўзлари бежо боқиб, бир вақтнинг ўзиде мендан “ижобий” жавоб ҳам кутиб, жавдираб турарди. Бир неча сония ўтиб, ўзимни қўлга олиб, секингина, қаерда ишлаши ва исми шарифи билан қизиқа бошлаганимдан сўнг, дарҳол жуфтани ростлаб қолди.”

Нафс қулигига маҳкум бўлган бу банда бузуклигининг касофатидан айни ҳайвоний сифатга эга бўлибди. Буни қаранг, инсондек муқаррам зотлар орасида уларга ўхшаб қолиш тасаввурга сиғмайдиган даражада хорлик бўлса-да, бунга “эришганлар” ҳам топилар экан. Наҳотки “ҳалоллик” ҳақида “қайғураётган”, шунга “талпинаётган” инсон, эркак ва аёл ўртасидаги бундай муносабатлар никоҳсиз бўлмаслигини лоақал бир бора бўлса-да ўйлаб ҳам кўрмаган. Ота-онаси фарзандининг шу каби қилмишларидан хабардорми? Азизлар, бу каби муаммолар барчамизни бирдек ўйлантириб қўйиши аниқ.

Ғайриқонуний касб қилиш. Бундай балога учраб, иқтисодига ҳам зарар етган киши энди молу давлат талвасасига тушади. Қалб шу даражада хасталанадики, унга мол-дунёни қандай йўл билан топишнинг фарқи йўқ. Бу ҳар қандай йўл, биров мулкига хиёнатми, ўз мавқени сунистеъмом қилишми, одам савдосими, ўғирликми, ҳеч биридан тап торгмасдан шуғулланади. Чунки у бир пасткаш, ўзига зулмкор кимсага айланди.

Унинг ғафлат босган қалбидаги имони ҳам гуё милтиллаб қолган шам мисоли сўниб қолаёзган. Аллоҳдан кўркишга ундайдиган ҳеч нарса қолмаган. Унга тузалишнинг биргина чораси – қилган ишидан қаттиқ надомат чекиб, тавба қилиб, нопок йўлга бошқа қайтмасдан, яхшиликда бардавом бўлишдир.

Одам савдоси – қуллик балоси

Ҳозирги кунда одам савдоси жаҳон микёсидаги долзарб муаммоларидан бирига айланиб улгурди. Оқибатда кўплаб инсонлар жабр чекмоқда. Шу боис жойларда ана шу таҳликали иллатга қарши кураш мақсадида фуқароларимизнинг ҳақ-ҳуқуқларини муҳофаза этиш мақсадида кўплаб чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Одам савдоси, аввало, инсон эркинлиги, тенглиги ва шахсий дахлсизлигига жиддий путур етказди, уни турли хўрлик ва камситишларга дучор этади. Бу жиний фаолият ортида аслида мажбурий меҳнат, қуллик ва фоҳишалик билан шуғулланишга мажбурлаш каби қабих иллатлар туради. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг маълумотларига кўра, ҳар йили 2 миллион 700 мингга яқин киши одам савдосининг қурбони бўлмоқда.

Одам савдоси билан шуғулланувчилар жиний ҳаракатларини сир тутиб, қурбонларининг номини имкон қадар эътибордан четда саклашга уринади. Шу мақсадда улар одамларни хорижга ноқонуний йўллар, қатта маопни ваъда қилиш, алдов ва ишонтириш йўли билан олиб чиқади, ҳатто шахси билан боғлиқ ҳужжатларни қалбакилаштиришга ҳам уринади.

Муқаддас динимиз барча инсонларга ирқи, насаби, миллати, бойлиги, мансаби ва жамиятдаги тутган ўрнидан қатъи назар, ҳамманинг ҳурлигини қадрлашга,

хурмат-эътибор кўрсатишга буюради. Мусаффо динимиз илк даврлариданок қулчиликни, одам савдосини каттиқ қоралади. Қул озод қилишни жамият ҳаётидаги етук фазилат сифатида майдонга олиб чиқди, уни ҳатто ибодат даражасига кўтарди.

Ислом таълимоти инсонларни тўла-тўқис озод, хур бўлишга, фақат Аллоҳ таолога бандалик қилишга, ҳар томонлама етукликка, яхшилик ва тақво йўлида ўзаро ҳамкор бўлишга қорлайди: **“Мўминлар ва мўминалар бир-бирларига дўстдирлар: (одамларни) яхшиликка буюрадилар, ёмонликдан қайтарадилар, намоз(лар) ни баркамол адо этадилар, закотни берадилар ҳамда Аллоҳ ва (Унинг) Расулига итбат этадилар. Айнан ўшаларга Аллоҳ марҳамат кўрсатар. Албатта, Аллоҳ қудратли ва ҳикматлидир”** (*Тавба, 71*).

Инсон дунёга хур ва озод ҳолда келади. Шу ўринда ҳазрат Умарнинг (розияллоҳу анҳу) машҳур сўзи диққатга сазовордир: **“Оналари озод ҳолда дунёга келтирган инсонларни қачондан буён қул қилиб олдиларингиз?”**

Абу Ҳурайра (розияллоҳу анҳу) Расулulloҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят қилган ҳадиси қудсийда айтилади: **“Мен киёмат куни уч тоифа кишининг даъвоғари бўлурман: Менинг номим билан аҳд бериб, уни бузган, озод инсонни қул деб сотиб пулини еган ва мардикорни ишлатиб ҳақини бермаган одамларнинг”** (*Имом Бухорий ривояти*).

Истиклол йилларида чуқур иктисодий ислохотлар, халқ фаровонлиги ва осойишталигини таъминлаш йўлида катта ўзгаришлар амалга оширилди. Қисқа муддат ичида халқимизнинг, айниқса, ёшларимизнинг чуқур билим олишлари, турли касб-ҳунарларни ўрганишлари, хусусий тадбиркорлик билан шуғулланишлари учун кенг имкониятлар очилди. Касб-ҳунар ўргатадиган юзлаб коллежлар, бир неча ўнлаб олий ўқув юрглари ишлаб туриб-

ди. Қанчалаб янги саноат корхоналари ишга тушириляпти, кўплаб иш ўринлари яратишга ҳаракат қилиняпти. Кишиларимиз хусусий корхоналар, фермер хўжаликлари ташкил этиб, ҳалол меҳнат орқали бойишмоқда.

Минг афсус, айрим юртдошларимиз жон койитмай, осонгина мўмай даромад топиш йўлларини излай бошлашди. Улар нима қилиб бўлса-да, кўпроқ пул топиш, мўмай даромад орттириш мақсадида ноқонуний, ҳалокатли, келажаги йўқ ишларга қўл уришяпти. Қонуний йўл билан эмас, одам савдоси орқали бойишни кўзлаётган айрим ноинсоф кимсалар алдовига учиб, хориждаги иш ва яшаш шароитларини ўрганмай, давлатлараро шартномалар асосида иш юритувчи расмий идораларни четлаб, оғир аҳволда қолишяпти. Тўғри, жаҳон тажрибасида бир юртдаги ишчиларнинг бошка юртда ишлаб, пул топишлари тақиқланмаган. Лекин буни расмий йўл билан, барча ҳуқуқ ва эркинликлар дахлсизлиги таъминланган ҳолда амалга ошириш керак. Иш ахтариб, норасмий йўл билан кетаётганларнинг на саломатликлари, на ҳуқуқ-эркинликлари, на меҳнатларига ҳақ тўлаш, на энг азиз ҳаётлари ҳақида қайғурадиган шахс ё ташкилот йўқ, бир товламачининг ёлғон ваъдасига алданиб, жўнашяпти. Борган жойларида меҳнат қилиб, ҳақини ололмаётганлар, касал бўлиб, даволанишга пул ахтараётганлар, ҳатто уйга қайтай деса, йўлкирасини тополмаётганлар қанча?!

Аллоҳ таоло инсонни азизу мукаррам қилиб яратган, унинг ризқини қанда қилмай бериб туради. Аллоҳ бандаларига енгилликни истайди Қуръони каримда бундай марҳамат қилинади: “...Аллоҳ сизларга енгилликни истайди, оғирликни хохламайди...” (*Бақара, 185*).

Аллоҳ бировга кўпроқ, бошқасига озроқ, ҳамманинг ризқини аниқ белгилаб қўйган. Бировнинг ризқи ада-

шиб, бошқаникига бориб қолмайди. Бирор киши ризкини тўла олмагунича бу дунё билан видолашмайди ҳам. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: “Аллоҳнинг хоҳлаган кишилар ризкини фаровон қилиши ва (бошқалар ризкини) танг қилишини кўрмадиларми?! Албатта, бунда имон келтирувчи қавм учун аломатлар бордир” (Рум, 37).

Унда нега одамлар ато этиб қўйилган ризққа каноат қилмай, ўзларини ҳар тарафга уришади? Берилган ризққа рози бўлмай, оиласини ташлаб, ўзга юртларга ризқ ахтариб кетишади. Доно халқимизда: “Ҳар ерни қилма орзу, ҳар ерда бор тошу тарозу”, “Узоқдаги қуйруқдан яқиндаги ўпка яхши” каби ажойиб мақоллар бор. Нопок кимсалар алдовига учиб, ўзга юртларда хорзор бўлаётган, туну кун ишлаб, ҳақини ололмаётган, соғлиғидан ва диёнатидан ажраётган ҳамюртларимиз фожиаси ҳақида ҳар кун, кунора ўқиб-эшитиб турибмиз. Жамиятнинг келажаги саналган ёшлар нотаниш, ҳаёт тарзи тамоман ўзгача юртларда имонларига, эътиқод ҳамда миллий кадриятларига завоқ етаётганига ҳам парво қилишмаётир. Агар уларни очлик, муҳтожлик иссиқ ўринларидан ҳайдаб чиқарганида ҳолатларини тушунса бўларди. Асосан орзу-хавас, ҳавойи нафс, “катта тўйлар қилиш, бойлик гаштини суриш” васвасаларига учиб, ўзга юртларда хор бўлиб юришибди.

Мусулмон киши бир ишга киришишдан олдин, уни қандай йўсинда амалга ошириш, сафарга тайёргарлик кўриш, тегишли ташкилотлар томонидан расмий юбориладиган жой бўлсагина, йўлга чиқиш, борар жойидаги шароитни ўрганиш, йўл озуғини ғамлаш, тадбир-чоралар белгилаш каби ҳолатларга эътибор қилиши керак.

Аммо баъзилар нодонликлари боис, ўйламай қилган хатти-ҳаракатлари оқибатида жонларини хатарга қўйишяпти, пулларидан ажрашяпти, кимматли умр

йилларини бой беришяпти. Муттаҳамлар алдовига учиб, ўзга юртларда сарсон-саргардон, хор-зор бўлиб, юрт ва миллат шаънига доғ туширишяпти. Катта даромад илинжида кетиб, кўпинча ҳеч нарсага эга бўлмай кайтишяпти. Айниқса, эндигина ҳаётга қадам қўйиб келаётган, турмуш тажрибасига эга бўлмаган ёшлар енгил йўллар билан катта пул топаман, деб одам савдоси билан шуғулланувчи манфур кимсалар тузоғига тушиб, молу жонларини хатарга қўйишмоқда.

Инсонларни турли йўллар билан алдаш, уларни ноқонуний ва ношаръий ишларга мажбурлаш, улар ҳақиқага хиёнат қилиб, пулини бермаслик, фоҳишалик қилишга жалб этиш, одамларни бошқаларга сотиб юбориш, уларнинг ички аъзолари ва тўқималарини зўрлик билан ажратиб олиш каби ишлар қаттиқ гуноҳ саналади. Зеро, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ким бизни алдаса, у биздан эмас. Макру ҳийла ва алдов соҳиби дўзахийдир”, деганлар. Бу иллатлар инсон ҳуррияти ва ҳақ-ҳуқуқларига хавф солгани ёки буларни чегаралагани учун инсонийликка ҳам, ахлоқ-одобимизга ҳам, амалдаги қонунчилик ва шариат аҳкомларига ҳам тамоман зиддир.

Абу Масъуд Ансорийдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинган ҳадисга кўра, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) фоҳишалик ва коҳинлик қилиб кун кўришдан қайтарганлар.

Абу Хурайрадан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: “Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) чўриларнинг танасини пуллаб, тирикчилик қилишни ман этганлар”.

Ислом дини одам савдоси масаласига ана шундай жиддий муносабатда бўлади. Бу борада давлатимиз ва ҳукуматимиз ҳам ижтимоий ҳаётда учраб турадиган мазкур иллатга қарши кураш, бу соҳадаги муносабатларни тартибга солиш мақсадида улкан ишларни амал-

га оширяпти. Ўзбекистон Республикасининг “Одам савдосига қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинган. Турли вазирликлар, масъул идоралар, ташки ишлар бўйича ваколатхона-консулликлар, жамоат ташкилотлари ана шу Қонунга биноан иш олиб боришади. Шунингдек, одам савдосига қарши кураш бўйича республика Идоралараро ҳайъати ҳам тузилган, мазкур қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик белгиланган.

Бу қонун Ўзбекистон фуқароларининг ижтимоий, ҳуқуқий ва конституциявий ҳуқуқларини қаттиқ ҳимоя қилиш, уларнинг жамият раънақи йўлида ҳалол меҳнат қилишларини таъминлаш, одам савдоси каби ижтимоий иллатга бутунлай барҳам бериш йўлида қўйилган муҳим ижобий қадамдир. Бу йўлда ҳаммамиз бир тан, бир жон бўлиб курашсак, алдовларга учиб, ўзга юртларда хор-зор бўлаётганларни олдиндан бу хатарли йўлдан қайтарсак, иншааллоҳ, бу иллат барҳам топишига ҳисса қўшган бўламиз.

Диний хатар

Юқорида нафс балосининг ортидан келадиган зарар ва хатарларни бирма-бир баён қилдик. Албатта, барчани бундай офатларнинг қаттасидан Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) огоҳ этганлар:

روى الطبراني في الأوسط عن النبي ﷺ أنه قال: إياكم والزنى فإن

فيه أربع خصال: يذهب البهاء عن الوجه، ويقطع الرزق،

ويسخط الرحمن، ويسبب الخلود في النار

Имом Табароний “Авсат” асарида ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Зинодан сақланинг. Унда тўрт офат бор: юздан гўзалликни кетказ-

ди, ризкни кесади, Раҳмонни ғазаблантиради, дўзахда абадий қолишга сабаб бўлади”, дедилар.

Кимса бундай кабиҳ ишни содир этаётганида унинг қалбидан имондек бебаҳо улугъ неъмат суғуриб олинади. Бу эса унга етадиган хатарларнинг энг даҳшатлиси ва энг улканидир. Ваҳоланки, мўмин инсоннинг имонидан зиёда бойлиги бўлмайди. Буни Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) куйидагича баён этганлар:

روى البخارى ومسلم عن النبي ﷺ قال: لا يزني الزاني حين

يزني وهو مؤمن...

Имом Бухорий ва Муслим ривоят қилади: Набий (соллаллоху алайҳи ва саллам): “Зинокор мўмин ҳолида зино қилмайди...”, дедилар. Яъни, кимса ушбу катта гуноҳни Аллоҳдан қўркмасдан қилишга журъат этди-ми, Аллоҳ таоло у бандасидан ўзининг ушбу неъматини олиб қўяди. Демак, мўмин айни шу ишни қилаётган вақтда имонсиз ҳолда бўлади.

Агар зинокор гуноҳда бардавом бўлиб, тавба қилмай вафот этса, Аллоҳ уни киёмат куни азобга дучор этади. Аллоҳ таоло бундай дейди:

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿١٨﴾ يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ﴿١٩﴾

“Улар Аллоҳга қўшиб, бошқа “илоҳ”га илтижо қилмаслар ва Аллоҳ ўлдиришни ман этган жонни ноҳақ ўлдирмаслар ҳамда зино қилмаслар. Ким мана шу (гуноҳлар)ни (имонсиз ҳолда) қилса, гуноҳга (уқубатга) учрар. Киёмат кунида унга азоб бир неча

баробар зиёда қилинур ва у жойда хорлаган ҳолида мангу қолур” (Фурқон, 68-69).

Ҳар бир замон ва маконда бузуклик, турли фаҳш ишлар шармандалик келтирган. Барча пайғамбарлар умматларини бу каби қабих ишлардан қайтарган.

Бундай гуноҳ ишнинг оқибатида мўминнинг бебаҳо неъматини бўлган имони, жавоҳирдан-да қиммат бўлган соғлиғи, инсон зийнати бўлган одоби, кадрдон оиласи, пок ризқи, жамоаси, хуллас, дунё ва охиратига улкан зиён етади. Ким бундай қалтис йўл қурбони бўлар экан, икки дунё бахту саодатидан бебахрадир. Фарзанд тарбиясига лоқайд бўлган ота-она эса, бу дунёда исноддан бош кўтаролмасдан виждон азобида ўтади, охиратда эса уларга ғам-ғусса ва андухлар бўлиши муқаррар. Шу боис ота-она эътиборсиз бўлиб ёки истиҳола қилиб, бу тарбияни асло кечиктирмасликлари лозим.

Бундай нозик тарбия ўз вақтида берилса, қалбимиз кўри бўлган фарзандлар ифбатли, ор-номусли бўлиб вояга етади. Ҳар бир нарсанинг ўз мавриди бўлганидек, фарзанд уйланиш ёшига етса, Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) суннатларига биноан, муносиб жуфт топиб, уйлантириш лозим. Чунки сабрнинг чегараси бор. Расули Акрам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига бир неча ёш йигитлар келиб, шикоятларини баён этишди: “Ё Расулаллоҳ, бизлар шаҳватни тийишда ожизмиз, бичтириш жоизми?” Шунда Расулаллоҳ (алайҳиссалом) ўз-ўзига зулм қилишга рухсат бермадилар.

قال النبي ﷺ: يا معشر الشباب من استطاع منكم الباءة فليتزوج

Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Эй ёшлар жамоаси, сизлардан ким никоҳга кодир бўлса, ўйлансин”, деганлар.

Тарбия босқичларининг узвий боғлиқлиги

Фарзанд туғилишидан то уйланиш ёшигача бўлган даврда олиб бориладиган барча тарбиявий босқичларни бевосита узвий боғлаш керак.

Биринчи, тарбиянинг эътиқодий қисми. Дастлаб, фарзанд ёшлигида эътиқодий тарбия назорат қилиниб, болага Аллоҳдан кўрқиш, буйруқларини бажариш, қай-тариқларидан сақланиш ҳамда Яратганга ибодат қилиш ўргатилади.

Иккинчи, тарбиянинг одоб қисми. Фарзандга ҳар доим Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак сийратлари ва улуғларнинг насиҳатлари ўргатилиб, гўзал хулқлар ҳақида сабоқ берилади. Шу жараёнда ҳадис ва ҳикматларни ўргатиб, уларга амал қилиш уқтирилади. Шунингдек, саҳобалар, тобсинлар, муҳаддислар ва барча улуғ зотлар ҳаёти, мунаввар ахлоқларидан ибрат олиш ўргатилади.

Учинчи, тарбиянинг илмий қисми. Тарбиянинг асосий жиҳатларидан бири фарзандга илм ўргатадиган устознинг олим ва солих бўлишидир. Ўз ўрнида устозни ҳурмат қилиш ҳам илмнинг тез сингишига сабаб бўлади. Шунинг баробарида фарзанднинг муносиб дўст танлаши ҳам муҳим. Дўст илмга чанқоқ бўлса, иккиси илм йўлидаги машаққатларни бирга енгади.

Тарбиянинг уч қисми баён қилинди. Бундан ташқари бўлган барча жараёнларни ҳам бир-бирига боғлаб, тўлдириб сингдириб борилса, мақсад ҳосил бўлади. Фарзандда жаҳолатни мағлуб эта оладиган маърифат пайдо бўлади. У ҳақиқий комил инсонга айланиб, турли ҳийлаларга алданмайди. Бузуқликларга қарши нафрат ҳисси пайдо бўлади.

Фарзандда ушбу сифат ва фазилатлар уйғунлашиб, мунаввар нур таратаётган ҳилол сингари, ўз ёғдуси ва

тафтини сочаётган қуёш мисоли жамиятга фойдали инсон бўлиб вояга етади.

Балоғатга етган йигит, қиз одоби

Ота-она ва муаллимлар зиммасига динимиз вожиб қилган масъулиятлардан бири фарзанднинг 12–15 ёшида кечадиган, балоғатга етиш белгилари сезилганида нималарга эътибор беришни очик тушунтиришдир. Ўғил бола бу пайтда уйқудан уйғонганида кийимида суюк рангсиз суюклик ёки намни кўрса, нима эканини билмайди. Шунинг учун ота бу ҳолатни яхши тушунтириши ва бундан кейин шундай ҳолат бўлганда қандай йўл тутишни ўргатиши лозим. Қиз болада эса балоғат ёшида ҳайз келиши кузатилиб, оналар бундай ҳолатда нимага эътибор беришни очик тушунтириши талаб этилади.

Фарзанд ушбу ёшдан эътиборан шаръан мукаллаф, яъни балоғатга етган ҳисобланиб, Аллоҳнинг олдидаги бурчлари ва жамиятдаги вазифаларига нисбатан масъулиятни ҳис этиши зарур. Катта ёшдагиларга нима вожиб бўлса, энди улар зиммаларига ҳам ана шу ҳукмлар шарт бўлади.

Исломи дини ота-онага фарзанднинг одоблари яхши бўлиши учун муҳим вазифаларни юклади. Айрим оилаларда фарзанд эҳтилом бўлгач, ғусл қилиш зарур эканини билмай, бепарво юриши кузатилади. Баъзи оилаларда эса қиз бола ҳайздан сўнг чўмилиш лозимлигини билмайди. Шундай экан, ҳар бир ота-она фарзандига тортинмасдан балоғат ҳукмларини баён қилиши шарт. Сўнг эса мураббийлар бу борадаги маслаҳат ва тавсияларни таълим беради.

Аксинча, бу таълимотлар вақтида етказилмаса, нопоклик фарзанд учун оддий ҳолга айланади. Секин-аста қалби котиб, имонига зиён етади. Шу боис ушбу мавзуга доир фикҳий масалаларни баён қиламиз:

Биринчиси, ўғил ёки қиз бола уйқусида эҳтилом бўлса, уйғонганидан сўнг кийимида намлик кўрмаса, ғусл вожиб бўлмайди.

روى احمد والنسائي عن خولة بنت حكيم أنها سألت النبي ﷺ عن المرأة ترى في منامها ما يرى الرجل، فقال: ليس عليها غسل حتى تنزل، كما أن الرجل ليس عليه غسل حتى ينزل

Ахмад ва Насоий ривоят қилади: Ҳавла бинти Ҳаким Набийдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) эркаклар тушида кўрган нарсани аёл киши кўргани ҳақида сўради. Ул зот: “Нозил бўлмагунча ғусл вожиб бўлмайди, худди эркакларда ҳам нозил бўлмагунча ғусл вожиб бўлмаганидек”, дедилар.

وفي رواية النسائي: أنها سألت النبي ﷺ عن المرأة تحتلم في منامها، فقال: إذا رأت الماء فلتغتسل

Набийдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тушида эҳтилом бўлган аёл ҳақида сўралди. Шунда: “Агар сувни кўрса, ғусл қилсин”, дедилар (*Имом Насоий ривояти*).

Иккинчиси, ўғил ёки қиз бола уйғонгандан сўнг кийимида намлик кўрса, эҳтиломни эслай олмаса ҳам, унга ғусл қилиш вожиб бўлади:

روى الخمسة إلا النسائي عن عائشة رضي الله عنها قالت: سئل رسول ﷺ عن الرجل يجد البلل ولا يذكر احتلاما فقال: «يغتسل» وعن الرجل يرى أن قد احتلم ولا يجد البلل، فقال: «لا غسل عليه» فقالت أم سليم: المرأة ترى ذلك عليها الغسل؟ قال: «نعم، إنما النساء شقائق الرجال»

Насойдан бошка беш муҳаддис ривоят қилади: Ойша (розияллоҳу анҳо) Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) эҳтилом бўлганини эслолмаган, аммо кийимида намлик кўрган киши ҳақида сўради. Шунда: “Ғусл қилади”, дедилар. Эҳтилом бўлган аммо намликни кўрмаган киши ҳақида сўради. “Унга ғусл лозим эмас”, дедилар. Умму Сулайм: “Уни (намликни) кўрган аёлга ғусл вожиб бўладими?” деди. “Ҳа, албатта, аёллар эркакларнинг ярми”, дедилар.

Учинчиси, маний шаҳват билан отилиб чиқса, ғусл вожиб бўлади:

روى أحمد وابن ماجه والترمذي عن علي كرم الله وجهه قال: كنت رجلا

مذاء، فسألت النبي ﷺ فقال: «في المذي الوضوء وفي المني الغسل»

Имом Аҳмад, Ибн Можа ва Имом Термизий ривоят қилади: Ҳазрат Али (каррамаллоҳу ваҷҳаҳу) айтади: «Мен мазий кўрган эдим. Набийдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сўрадим. Ул зот: “Мазийда таҳорат олинадиди, манийда ғусл қилинадиди”, дедилар».

Тўртинчиси, “ҳашафа”, яъни эркак жинсий аъзосининг бош қисми аёл жинсий аъзосига кириши ҳар иккисига ғуслни вожиб қилади.

وفي مسند عبد الله بن وهب أنه قال عليه الصلاة والسلام: «إذا

التقى الختانان وغابت الحشفة وجب الغسل أنزل أو لم ينزل»

Абдуллоҳ ибн Ваҳбнинг “Муснад” асарида келтирилади: Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Агар икки жинсий аъзо учрашса ва ҳашафа ғойиб бўлса, маний чиқадими ёки йўқми, ғусл вожиб бўлади”, дедилар.

Бешинчиси, аёлнинг ҳайз ва нифос муддати тугаши ғуслни вожиб қилади. Бу ҳақда:

وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ

яъни: “...то покланмагунларича, уларга яқинлашмангиз!..” (Бақара, 222).

“ط”- харфи ташдидли ўқилганида “ғусл қилгунича” деган маънони англатади.

Куйидаги ҳадис ушбу ҳукмни қувватлайди:

روى البخارى عن عائشة رضى الله عنها: أن فاطمة بنت حبيش كانت

تستحاض، فسألت النبي ﷺ فقال: «ذلك عرق وليست بالحیضة، فإذا

أقبلت الحيضة فدعي الصلاة، وإذا أدبرت فاغسلي واصلی»

Имом Бухорий ҳазрат Ойшадан (розияллоҳу анҳо) ривоят қилади: Фотима бинти Ҳубайш истиҳоза бўлар эди. Пайғамбардан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу ҳақда сўради. У зот: “Бу (кон) томир бўлиб, ҳайз эмас. Агар ҳайз келса, намозни тарк қил, агар ҳайз тугаса, ғусл қил ва намоз ўқи”, дедилар. Ҳайзга қиёсан нифосдан кейин ҳам ғусл қилиш собит бўлди.

Истиҳоза – уч кундан кам ёки ҳайзнинг ўнинчи кунидан сўнг ва нифоснинг қирқ кунидан сўнг зоҳир бўладиган қон.

Олтинчиси, фарзанд қандай ғусл қилишни ўрганиши лозим.

Ғуслнинг фарзлари. Оғизни чайиш; бурунни ачиштириб сув билан чайқаш; бутун баданга сув етказиб, ишқалаб ювиш. Аллоҳ таоло бундай дейди:

وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَأَطْهَرُوا

яъни: “...Агар жунуб бўлсангиз, обдон покланингиз (чўмилинингиз)!..” (Моида, 6).

Жаноб Сарвари олам (алайҳиссалом) айтганлар:

روى أبو داود والترمذي عن النبي ﷺ أنه قال: «تحت كل شعرة
جنابة، قبلوا الشعر وأنقوا البشرة»

Абу Довуд ва Имом Термизий ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “Ҳар бир соч толаси ости нопокдир, бас, сочни намланглар ва юзни ювинглар”, дедилар.

Ғуслда тана аъзоларини сув билан ювиш керак. Ушбу шаръий ҳукмга кўра, тананинг барча аъзолари – киндик, икки кулокнинг зоҳирий жойлари ва қўлтик остини ишқалаб ювиш вожиб бўлади. Баъзи кишиларда “кўз ва кулокнинг ичини чўп билан ювиш керак” деган ногўғри тушунча бор. Кулок ичи қўл борган жойгача ювилади.

Ғуслнинг суннатлари. Танадаги нопокликни кетказиш ва таҳорат қилиш, барча аъзоларга уч мартадан сув етказиш, охирида оёқларни сув тўпланган жойдан бошқа ерда ювиш, ният қилиш, тасмия айтиш, мисвок ишлатиш, соқол, бармоқларга ҳилол қилиш, бадандаги нопокликни имкон бўлса, ишқалаб кетказиш ғуслда суннат амаллардир.

Бу ҳақда “Олти китоб” соҳиблари ривоят қилади: Ибн Аббосдан (розияллоҳу анҳу): Маймуна онамиз (розияллоҳу анҳо) айтади: “Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) жанобатдан ғусл қилаётганларида қўлларини уч марта ювдилар. Кейин идишдан сув олиб, чап қўллари билан аврат аъзоларини покладилар. Сўнг чап қўлларини ерга урдилар ва қуритдилар, таҳорат қилдилар. Бошларига уч ҳовуч сув қўйдилар, ҳар ҳовучда икки кафтлари сувга тўлди. Кейин айрим аъзоларини ювдилар. Охирида бошқа ерга ўтиб оёқларини ювдилар”.

Эркакнинг ўрилган сочи бўлса, ечиш вожиб бўлади. Токи сочлари орасига сув етсин. Аммо аёлнинг ўрилган

сочи бўлса, ечиш вожиб эмас, балки соч тагига сув ет-казиш кифоя.

Таяммумнинг шартлари

Агар ғусл учун керак бўлган сув бир мил узоқда бўлса, ёки кун совуқлиги боис касал бўлишдан қўрқилса, йиртқич ҳайвон ёки душман сувни эгаллаб олган бўлса-ю, ўзи ё молига ҳамласидан қўрқилса, таяммум қилиш жоиз бўлади.

Таяммум юзга масҳ тортиш учун қўлни ер жинсидан бўлган нарсага, масалан тупрок, тош ёки қум, ёки кишига ўтирган ғубор бўлиши мумкин. Унга қўлини уриб юзга суриш ва иккинчи маротаба уриб, қўлларнинг тирсаклари билан қўшиб масҳ қилишдир.

Аллоҳ таоло баён қилади:

فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ
وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ

яъни: "...(лекин) сув топмасангиз, пок тупрокқа таяммум қилиб, ундан юзларингиз ва қўлларингизга суртинг!.." (Mouda, 6).

Таяммум тартиби қуйидаги ҳадисда баён қилинган:

روى الدارقطني والحاكم فى صحيحه قال النبى ﷺ: «التيمم
ضربتان: ضربة للوجه وضربة للذراعين إلى المرفقين»

Дорукутний ва Ҳоким ривоят қилади: Расулуллоҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам): "Таяммум икки зарбдир, юзга масҳ қилиш учун бир зарб ва қўлни тирсаги билан масҳ қилиш учун яна бир зарб", дедилар.

Таяммумда таҳорат билан бажариш лозим бўлган, яъни намоз ўқиш каби ибодатларни бажаришни ният

килиш шарт. Таяммумнинг ниятидан мақсад катта ва кичик нопокликни кетказишни қасд қилишдир. Катта нопоклик жанобат, кичик нопоклик таҳоратсизликдир.

Еттинчиси, жанобат вақтида ман қилинган амаллар. Улар қуйидагилар:

– ҳайз ва нифос пайтида аёлга рўза тутиш ва намоз ўқиш ман этилади. У рўза қазосини тутади, намоз қазосини эса ўқимайди.

“Саҳиҳ” китобларда баён қилинган:

عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت: كان يصينا ذلك فنؤمر

بقضاء الصوم، ولا نؤمر بقضاء الصلاة

Ойша (розияллоҳу анҳо): “Бизга бу (ҳайз ёки нифос) етарди. Бизга рўза қазоси буюрилиб, намознинг қазоси буюрилмади”, дедилар.

– Каъбани тавоф қилиш;

– Аёл ҳайз ёки нифос пайгида қўшилиш.

Аллоҳ таоло баён қилган:

فَاعْتَرَلُوا النِّسَاءَ فِي النَّحِيضِ

“... Бас, ҳайз пайтида хотинларингиздан четлангиз...” (Бақара, 222).

روى أبو داود عن عبد الله بن سعد قال: سألت رسول ﷺ: ما يحل لي

من امرأتي وهي حائض؟ فقال: «لك ما فوق الإزار»

Абу Довуд Абдуллоҳ ибн Саъддан ривоят қилади: Расулуллоҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “Хотиним ҳайз кўрганида нимаси ҳалол?” деб сўрадим. Ул зот: “Сенга изор устидаги (ҳалол) бўлади”, дедилар.

Демак, эркак кишига ҳайз ёки нифосда бўлган хотини билан қўшилишдан бошқа ҳолатлар жоиздир.

Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) замонларида яхудийлар аёлларини ҳайз ёки нифосдан поклангунларича бир уйга қамаб қўяр эди. Бундай аёлларга овқат тайёрлаш, эр ва фарзандлари билан гаплашиш мумкин эмасди. Насронийларда эса бунинг батамом акси – умуман масофа сақланмасди.

Муқаддас динимиз ўрта меъёрни танлаб, кишиларга том маънода инсонийликка тўғри келадиган, ҳақиқий йўлни кўрсатди. Бу билан аёллар ҳақ-ҳуқуқлари таъминланди ҳамда ҳайз ва нифосга доир масалалар тартибга солинди.

Аёл ҳайз ва нифос пайтида Қуръони каримдан бирор оят ўқиш жоиз эмас:

روى الترمذى وابن ماجه عن ابن عمر رضى الله عنهما عن رسول

ﷺ قال: «لا تقرأ الحائض والجنب شيئا من القرآن»

Имом Термизий ва Ибн Можа Ибн Умардан (розиаллоҳу анҳу) ривоят қилади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ҳайз кўрган ва жунуб аёл Қуръондан бирор нарса ўқимади”, дедилар.

Аммо зикр, сано мақсадида, масалан: “Бисмиллаҳир роҳманир роҳим”, “Алҳамдулиллаҳ”, дейиши жоиздир.

Таҳоратсиз, жунуб ҳолда ёки ҳайз ва нифос пайтида Қуръони каримни ғилофсиз ушлаш мумкин эмас. Бунда ғилоф Қуръонга ёпишмаган бўлиши шарт.

Аллоҳ таоло баён қилганидек:

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٨﴾

яъни: “Уни (Қуръонни) таҳоратли кишилардан ўзгалар ушламаслар” (Воқеа, 79).

Бу масалада қуйидаги ҳадислар келтирилган:

روى الحاكم فى المستدرک عن حکيم بن حزام قال: لما بعثني رسول

ﷺ الى اليمن قال: «لا تمس القرآن إلا وأنت طاهر»

Ҳоким “Мустандрок” асарида ривоят қилади. Ҳоким ибн Ҳизом айтди: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мени Яманга жўнатаётганларида: “Қуръонни фақат пок ҳолда ушлагин”, дедилар».

Шунингдек, жунуб кишига намоз ўқиш, масжидга кириш, Каъбани тавоф қилиш мумкин эмас. Аммо жунуб киши рўза тутиши дуруст. Жунублик намозни кеч ўқишига сабаб бўлса, гуноҳкор бўлади.

Уйқусида эҳтилом бўлган киши уйғонгач, кийимида манийдан нам кўрса, уни ювиш билан тозалайди. Агар куруқ ҳолда кўрса, ишқалаш билан ҳам пок бўлади.

روى الدارقطني في سننه والبخاري في مسنده عن عائشة رضي الله

عنها قالت: «كنت أفرك المني من ثوب رسول ﷺ إذا كان يابسا،

وأغسله إذا كان رطبا»

Дорукутний “Сунан” асарида ва Баззор “Муснад” асарида ривоят қилади: Ойша (розияллоҳу анҳо) айтдилар: “Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) кийимларида маний қуриган бўлса, уни ишқалаб тозалардим, агар ҳўл бўлса, уни ювардим”.

Шу зайлда динимиз таълим берган поклик қоидаларини бирма-бир фарзандга ота-она ўргатса, ҳар бир ота-она ўзи орзу қилганидек олиму фозил, оқилу доно, комил фарзандлар вояга етади.

Эр-хотин муносабати

Аллоҳ таоло инсонга наслини давом эттириши учун шахвоний истак берди. Ушбу истакни қондириши учун ҳалол йўлни кўрсатиб, илоҳий ҳукмларни баён қилди. Шунинг учун динимизнинг мазкур эҳтиёжни

тўғри йўл билан қондириш, оила куриш ва наслни давом эттириш ҳақидаги хикмат ва фазилатлари борасида сўз юритамиз. Бу масалалар яқин келажақда оила куриш остонасида турган фарзанд тарбиясида муҳим ўрин тутаяди.

Маълумки, инсон табиати жинсий эҳтиёжни қондиришга мойил. Одам зоти борки, ана шу таскинга муҳтож. Аммо инсон Яратган ато этган ақл-идроки билан бу эҳтиёжни тўғри ва ҳалол йўл билан қондириши лозим. Динимиз бундай амални юксак баҳолайди ва қўллаб-қувватлайди. Аксинча, уйланишдан ўзини мосуво қилишни эса, ўзига зулм ҳисоблаб, қоралайди. Маъқулланган жиҳат никоҳ асосида эр-хотинлик, яъни оила куриш билан бўлади.

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً

яъни: “Унинг аломатларидан (яна бири) – сизлар (нафси қондириш жиҳатидан) таскин топишингиз учун жуфтлар яратгани ва ўртангизда иноқлик ва меҳрибонлик пайдо қилганидир...” (Рум, 21).

Мазкур оятга биноан Ислоҳ оила куришга жиддий тарғиб қилади. Уйланишни тарқ қилишдан қайтаради. Жаноб Сарвари коинот, бу ҳақда уйланишга қодир бўлган умматларга сабоқ сифатида ушбу ҳадисни баён қилганлар:

روى الطبراني والبيهقي عن رسول الله ﷺ أنه قال: «من كان
موسراً لأن ينكح تم لم ينكح فليس مني»

Имом Табароний ва Имом Байҳақий ривоят қилади: Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ким

уйланишга қодир бўлиб уйланмаса, у мендан эмас”, дедилар.

Имом Бухорий ва Имом Муслим Анасдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилади: «Уч киши Набийнинг (солаллоҳу алайҳи ва саллам) уйларига келиб, бири: “Мен туни билан намоз ўқийман”, деди. Кейингиси: “Ҳар куни рўза тутаман”, деди. Охиргиси: “Мен ҳеч қачон уйланмайман”, деди. Шунда Расулуллоҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам): “Аллоҳга қасам, мен сизлардан кўра тақводорроқман. Лекин мен рўза тутаман ва ифтор қиламан (рўза тутмаган куним бўлади), кечаси намоз ўқийман ва ухлайман, уйланаман. Бас, ким менинг суннатимдан юз ўтиса, у мендан эмас”, дедилар».

Бу ҳадисдан қодир киши уйланиши зарурлиги ва у Пайғамбаримизнинг (солаллоҳу алайҳи ва саллам) суннатларини тутган бўлиши маълум бўлмоқда. Акс ҳолда Муҳаммад (алайҳиссалом) у “мендан эмас”, яъни менинг йўлимда эмас, дедилар.

Қодир бўлиш деганда қайси жиҳатлар эътиборга олинishi лозим. Масалани уламолар батафсил баён қилишган:

а) шундай кишилар бор, бирор дард туфайли ёки бошқа сабабдан жинсий ожиз бўлади. Унинг шифо топиши учун ҳеч бир омил қор қилмайди. Бундайлар учун уйланиш мумкин эмас. Чунки унда уйланишдан кўзланган мақсадларга эҳтиёжи, насл давом эттиришга имконияти ҳам йўқ.

б) айрим инсонлар бор, қувватга эга, аммо руҳий хасталиги боис уйланиши макруҳ. Чунки бундай инсонларнинг уйланган аёлга зулм қилиши ва ёмонликка гирифтор қилиши хавфи бор.

в) баъзи одамлар бор, шаҳватини ҳаромдан тия олади, аммо уйланса, оила боқишни эпложмайди, нафақага қодир эмас. Бу тоифадагилар учун уйланмаслик

яхшироқ. Чунки оила масъулиятини бўйнига олган кишига оила таъминоти вожиб бўлади.

г) бир тоифадагилар бор, шахватларини ҳаромдан тия олмайди. Агар уйланса, аини вақтда оиласини боқишни эплаш даражасида эмас. Бундайлар учун уйланиш мувоҳ, улар Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) айтганларидек, рўза тутиши афзал.

д) айрим тоифа кишилар бўлади, соғлом, бақувват, уйланишга қодир, шахватини ҳаромдан тийишга қурби етади. Мабодо оила қурғудек бўлса ҳам, бемалол рўзғор тебрата олади. Булар учун уйланиш мустаҳаб ва суннат.

• е) кўпчиликни ташкил этадиган тоифа вакиллари бор, улар ҳар томонлама, жисман ва руҳан соғлом бўлиб, юқорида зикр этилган нуқсонлардан холи. Аммо шахватини ҳаромдан тийишга эса ожиз. Агар уйланидиган бўлса, оиласининг таъминотини эркин бажаради. Ушбу тоифадагилар учун уйланиш вожибдир.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уйланишдаги улкан ҳикматлардан бири ҳақида бундай баён қилганлар:

روى مسلم في صحيحه عن أبي ذر رضي الله عنه أن ناسا من اصحاب النبي ﷺ قالو للنبي: يا رسول الله ذهب اهل الدتور (الغنى) بالأجور، يصلون كما نصلي، ويصومون كما نصوم، ويتصدقون بفضول أموالهم، قال عليه الصلاة والسلام: «أو ليس الله قد جعل لكم ما تصدقون؟» إن بكل تسبيحة صدقة، وبكل تكبيرة صدقة، وبكل تحميدة صدقة، وبكل هليلة صدقة، وأمر بالمعروف صدقة، ونهي عن المنكر صدقة، وفي بضع أحدكم صدقة (أى: الجماع) «قالوا: يا رسول

الله! أيأتي أحدنا شهوته ويكون له فيها أجر؟ قال عليه الصلاة والسلام: «أرايتم لو وضعها في الحرام أكان عليه فيها وزر؟» قالوا: بلى قال: «فكذلك إذا وضعها في الحلال كان له فيها أجر»

Имом Муслим “Саҳих” асарида Абу Заррдан (рози-яллоҳу анҳу) ривоят қилади: «Набийнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) асҳоблари айтди: “Ё Расулulloҳ, бойлар савобда биздан ўтди. Улар биз ўқигандек намоз ўқийди, биз рўза тутгандек рўза тутди ва моллари кўплиги боис садақа қилади.

Шунда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Аллоҳ сизларга садақа қилиш имконини бермади-ми? Албатта, ҳар бир тасбеҳ садақа, ҳар бир такбир садақа, ҳар бир таҳмид (ҳамд айтиш) садақа ва ҳар бир таҳлил садақа, яхшиликка буюриш садақа, ёмонликдан қайтариш садақа ва сизларни авратингизда, яъни жинсий яқинлик садақадир”, дедилар. “Ё Расулulloҳ, биримиз шаҳватини қондирса, савоб бўладими?” деб сўрадилар. “Агар ҳаромда қондирса, гуноҳ бўлармиди?” дедилар. Улар: “Ҳа”, дедилар. Набий (алайҳиссалом): “Шунга ўхшаш, агар ҳалолдан қондирилса, савоб бўлади” дея марҳамат қилдилар».

Мазкур ҳадисда никоҳ билан бир-бирларига ҳалол бўлган эр-хотин ўзаро кўшилишида ҳам савоб борлиги билдирилди. Бундан мақсад, шариат доирасида ба-жарилган ҳар бир иш беҳуда эмас, балки Парвардигор улкан ажрлар ато қилади. Ҳар бир мўмин Аллоҳнинг буюрган фарз амалларини бажариши, Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) умматларига баён қилган зарур амалларда собит туриши талаб этилади. Саҳобалар Аллоҳ ризолиги, дин равнақи ва жамият манфаатини шахсий манфаатларидан устун қўядилар.

Насабни сақлаш

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ
اَزْوَاجِكُمْ بَيْنًا وَحَقْدَةً

“Аллоҳ сизлар учун ўзларингиздан жуфтлар яратиб, жуфтларингиздан сизлар учун ўғиллар ва набиралар пайдо қилди ...” (Наҳл, 72).

Инсонлар учун жуфтани яратишдан мақсад фарзандлар ва улардан набиралардек кўзни кувонтирадиган неъматларни пайдо қилганини баён этди. Демак, Аллоҳ таоло ушбу йўл билан инсонларнинг наслу насаби давом этишини ирода қилди. Мўминларнинг оила қуришдан асл мақсадлари ҳам айнан шундай бўлиши лозим.

Ахлоқсизликдан сақланиш

Пайгамбаримизнинг (алайҳиссалом) ушбу ҳадисларига яна мурожаат қиламиз:

قال رسول الله ﷺ: يا معشر الشباب! من استطاع منكم الباءة
فليتزوج؛ فإنه أغض للبصر، وأحصن للفرج...

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “Эй ёшлар жамоаси, сизлардан ким никоҳга қодир бўлса уйлانسин, чунки у кўзнинг тийилиши ва фаржнинг покликдир...”, дедилар.

Жаноб Сарвари оламнинг ҳадисларини ҳар сафар ўқиганимизда, олам-олам маъно ва мазмун чиқади. Мазкур ҳадисда, “кўзнинг тийилиши” ва “фаржнинг поклиги” дея ахлоқий жиҳати ҳам баён қилинган. Демак, уйланиш ва турмушга чиқишдаги ҳикматлар кишининг ахлоқига ҳам сайқал беради.

Эр ва хотин ҳамжисҳатлиги

قال رسول الله ﷺ: «والرجل راع في أهله ومسؤول عن رعيته،

والمرأة راعية في بيت زوجها ومسؤولة عن رعيتها...»

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Эркак ўз аҳлига раҳбар ва қўл остидагилардан масъул. Аёл эрининг уйида раҳбар ва ўз қўл остидагилардан масъулдир...”, дедилар.

Ислом таълимоти нақадар гўзал. Оила мавзуйида баён қилинган ушбу ҳадис замирида эр ва хотиннинг зиммасидаги бурчлари эътироф этилган. Рўзғор бошлиғи эркак киши ўз оиласида раҳбар бўлиб, барча қўл остидагилар, яъни хотини, фарзандларининг моддий ва маънавий томондан таъминотчиси ҳисобланади. Бу муқаддас даргоҳнинг султони бўлмиш ота барча оила аъзоларининг зарурий эҳтиёжларини кондирishi лозим.

Ўз навбатида, оила дея аталмиш мустаҳкам кўрғоннинг бекаси бўлган аёл эса, эри ва фарзандларининг уй юмушларига масъул. Оила салтанатининг вазири бўлмиш она рўзғор покизалиги, хонадон юмушлари, яъни кийим-бошларни тозалаш, таомлар тайёрлаш ва ҳоказо каби ишларга масъулдир. Шу билан биргаликда, эрининг меҳнату машаққат билан топиб келаётган молу мулкини исроф қилмасдан сарф қилиши ва фарзандларига ҳам буни кадрлашни ўргатиши лозим. Ана шундай ҳамжисҳатлик ва иттифоқлик билан қурилган оила мустаҳкам, тартибли, файзли ва баракали бўлади.

Касаллик ва офатлардан сақланиш

قال رسول الله ﷺ: «لا ضرر و لا ضرار» (رواه ابن ماجه)

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Зарар бериш ва зарарланиш (исломда) йўқ”, дедилар (*Имом Ибн Можа ривояти*).

Кишининг бирор кимсага ҳеч қандай йўл билан зарар етказиши динимизда йўқ. Шунингдек, ўзи ҳам зарарланишининг олдини олиши лозим. Бунинг эр-хотинликка қандай алоқаси бор, деган савол туғилиши табиий. Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳадисларида: “Эй ёшлар жамоаси, сизлардан ким никоҳга қодир бўлса уйлансин, чунки бу кўзнинг тийилиши ва фаржнинг поклигидир...”, дедилар.

Никоҳ ёшига етган йигитга турли бузук йўллардан ўзини сақлашнинг энг мақбул йўли уйланиш экани баён қилинди. Ҳадисда айтилган “фаржни сақловчи” жумласидан мурод ўзини сақлашга кучи етмайдиган киши уйланмаса, зино қилиш хавфи борлигидир. Бунинг оқибатидан келиб чиқадиган дарду балоларни батафсил баён қилинди. Бундай дардларга чалинган киши нафақат ўзи, балки оиласига ҳам зарар етказиши аниқ. Касаллиги юқумли бўлса, энг олдин оила аъзоларига, қолаверса, атрофдаги кишиларга ҳам зиён етказади.

Руҳий ва нафсий таскин топиш

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً

“Унинг аломатларидан (яна бири) – сизлар (нафсни кондириш жиҳатидан) таскин топишингиз учун жуфтлар яратгани ва ўртангизда иноқлик ва меҳрибонлик пайдо қилганидир...” (*Рум, 21*).

Аллоҳ таоло инсонни юксак ҳикмат ила яратди. Кишининг табиати нимага муҳтож бўлса, ҳалол пок йўллар

билан ўша нарсанинг муқобилини пайдо қилди. Эркакни аёлга, аёлни эса эркакка муҳтож қилди. Одам наслининг давом этишини ҳам бу икки жинс вакиллари­нинг бир-бирларига қовушишлари, яъни эр-хотинлик асосига боғлади. Шу билан бирга, уларни бир-бирларидан рухий, нафсий ва жисмий таскину роҳат оладиган қилди.

Эркак киши узок муддат аёли билан қўшилмаслиги оқибатида турли касалликлар пайдо бўлишини тиббиёт олимлари илмий равишда исботлашди. Ўз ўрнида, аёл ҳам кўп муддат эрсиз яшаса, турли дардларга чалиниши аниқланди.

Адолат пешвоси ҳазрат Умар (розияллоҳу анҳу) за­монида ушбу масала юзасидан ҳам одилликни ўрнатган. Дин душманлари билан бўладиган ғазотлар баъзида бир неча ой давом этар, унда қатнашиб узок муддат оиласидан олисда бўлган аскарларнинг уйида қолган хотинлари муаммолари ҳазрат Умарни ташвишга соларди. Бу муаммони ечиш мақсадида Ҳафса онамиздан аёлларнинг бу борадаги сабрлари чўққиси ҳақида сўради. Ҳафса онамиз, бундай ҳолда аёллар нари борса тўрт ой сабр қила олишини айтди. Шундан кейин Мўминлар амири ҳар тўрт ойда аскарларни алмаштириб туришга қарор қилиб, бу борада ҳам одилликни йўлга қўйди.

Ёлғизлик ҳолати ушбу муддатдан ошса, сабрсиз ва диёнатсиз аёл бўлса, зинога қўл уриб қўйиш эҳтимоли бор. Агар аёл сабру бардошли, ибо-хаёли бўлса, бу муддат ўтиши билан аёлларга хос касалликлар вужудга келиши эҳтимолини таъабат аҳллари таъкидлашган. Демак, эр-хотинликнинг манфаатли томонларидан бири ҳар томонлама бир-бирларидан таскин ва ҳаловат олиш, бунинг асосида турли касалликлардан сақланишдир.

Солиҳ зурриёт қолдириш

قال رسول الله ﷺ: «تأكلوا تناسلوا تكاثروا فإني مباح بكم

الأمم يوم القيامة» (رواه البيهقي)

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Уй-ланинглар, насл қолдиришлар, кўпайинглар, бас, мен қиёмат куни сизлардек уммат (кўплиги) билан фахрланман”, дедилар (*Имом Байҳақий ривояти*).

Ушбу ҳадисда Муҳаммад (алайҳиссалом) ҳалол йўл билан насл қолдириш, кўпайишга тарғиб этиб, бундай комил эътиқодли умматларнинг кўплигидан фахр қилишларини айтганлар.

Шу боис ота-она ўз фарзандига оиланинг фазилат ва ҳикматларни тушунтириши, никоҳда аввало, Парвардигор ризоси борлиги ва Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тарғиблари, уни икки дунё бахту саодатини кўзлаб амалга оширишни уқтириши лозим. Ана шунда фарзанд ақлли ва нафсига ҳоким, шайтон гапига учмайдиган, инсон шаънига доғ туширадиган бузуқликлардан узоқда бўлади.

Баъзан айрим бадавлат оталарнинг нотўғри фикрлари кулоқка чалинади. Улар фикрича, вояга етган фарзандга моддий ёрдам ёки маънавий кўмак бериш шарт эмас. Ушбу ёшдаги ҳар бир фарзанд ўзи ишлаб маблағ топиши ва топган моллари ҳисобидан уйланиши ёки хоҳлаган мақсадда ишлатиши мумкин, деб ҳисоблайди. Бу фикр замирида отанинг хасис ва жоҳиллиги кўзга ташланади. Бундай фикр динимиз таълимотига зид.

Ҳазрат ҳабибур Раҳмон (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳадисларида ота-онанинг фарзанди олдидаги бурчларидан бири фарзанд вояга етганда ўғил болани уйлаш, қиз болани эса турмушга чиқариш экани айтилган.

Юқорида айтиб ўтилганидек, ўзига хос “тарбиявий услуб” кўлламокчи бўлган, аслида молу давлатни фарзандларидан ҳам кизғанадиган ота бу “тарбия”сининг ортидан кўп хатоларга йўл кўяди.

Биринчидан, фарзанд пул топиш мақсадида турли кўча-куйларга киради. Тўғрими, эгрими, кинғирми, кийшикми, қайси йўл билан бўлса-да пул топиш йўлини излайди. Бу йўлда унга бировнинг хақини ейишми, ўғрилиқми, ноқонуний тижоратми, фарқи йўқ. Чунки фарзанд назоратсиз колгани ойдек равшан. Тарбиясига масъул бўлган ота эса эътиборсиз.

Иккинчидан, фарзанд кўзланган бойликни қай йўсинда бўлса-да топди, дейлик. Ана энди, топган давлатини яхшиликка сарфлаши амримаҳол. Молу давлат топилганидан кейин, фарзанд ота маслаҳатига қулоқ солмайди. Отанинг “ноёб услуби” шундай “иш” берадики, оқибатда тошбағир, меҳрсиз ва зикналик боразида ота ва фарзанд йўллари бирлашади. Аммо ота-бола ўртасидаги ҳурмат-эътибор, кадр-киммат, меҳр-муҳаббат, бирор ишда маслаҳат солиш, бирдамлик борасида йўллари айро-айро бўлиб, бундай фазилатлардан мосуво колди.

Шунинг учун ҳар бир ота-она ўз дилбандига бахиллик ва ҳасислик қилмасдан, молларини уларнинг ҳаёт йўллари чиройли йўлга тушгунча исроф қилмасдан сарфлагани мақбул. Зотан, ҳар бир инсондан кейин уй жойига эгалик қиладиган, уни эслаб дуо қиладиган ана шу фарзандлар бўлади. Шу боис, ҳар бир мўмин киши Аллоҳ ато этган давлатни кимга ва нима мақсадда сарфлаши лозим эканини чуқур англаши зарур.

Бу борада жаноб Фаҳрул коинотнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак ҳадисларига мурожаат қиламиз:

قال رسول الله ﷺ: «دينار أنفقته في سبيل الله، ودينار أنفقته على رقبة (اعتاق عبد)، ودينار أنفقته على أهلك، أعظمها أجرا ما أنفقته على أهلك» (رواه مسلم)

Расулуллох (саллаллоху алайҳи ва саллам): “Аллох йўлида эхсон қилинган динор, кул озод қилиш учун сарф қилинган динор, мискинларга садақа қилинган динор, аҳлингга нафақа қилинган динорларнинг энг савоби каттаси аҳлингга нафақа қилганингдир”, дедилар (Имом Муслим ривояти).

Ота-онанинг навбатдаги вазифаси ўғлига одобу ифбатли, Яратганга итоатли солиҳа кизни танлашдир. Шу боис мўмин доимо Аллоҳдан хушхулқ аёл ва ундан дунёга келадиган фарзанднинг салоҳиятли бўлишини сўраб, ушбу дуони ўқийди:

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

“...Парвардигоро, хотинларимиздан ва зурриётларимиздан бизларга кўз қувончини бахш эт ва бизларни тақводорларга пешво қилгин” (Фурқон, 74).

Оқила кизни уйига келин қилган ота-онанинг ўғли биринчи кеча келин хузурига кирганида, нимага эътибор бериш керак, деган савол бўлиши табиий. Шунинг учун бу борада динимиз таълим берган одобларни баён қиламиз.

Биринчи, куёв келиннинг бошига кўлини қўйиб: “Бисмиллаҳир роҳманир роҳим”, деб унинг ҳақиға дуо қилади.

روى ابن ماجه وأبو داود عن النبي ﷺ قال: «إذا تزوج أحدكم

امرأة... فليأخذ بناصيتها وليس الله عز وجل، وليدع بالبركة
 وليقل: اللهم إني أسألك خيرها وخير ما جبلتها عليه وأعوذ بك من
 شرها ومن شر ما جبلتها عليه»

Ибн Можа ва Абу Довуд ривоят қилади: «Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Агар бирингиз уйланса, келиннинг пешонасидан ушлаб: “Аллоҳнинг исмини (тасмия) айтсин ва бундай деб барокотли дуо қилсин: “Парвардигоро, мен сендан унинг ва унга яратилган нарсанинг яхшилигини сўрайман. Унинг ёмонлиги ва унга яратилган нарсанинг ёмонлигидан паноҳ тилайман”, дедилар».

Иккинчи, келин-куёв иккови икки ракат намоз ўқиб, Аллоҳга дуо қилиши мустаҳабдир.

Абу Шайба Шақиқдан ривоят қилади: Абу Ҳариза исмли киши: “Мен бир жорияга уйландим. У менга ғазаб қилишидан қўрқаман”, деди. Абдуллоҳ ибн Масъуд (розияллоҳу анҳу): “Албатта яхши кўриш Аллоҳдан ва нафратланиш шайтондан. У шайтон сизга Аллоҳ ҳалол қилган нарсага нафрат қилишга ундайди. Хотинингга ортингда икки ракат намоз ўқишни буюр ва: “Парвардигор, мени ўз аҳлимда марҳаматга сазовор қилгин ва аҳлимни мендан марҳаматга сазовор қил. Парвардигоро, бизни яхшиликда бирлаштир, агар ажратсанг, яхшиликда ажрат”, деди.

Учинчи, куёв келинга мулойим муомалада бўлиши, ширинлик, овқат ва хуштаъм ичимликлар – ширин чой, сут ёки шарбат олиб кириши мустаҳабдир.

روى أحمد في مسنده أن أسماء بنت يزيد قالت: قيت (زينت)
 عائشة رضي الله عنها لجلوتها (للنظر إليها مجلوة مكشوفة) فجاء

عليه الصلاة والسلام إلى جنبها فأتى بعس لبن (قدح كبير) فشرب

ثم ناولها النبي ﷺ فحفظت رأسها واستحيت...»

Имом Аҳмад “Муснад” асарида ривоят қилади. Асмо бинти Язид айтди: “Ойшанинг (розияллоху анҳо) юзини очип учун зийнатлаб безадим. Расулуллох (соллаллоху алайхи ва саллам) унинг ёнига катта идишда сут олиб келдилар. Ундан ичдилар, сўнгра Набий (соллаллоху алайхи ва саллам) уни Ойшага узатдилар. У бошини пастга эгди ва ҳаё килди...”

Пайгамбаримиз (алайҳиссалом) марҳамат қиладилар:

روى الترمذي والنسائي عن النبي ﷺ قال: «أكمل المؤمنين إيماناً

أحسنهم خلقاً والطفهم بأهله»

Имом Термизий ва Имом Насоий ривоят қилади. Набий (соллаллоху алайхи ва саллам): “Мўминларнинг имони мукаммали ва хулки яхшиси аҳлига меҳрибонидир”, дедилар.

روى الترمذي عن النبي ﷺ قال: خيركم خيركم لأهله وأنا

خيركم لأهلي

Имом Термизий ривоят қилади. Набий (соллаллоху алайхи ва саллам) “Сизларнинг яхшилик қилувчиларингиз ўз аҳлига яхшингиз ва мен сизларнинг энг аҳлига яхшиларингиздирман”, дедилар.

Турмушнинг илк пайтларидаги яхши муомала, шубҳасиз, нокулай ҳолатда, ҳадиксираб турган бокира кизни бироз ўзига келтириб, муҳитга мослаштиради. Шу билан бирга, кўнглида эрига нисбатан бир умрлик муҳаббат, садоқат ва вафодорлик ҳислари куртак отишига ёрдам беради.

Тўртинчи, жинсий яқинлик пайтида келин-куёв либосларидан тўла холи бўлади, лекин ёпинчик остида бўлиши афзалдир. Бу эса ҳаёли бўлишга ундовдир.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай марҳамат қилганлар:

روى أحمد والترمذي وأبو داود عن النبي ﷺ أنه قال: «إن الله

حبي ستر بحب الحياء والستر»

Имом Аҳмад, Имом Термизий ва Абу Довуд ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Албатта Аллоҳ таоло ҳаёли ва беркитувчидир, ҳаё ва беркитишни яхши кўради”, дедилар.

Албатта, бу ҳадисдан кўзланган хикмат кўп. Ўз жуфти билан киши тўлалигича роҳатланиши жоиз, бироқ авратни бемалол очиш дуруст эмас. Сабабини навбатдаги ҳадис изоҳлайди:

روى الترمذي عن النبي ﷺ قال: «إياكم والعري فإن معكم من

لا يفارقكم إلا عند الغائط (قضاء الحاجة) وحين يفضي الرجل إلى

أهله (أى: الجماع) فاستحيوهم وأكرمواهم»

Имом Термизий ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Яланғоч бўлишдан сақланинг, чунки сизлардан ажралмайдиган (фаришта)лар бор. Қазои ҳожат ва киши аҳлига яқинлик қилаётган вақтдагина жоиз. Бас, улар (фаришта)дан ҳаё қилинг ва у (фаришта)ларни ҳурмат қилинг”, дедилар.

Бешинчи, қўшилишдан олдин куёв яхши сўзлар билан келиннинг кўнглини хушнуд қилади.

روى أبو منصور الديلمي في مسند الفردوس عن النبي ﷺ قال:

«لا يقعن أحدكم على امرأته كما تقع البهيمة، ليكن بينهما رسول
“қил: وما رسول؟ قال: “القبلة والكلام”»

Абу Мансур Дайлабий “Фирдавси муснад” асарида ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

– Киши хотини билан ҳайвон каби қўшилмасин. Хотини ва ўзи ўртасига элчи юборсин.

– Элчи нима?

– Ўпич ва сўз.

Шунингдек, ҳадисларда эр ва аёл қўшилиш асносида лаззат ва енгил бўлишда хотин билан мувофик бўлиши лозимлиги баён қилинган.

Имом Ғаззолий бундай баён қилади:

“Эр эҳтиёжини кондиргач, аёлга ҳам нафсини кондиришга имкон берсин. Чунки аёлнинг инзол бўлиши кўпинча кеч бўлади. Унинг инзол бўлмаслиги эса азият. Эр хотинни инзол қилиши ҳар хил бўлиши, мувофик бўлмаслиги, яъни эр хотиндан олдин инзол қилиши ўртада нафратни келтириб чиқаради. Инзолнинг мувофик қилиши эса аёлга ором бахш этади...”⁴.

Олтинчи, қўшилишдан аввал эр ушбу дуони ўқийди:

روى البخاري عن ابن عباس رضى الله عنهما عن النبي ﷺ أنه قال:

«لو أن أحدكم إذا أتى أهله قال: بسم الله، اللهم جنبنا الشيطان،

وجنب الشيطان ما رزقتنا، فإن قضى بينهما ولد لم يضره الشيطان أبدا»

Имом Бухорий Ибн Аббосдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилади. Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Биронгангиз ўз аёли билан қўшилса, “Бисмиллаҳи, Парвардигор, бизни шайтондан ва шайтонни бизга ризк қилиб берганингдан четлатгин” деса, ўртада фарзанд бўлса, унга шайтон абадий зарар етказмайди”, дедилар.

⁴ “Ихё улумид дин” китоби 2-жуз, 50-бет.

Еттинчи, эр аёли билан хоҳлаган шаклда жинсий якинлик қилиши мумкин, фақат фаржга бўлиши шарт.

Аллоҳ таоло бундай дейди:

يَسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ

“Хотинларингиз сизлар учун зироатгоҳдир. Бас, зироатгоҳингизга хоҳлаган жиҳатингиздан келаверингиз ...” (*Бақара*, 223).

Оятда айтилган зироатгоҳ бу хотиннинг жинсий азбоси. Эр хоҳлаган шаклда қўшилиши мумкин, фақат айнан зироатгоҳ қасд қилиниши шарт.

Саккизинчи, якинлик қилишдан олдин, таҳорат қилиш мустаҳаб. Уламоларимиз ушбу ҳадисни келтирганлар:

روى مسلم وأبو داود... عن النبي ﷺ قال: «إذا أتى أحدكم أهله

ثم أراد أن يعود فليتوضأ بينهما وضوءاً فإنه أنشط للعود»

Имом Муслим ва Абу Довуд ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Агар биронтангиз ўз аҳлига якинлик қилса, сўнг яна якинлик қилишни хоҳласа, иккиси ўртасида таҳорат олсин. Чунки у қайтишга рағбатлантирувчидир”, дедилар.

Тўққизинчи, эр ва хотин қўшилгандан кейин ғусл қилишга шошиши афзал. Агар эринса, ухлашдан олдин таҳорат қилиш мустаҳаб.

Агар ухлаб ёки эринчоклик қилиб, бирор намозини қазо қилиши хавфи бўлса, ғусл қилиб ётиш афзал. Мабодо уйқу ғолиб келган тақдирда ҳам, таҳорат қилиб ётиш зарур. Аммо шу алфозда ухлаб, ғусл қилгунича намоз вақти ўтиб кетса, гуноҳкор бўлади.

Унинчи, эр-хотин бир ерда ғусл қилиши жоиз.

روى الشيخان عن عائشة رضى الله عنها قالت: كنت أغتسل أنا
ورسول الله ﷺ من إناء واحد، تختلف أيدينا فيه، من الجنابة

Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоят қилади: Ойша (розияллоху анху) айтади: “Жанобатдан Расулуллох (соллаллоху алайҳи ва саллам) билан бирга бир идишдан ғусл қилардик. Идишда қўлларимиз бир бирига тегарди”.

Эр ва хотин қуйидагилардан огоҳ бўлиши лозим

1. Эр-хотин қўшилиши ҳақида бошқаларга сўзлаши харом. Бунинг оқибатини ушбу ҳадисдан биламиз:

روى مسلم و أبو داود عن النبي ﷺ قال: «شر الناس منزلة عند
الله يوم القيامة الرجل يفضي (كناية عن الجماع) إلى المرأة وتفضي
إليه، ثم ينشر سرها»

Имом Муслим ва Абу Довуд ривоят қилади: Набий (соллаллоху алайҳи ва саллам): “Қисмат куни (Аллох хузурида) макони энг ёмон киши шуки, у хотинига тегинади (қўшилишга ишора) ва аёли унга тегинади, сўнг сирни фoш қилади (таркатади)”, дедилар.

Имом Аҳмад ва Абу Довуд ривоят қилади: Абу Хурайра (розияллоху анху) айтди: «Расулуллох (соллаллоху алайҳи ва саллам) биз билан намоз ўқидилар. Тугатгач: «Сизлардан бир киши эшикни беркитиб, парда осиб, аҳли билан яқинлик қилади. Сўнг “Мен аҳлим билан шундай қилдим, аҳлимни бундай қилдим”, дейдими?” деб сўрадилар. Кишилар жим қолди. Сўнг аёлларга юзланиб: “Сизлардан гапириб берадиган борми?” дедилар. Шунда бир киз Расулуллох (соллаллоху алайҳи ва саллам) уни кўриши ва эшитиши учун бир тизза-

лаб ўтирди ва бошини кўтариб: “Ҳа, Аллоҳга қасам, мана шу эркаклар ва ушбу аёллар ҳам сўзлаб беришадди”, деди. Шунда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Бундайларнинг ўхшашини биласизми? Улар шайтон эр ва шайтон хотинга ўхшаш. Уларнинг бири соҳибини кўчада учратади ва ҳожатини чиқаради, инсонлар эса уларни томоша қилади”, дедилар».

2. Эр хотинининг орқа томонига яқинлик қилиши харом.

روى النسائي وابن حبان بسند جيد عن ﷺ أنه قال: « لا ينظر

الله إلى رجل يأتي امرأته في دبرها»

Имом Насоий ва Ибн Ҳиббон ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Хотинининг орқа томонига яқинлик қилувчига Аллоҳ раҳмат назари билан боқмайди”, дедилар.

Бошқа бир ҳадисда эса бундай дейилади:

روى ابن عدي وابو داود وأحمد عن النبي ﷺ أنه قال: « ملعون

من يأتي النساء في محاشهن»

Ибн Адий ва Абу Довуд ва Аҳмад ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Аёлининг орқа томонига келувчи киши лаънатлангандир”, дедилар.

Яна бир ҳадисда Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) бундай ношаръий ишнинг оқибатини қуйидагича баён этганлар:

روى أصحاب السنن إلا النسائي عن النبي ﷺ أنه قال: من أتى حائضا

أو امرأة في دبرها أو كاهنا فصدقه فقد كفر بما أنزل على محمد

“Сунан” асарлари соҳиблари ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ким ҳайз кўрган хоти-

нига ёки хотинининг орка томонига келса ёки фолбин сўзини тасдиқласа, Муҳаммадга (алайҳиссалом) нозил бўлган нарсага куфр келтирибди”, дедилар.

Батаҳқиқ, Аллоҳ таоло инсониятни хушсурат шаклда яратди, унга гузал одобни буюрди. Жумладан, муқаддас динимиз таълимотларида ўз жуфти ҳалолога муомаласи ҳам бошқа мавжудотлардан фаркли бўлиши учун конун-қоидалар баён қилинди. Аммо айрим кимсалар бор, сурати инсон, бироқ бу борада қилаётган ишлари ҳайвонларни ожиз қолдиради.

3. Эр хотини ҳайз ёки нифосда бўлганида яқинлик қилиши харом. Аллоҳ таоло амр қилади:

فَاعْتَرِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ

“...Бас, ҳайз пайтида хотинларингиздан четланингиз...” (Бақара, 222).

Юқорида ҳайз ҳақидаги ҳадис баён қилинди. Тиббиёт мутахассислари аниқлашича, ҳайз ва нифос пайтида яқинлик қилиш кўп касалликлар келиб чиқишига сабаб бўлади. Қуйида ана шу касалликлар ҳақида қисқа баён қиламиз:

1. Аёлнинг баъзи аъзоларида оғриқ пайдо бўлади. Кўпинча бачадон шамоллашига, мойк ёки тос шамоллашига сабаб бўлади. Бунинг оқибатида одам соғлиғига зарар етади. Кўп ҳолларда мойкнинг бузилиши ва бепуштликка олиб келади.

2. Эркакнинг жинсий аъзосида сўзакка ўхшаш йирингли касалликка олиб келади. Кўпинча эркакнинг тухумдонидида оғриқ пайдо қилади ва эркак бепуштликка мубтало бўлади.

Демак, ҳайз пайтида яқинлик қилиш турли дардлар пайдо қилиб, эркак ва аёлни бепуштликка мубтало қилади. Бундан-да катта зарар борми? Шунинг учун табиблар бу пайтда қўшилишдан қатъий қайтаради.

Аллоҳ таоло огоҳ этган:

وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي
الْمَحِيضِ

“Сиздан ҳайз ҳақида сўрамоқдалар. Айтинг: “У (эр ва хотин учун) азиятдир. Бас, ҳайз пайтида хотинларингиздан четланингиз...” (Бақара, 222).

Ким бундай ишга мубтало бўлган бўлса, у гуноҳига самимий тавба қилиши ва Аллоҳга истиғфор айтиб, қилган ишига пушаймон бўлиши лозим.

Табиблар ва аҳли илмлар насиҳати:

1. Шаҳватни қондиришда мўътадил бўлиш. Мўътадил бўлишнинг чегараси ҳафтада икки марта. Уни эҳтиёжга қараб, кўпайтириш ёки камайтириш мумкин. Лекин ҳаддан зиёд кўпайтириш танага зарар етказиб, ақлни сусайтиради ва зиммадаги масъулиятни бажаришдан тўсади.

2. Олдин кўнгилхушлик қилиб, сўнг шаҳватни қондириш.

3. Қўшилиш учун муносиб вақтни белгилаш. Чунки аёлнинг миждози нозик бўлади. Агар унинг миждозига тўғри келмайдиган вақтда бўлса (касал вақтига ўхшаш), эрини ёқтирмаслиги ва нафратланишига сабаб бўлади.

4. Ҳар қандай ойда, кунда ва соатда қўшилиш жоиз. Фақат рўза тутганида (кундузи), аёл ҳайз ёки нифосдалигида мумкин эмас. Бу ишдаги суннат жума куни кечаси ва кундузидир.

Абу Довуд ва Имом Насоий ривоят қилади, “Жума куни ким ювинишга мажбур бўлса (хотини билан қўшилганидан сўнг), ювинса, сўнг намозга эрта борса ва имомга яқин ўтирса, унга кулоқ солиб, лағв қилмаса, унинг ҳар бир босган қадамига кечаси қоим, кундузи рўза тутган бир йиллик амал савоби берилади”.

5. Хотиннинг эр табиатини яхши билиши. Эрини қандай зийнат қизиқтиришини, унга қандай меҳрибон бўлишни, қайси вақтда қўшилишни ёқтиришини билиши лозим. У хоҳламаган пайтда уни қизиқтириши ёки унинг рухсатисиз нафл рўза тутиши мумкин эмас. Аксинча, эри хоҳлаган вақтда қайтармаслиги керак. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилганлар:

روى البخارى ومسلم عن النبي ﷺ أنه قال: إذا دعا الرجل امرأته إلى فراشه فلم تأتته فبات غضبان عليها لعنها الملائكة حتى تصبح

Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “Эр хотинини ётоққа чақирса, у келмаса, эри ундан ғазабланиб ухласа, фаришталар уни тонг отгунча лаънатлайди”, дедилар.

و في رواية: «حتى يرضى عنها»

Бошқа ривоятда: “Ҳатто эри ундан рози бўлгунича”, дейилган.

Бошқа ҳадисда аёл эри рухсатисиз нафл рўза тутишидан қайтарилган:

روى البخارى عن النبي ﷺ أنه قال: «لا يحل لإمرأة أن تصوم (أى: نفلا) وزوجها شاهد (أى: حاضر) إلا بإذنه»

Имом Бухорий ривоят қилади: Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Эри изн бермасдан аёлнинг (нафл) рўза тутиши ҳалол бўлмайди”, дедилар.

Нафсни сақлаш

Могу давлат дунё ҳаёти учун муҳим эканини ҳеч ким инкор қилмайди. Чунки моддий жиҳатдан имкониёти кенг инсон муаммоларни осон ҳал этади.

Аллоҳ фазли билан давлатманд бўлганлар уйланиш ёшига етиб, бироқ маблағ топа олмай юрган ёшларга ёрдам кўрсатса, улкан ажру савобга эга бўлади. Шундай хайрли ишларни амалга оширса, молу дунёни устун ҳисобловчи эмас, аксинча, бойлигининг баракаси зиёда бўладиган саховатли ва мурувватли киши ҳисобланади. Қадимдан каерда инсоният яшар экан, бойлар, ўртаҳошлар ва камбағаллар доим бор бўлган. Шу боис динимиз бойлар зиммасига етимлар, бевалар ва кам таъминланган оилаларнинг ҳақларини юкледи. Улар ўзларининг закотлари, ушрлари ва садака-эҳсонлари билан бундай инсонларга ёрдам бериши вожиб. Аммо бойларнинг саховат йўллари беркилиб қолса, қандай йўл тутиш лозим? Бунинг энг гўзал йўли Қуръони карим чорловига жавоб бериш. Бу йўл чин мўмин киши иқтисоди танг бўлганида, нафсни ислоҳ қилиш ва сақлаш учун қўлланадиган ҳалол йўлдир.

Улуғ Раббимиз марҳамат қилади:

وَلَيْسَتَفِيْفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

“Никоҳ (учун лозим маблағ) топа олмайдиган кишилар то Аллоҳ уларни ўз фазли билан бойитгунча ўзларини (харомдан, зинодан) пок тутсинлар...” (Нур, 33).

Имони комил мусулмонлар шундай йўл тутадилар. Бу кишининг хулқини зийнат ва кўрк ила товлантирувчи шундай бир нурли йўл, Исломий ахлоқларнинг асли бўлган сабрга ўргатувчи, бир оз машаққатли бўлса-да, аммо мўминлар учун таквони кучайтирувчи, бир сўз билан айтсак, Парвардигор ризолигига элтувчи ажру савоб йўлидир.

Аллома Али Тантовий насиҳатлари

Ёшларга гўзал одоблардан жуда кўп мисоллар келтирган уламо Али Тантовийнинг ҳикматли сўзларини куйида келтирамиз. Бу қалбга файз ва ором берувчи сўзлар ҳар бир мўмин кишини бефарқ қолдирмайди, чуқур ўйга толдиради, ҳидояга чорлайди, дилларга сурур ва каноат бахш этади.

Уламо Али Тантовий хазратлари “Эй ўғлим” деб номланган рисоаларида бундай дейди:

“Эй ўғлим, менга нима учун иккиланиб ва уялиб ёзасан? Эй ўғлим, тинчлан, сен шикоят қилаётган дард ёлғиз сенда эмас, у барча йигитлар дарди. Ўн етти ёшингда бу дард сени уйқусизликка олиб келган бўлса, бошқаларни ҳам бедорликка олиб борган, уларнинг ҳам уйқу-оромини йўқ қилган. У кўп ўқувчини дарсдан, ишчини меҳнатдан, тожирни савдодан қайтарган.

Бундай йигит нима қилади? У шаҳват қийноғи, тана азоби ва қони қайнаганида қандай йўл тутати? Бу жуда қийин, албатта! Аллоҳнинг йўли унга уйлан, дейди. Бошқа фикрлар эса уни чалғитиб, уч йўлдан бирини танла, қолгани бекор, дейди.

Сен тўртинчиси ҳақида фикр қилишни ўзингга лозим тут. Фақат шу тўртинчиси яхши. У ҳам бўлса “уйланиш”дир.

Юкорида айтилган уч хато йўл қуйидагилар:

1. Шаҳват орзусига берилиш, уни ўйлашга одат қилиш, турли ҳаёсиз ҳикоялар, бузук филм ва суратларга қараб вақт ўтказиш. Ҳатто ўйлашнинг ўзи нафсни бузади, кулок ва кўзга таъсир қилади. Ҳар ерда фақат фитна ўйғотувчи сурат намоён бўлади, ҳатто, китобга қараганида ҳам шундай. Тўлин ой чиққанида ҳам, уфқ қизарганида ҳам, қоронғу кечада ҳам, орзуда ва тушда ҳам шу нарса кўринади. Гўёки ҳар йўлда Лайло мисоли

кўринади. Сўнг бу ҳолат ёш йигитни мажнун сифат инсонга айлантиради.

2. Онанизм (капаки)ни касд қилиш сабабли нафс ғамга, жисм эса касалликка мубтало бўлади. Бу иллат ёшни бечораҳол кексага, ғамгин кишига ва ёлғизликка дучор қилади. Одамлардан қочадиган бўлади. Уларга йўлиқишдан кўрқади. Ҳаётдан кўрқиб қолади ва ҳаёт масъулиятдан узоклашади.

3. Ҳаром лаззат ва залолат йўлини тутиш. Ўткинчи лаззат йўлида дин, ёшлик ва сиҳатни сарфлаш. Агар шундай бўлса, инсон ҳаракат қилиб топган мақомини, ша-рафли вазифасини ва олган илмини зое қилади. Қуввати колмайди. Киши мана шундан кейин бўлди, деб ўйлайди. Ҳар қачон унга етганида истак зиёда бўлаверади. Худди шўр сув ичувчи ичгани сайин чанқоғи зиёда бўлганидек. Уни йўқотганида яна ҳеч бу аёлни билмаган кишидек азобни ҳис қилади. Ана шундай ғарибликка маҳкум бўлади.

Бу қабих йўл имконини бераётган мол-дунёдир. Маълум муддат ўтиб, “роҳат” бераётган тана бўйсунадими? Ана ўшанда соғлик кучи шаҳват талабини кўтара оладими?

Қанча-қанчалар ажойиб қувватли, кучли кишилар курашда, тош отишда ва югуришда ғолиб эди. Улар шаҳватига эргашиб ўта нимжон, бўш, камбағал, бечора бўлиб қолишди.

Аллоҳнинг ажиб ҳикматига эргашганлар фазилатли амал эвазига соғлом ва қувватли бўлиб ажрга эга бўлади. Разолат ва гумроҳлик йўлини тутган эса таназзул ва касаллик азобига лойик бўлади.

Кўпинча ўттиз ёшдан ўтмаган ўз нафсига жабр қилганидан гўё олтмишга киргандек кўринади. Кўпгина кексалар ифбатлигидан худди ўттиз ёшли йигитдек кўринади. Шундай ҳикмат бор: “Ким ёшлигини сақласа, унга кексалиги сақланур”.

Бу дарднинг давоси нима? Бунинг давоси Аллохнинг йўлини тутиш. Албатта, Аллоҳ нимани ҳаром қилган бўлса, унинг ўрнига бошқасини ҳалол қилган. Рибони ҳаром қилди ва савдони ҳалол қилди. Зинони ҳаром қилди ва уйланишни ҳалол қилди. Бас, даво – уйланиш. Агар уйланишга қурби етмаса, ўзини пок тутишдир.

Бир мисол. Олов устида кайнаб турган чойнакни кўрганмисиз? Агар сиз уни маҳкам беркитсангиз ва олов ёксангиз тўсилган буғ уни ёриб чиқади. Агар уни тешсангиз суви оқиб кетади ва чойнак куяди. Агар унга паравоз ричагига ўхшаш ричак қўйсангиз-чи, сизга моторни айлантиради ва поездни юрғазади!

Шаҳват гирдобидан қутулиш чоралари:

Биринчи, шаҳватдан нафсини тийган киши унинг тубан оқибати ҳақида фикр қила бошлайди ва унга қарши каттик курашади.

Иккинчи, залолат йўлига эргашган кишининг ҳолати, ҳаром лаззат ўчоғига тинмасдан тортаётганини пайқайди ва бунинг олдини олади.

Учинчи, олдин йўл қўйган хатоларидан батамом тийилган киши улардан ўзини узоқда сақлайди.

Руҳий, ақлий ва калбий жидду жаҳд ила нафсдан бундай ғамни улоктириш лозим. Ана шунда тўпланиб қолган шайтоний қувват тамом бўлади ва ғафлат босиб, қамалиб қолган нур яна зоҳир бўлади. Бу эса Аллоҳга илтижо қилиш, ибодатда коим бўлиш, тавбада бардавом бўлиш ва ихлос билан бўлади. Шунинг баробарида тасаввурда пайдо бўладиган манзаралардан фориг бўлиш ва шаҳват ўйғотувчи нарсалардан бутунлай воз кечиш шарт. Албатта, спорт билан мунтазам шуғулланиш ҳам бундай ёмон одатларни эсдан чиқаришга катта ёрдам беради.

Эй ўғлим, инсон ўзини яхши кўради. Бирон кишини ўзидан афзал кўрмайди. У ойна олдида туриб, елкаси

доирасимон бўлганини ва танаси қаттиқ, қўли бақувват бўлганини кўрса, бу унга ҳар қандай аёл зотидан севимли бўлади. Ҳақиқий имонли, мард йигит эса, қандайдир бир ҳаёсизни деб, бундай кўркам викорни йўқотишга, қувватини бой беришга, мушаклари кучсиз ва қомати дол бўлишига зинҳор рози бўлмайди.

Энг маъқул йўл уйланиш йўлини танлайди. Бу мукамал даводир. Агар бунга кодир бўлмаса, рўза тутгани яхши.

Хуллас, тўғри йўл тутсанг, эй ўғлим, уйланиш лозим. Агар уйланишга кодир бўлмасанг, Аллоҳга такво килиш, ибодат ва билимга шўнғиш, барча фанлар ва спорт билан шуғулланишни маҳкам тутиш лозим. Чунки бу ишлар нафсни жиловлашда жуда яхши чорадир.

Эй йигит-қизлар, бу усуллар жинсий муаммоларни ечишдаги ҳалол йўллар. Сизларга бузукликни зийнатлаб кўрсатаётганларни эшитишдан сақланинг. Улар ахлоқсизликни гўзал килиб айтади. Бу мушкулларни енгил гўдаклик ёки ёшлик вақтидан бошлаб, ички туйғу ва тарбияни яхшилаш билан бўлади.

Ғаламис кимсалар ўзларининг қабих мақсадларини амалга оширишга уринади. Йигит-қизларни соғлом жамиятдан бузук майдонга ва ахлоқсизлик кўламига тортади. Нима учун, биласизми?! Маърифатли ёшларни уруш билан эмас, балки ушбу ялтироқ усул билан тўғри йўлдан буриб, уларнинг бошини эгиш ва бузукликни жорий килиш фитначи кимсаларнинг қинғир мақсадидир.

Бундай ёлғон, алдамчи чақириқлардан сабр килиш ва қалбларни Аллоҳга боғлаш йўли билан сақланинг. Аллоҳ таолонинг бу улуғ амрига кулоқ тутинг:

وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا
وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ

“...Олдиндан адашган ва кўпларни адаштирган ҳамда тўғри йўлдан чалғиганларнинг ҳавойи нафсларига эргашмангиз!” (Моида, 77).

Фарзандга жинсий тарбияни очик баён қилиш

Кўп ота-она ва мураббийлар тез-тез ушбу саволларни беради. Фарзандга беихтиёр таъсирини кўрсата бошлаётган балоғат ёши аломатларини қай тарзда тушунтириш лозим? Уларга жинсий аъзоларнинг вазифаларини, қиз болаларга ҳомиладорлик, бола парваришlash ва оналик вазифаларини сўзlash мумкинми? Успиринларга жинсий кўшилиш одоблари, уйланиш арафасидаги вазифалар, оталик масъулиятларини очик ва равшан айтиш жоизми? Хуллас, шу маънодаги саволлар талайгина.

Баъзан кўпчилик бундай саволларга жавоб беришда ожизлик қилади. Шу боис бу масалага ойдинлик киритиш мақсадида бу ҳақда шариатимиз ҳукмларини баён қилишни лозим топдик. Яқин келажакда оила қуриб, ота ва онадек шарафли бурч соҳиб ва соҳибалари бўлиши ўғил-қизларга бу борадаги шаръий ҳукмларни очик айтиш нафақат жоиз, балки ҳар бир ота-она зиммасига вожиб бўлади. Фақат уларнинг ёшига катта эътибор қаратиш лозим.

Кўп оятлар ўз жуфти билан жинсий кўшилиш ҳалоллиги ва бошқа бегоналар билан эса тақиқланганини очик баён қилади:

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَفْوَاجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا
مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

“Улар авратларини (ҳаромдан) сақловчилар. Илло, уз жуфти ҳалоллари ва қўл остидагилар (чўрилар) бундан мустаснодир. Бас, албатта, улар маломат қилинувчи эмаслар. Бас, кимки шундан ўзгани (ҳаром қилган нарсани) истаса, бас, ана ўшалар ҳаддан ошувчидирлар” (Муъминун, 5–7).

أَجَلٌ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَاہِ الرَّفَتْ إِلَى نِسَائِكُمْ

“Сизларга рўза кечасида хотинларингиз билан ковушиш ҳалол қилинди...” (Бақара, 187).

وَسَأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ

“Сиздан ҳайз тўғрисида сўрамоқдалар. Айтинг: “У (эр ва хотин учун) азиятдир. Бас, ҳайз пайтида хотинларини издан четланингиз ва то покланмагулларича, уларга яқинлашмангиз! Покланганларидан кейин уларга Аллоҳ буюрган равишда келаверингиз (ковушаверингиз) (Бақара, 222).

يَسْأَلُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ

“Хотинларингиз сизлар учун зироатгоҳдир. Бас, зироатгоҳингизга хоҳлаган жиҳатингиздан келаверингиз...” (Бақара, 223).

Қуйидаги оятлар инсон асли нимадан яратилгани, сўнг она қорнида қай ҳолатда бўлишидан хабар беради:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١١﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي

قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٢﴾

“Қасамки, Биз инсонни (одамни) лойнинг сарасидан яратдик. Сўнгра уни (инсон наслини, аввало) мустаҳкам қароргоҳ (бачадон)даги маний қилдик” (Мўъминун, 12–13).

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا
بَصِيرًا ﴿٢﴾

“Дарҳақиқат, Биз инсонни имтиҳон қилиб, (оталик ва оналик сувларидан) аралаш бир нутфадан яратдик. Бас, уни эшитувчи ва кўрувчи қилиб кўйдик” (Инсон, 2).

Куйидаги оятда эса ҳомиладорлик жараёни ўз-ўзидан эмас, балки машаққат эвазига бўлиши ва туғилажак болани эмизиш муддати очик баён қилинмоқда:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
وَحَمَلُهُ وَفَصْلَتُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

“Биз инсонни ота-онасига яхшилик қилишга буюрдик. Онаси уни (қорнида) қийналиб кўтариб юрган ва уни қийналиб туққандир. Унга ҳомиладорлик ва уни (сутдан) ажратиш (муддати) ўттиз ойдир...” (Аҳқоф, 15).

Куйидаги оят зино зарарли, ҳалокатли эканини яна бир бор таъкидлаб келмоқда:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

“Зинога яқинлашмангиз! Чунки у фаҳш ва ёмон йўлдир” (Исро, 32).

Навбатдаги оят аёллар қолиб, эркак киши эркаклар билан жинсий алоқа қилишидек тубанликни, ахлоқсизликни қоралаб келади:

وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

“Лутни ҳам (пайғамбар қилиб юбордик). Ўз қавмига айтди: “Шундай (ёмон) фахш ишни қиласизми? Сизлардан олдин бутун оламда ҳеч ким уни қилмаган эди. Сизлар хотинлар қолиб, шаҳват билан (нафсни қондириш учун) эркакларга “қеласиз”. Ҳа, сизлар исрофгар қавмдирсизлар” (Аъроф, 80–81).

Аллоҳ таоло ушбу масалалар ва уларнинг ҳикматларини инсонга таълим бериш мақсадида очик ва равшан баён этилмоқда. Демак, бу каби масалаларни балоғат ёшига етган фарзандга динимиз таълим берганидек ўргатиб бориш зарур. Аммо фарзанд бундай оятларни ва уларнинг ҳукмларини қандай тушунади? Албатта, ота-она бу қоидаларнинг асл моҳиятини ва ундан кўзланган мақсадларни аңлатиши керак. Бунинг учун эса таълим берувчи муаллим ёки ота-она бундай тарбиявий ҳукм оятларни мукамал ўрганиши зарур. Бу борада Қуръони қарим илмидан хабардор бўлган олимларга мурожаат қилиши ва бу ҳақда ёзилган китобларни қунт ила ўқиб-ўрганиши шарт. Чунки ҳар бир мусулмон Аллоҳ таолонинг улуғ Қаломини ўқиб-ўрганиб, тафаккур қилиши ҳақида Раббимиз бундай марҳамат қилади:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ اتِّعَافُ أَنْفُسِكُمْ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَلِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَلِيَسْمَعُوا كَلِمَ اللَّهِ فِي حَقِّهِمْ لَو أَنِ اعْتَبَرُوا وَليَسْمَعُوا كَلِمَ اللَّهِ فِي حَقِّهِمْ لَو أَنِ اعْتَبَرُوا وَليَسْمَعُوا كَلِمَ اللَّهِ فِي حَقِّهِمْ لَو أَنِ اعْتَبَرُوا
الْأَلْبَابِ ﴿١١﴾

“(Эй Муҳаммад! Ушбу Қуръон) оятларини тафаккур қилишлари ва ақл эгалари эслатма олишлари

учун Биз Сизга нозил қилган муборак Китобдир”
(Сод, 29).

Бу оятлардан маълум бўладики, ҳар бир мусулмон Аллоҳнинг улуғ каломини нафақат ўқиши, балки илоҳий ҳукмларни чуқур ўқиб, уларни ҳаётига татбиқ этиши шартдир.

Шундагина ёшларимиз ўзларини Аллоҳ таоло яратганини, У зот доимо кўриб, кузатиб туришини чуқур ҳис қилади. Оддий бир нутфадан поғонама-поғона ривожланиб, инсон шаклу шамойилига келганини билиб, имони янада зиёда бўлади. Ҳақиқий мусулмонга хос ҳаёт кечириб, ўз Раббиси ҳузуридаги ҳақларини, жамият ва атрофдаги инсонлар олдидаги бурчларини чин кўнгилдан адо қилади. Шунда ҳар бир йигит-қиз ўз ҳақ-ҳуқуқларидан тўғри маънода фойдаланиб, турли иллатларнинг олди олинади.

Шунинг баробарида ота-боболаримиз кўллаб келган, диний ва миллий кадриятлар уйғунлашган тарбия услубларини кўллаш қатъий талаб этилади. Натижада, фарзанд ҳалолликка бутун вужуди билан талпинадиган, ҳаром деб аталмиш жирканч уммонга қадам ташлаш тугул, ўтирилиб ҳам қарамайдиган, гўзал маданият соҳибига айланади. Бу маданият шарму ҳаёдан узок бўлганларнинг “маданият”ларидан фарқли ўларок, инсонни том маънода камолотга етаклайди. Шу боис барча ёшу қари, аёлу эркак бирдек бу маданиятдан баҳраманд бўлиши бениҳоя зарурдир.

Хулоса қиладиган бўлсак, фарзандга жинсий тарбия масалаларини очик ўргатиб боришдан мурод, аввало уларни бу ёшларида нималар жоиз-у, нималар мумкин эмаслигидан хабардор этишдир. Шу билан бирга, ҳар бир йигит-қиз оила қуришдан асл мақсад нималиги, бунинг учун эса жинсий ҳаёт зарурлиги ва унинг ўзига яраша қоидаларини ҳам билиши лозим.

Аммо бу каби масалаларни сингдиришда, айтиб ўтилганидек, фарзандларнинг ёшларига катта эътибор бериш лозим. Дейлик, 9–12 ёш оралиғидаги болага бу тушунчалар сингдирилмайди. 14–16 ёш орасидаги ўспиринларга бу мавзудаги рухсат ва тақиқ, ҳалол ва ҳаром тушунчалари бериб борилса, 16–18 ёш оралиғидаги йигит, қизларга эр-хотинлик одобу қоидалари мукамал тарзда етказилиши, тушунтирилиши жуда муҳим. Қиз болаларга, албатта, бу тарбияни оналари ёки бошқа қариндош аёллар етказишади.

МУҚАДДАС ДАРГОҲ

Оила кўрғонининг пойдевори, унинг мустаҳкам калъаси, эр-хотинни маҳкам боғловчи ришта никоҳдир. Никоҳ инсонлар жамиятида энг муқаддас битим ҳисобланади. Чунки ҳаётда ҳалол ва ҳаромни ажратиш, эр-хотиннинг ҳақ-ҳуқуқларига риоя этиш, оила тузиш, инсон наслининг давомийлигини таъминлаш, ёш авлод тарбияси каби муҳим масалаларнинг бари шаръий никоҳга боғлиқдир. Шунинг учун динимиз никоҳ асосида оила қуришга алоҳида аҳамият беради. Аллоҳ таолонинг эр-хотин жуфтлигини яратишдан иродаси ҳам инсон наслини кўпайтириб, ер юзини обод қилиш эди:

“Аллоҳ сизлар учун ўзларингиздан жуфтлар яратиб, жуфтларингиздан сизлар учун ўғиллар ва набиралар пайдо қилди ва сизларни пок нарсалардан ризклантиради...” (*Наҳл, 72*).

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) бир ҳадисларида: “Никоҳ менинг суннатимдир, ким суннатимдан юз ўгирса, у мendan эмас” (яъни умматимдан эмас), деганлар. Демак, никоҳ асосида турмуш қуриш Аллоҳ таолонинг буйруғи. Пайғамбарнинг (алайҳиссалом) суннатлари экан, мусулмон киши никоҳ асосида оила қуриши, турли сабабларни рўқач қилиб, уни пайсалга солмаслиги

лозим. Никоҳ туфайли инсон ўз насл-насабининг пок-лигини сақлайди, иффатини асрайди, бузуклик, зино сингари ҳаром ишлардан тийилади.

Абдуллоҳ ибн Масъуддан (розияллоҳу анху) ривоят қилинади. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Эй ёшлар жамоаси, сизлардан ким никоҳга қодир бўлса, уйлансин, чунки бу кўзнинг тийилиши ва фарж-нинг поклигидир. Ким бунга қодир бўлмаса, унда рўза тутсин, чунки бу билан шаҳват сўндирилади”, дедилар (*Имом Бухорий ва Муслим ривоятлари*).

Ислом таълимотига кўра, оила Яратганнинг рози-лигини топиш, Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) ахлоқ-лари, испомий одоб билан зийнатланиш мақсадида курилади. Аллоҳ таоло шу боис эр ва хотиннинг оила қуриб, кўпайиши учун уларга тотувликда, аҳилликда бир-бирларига шафкат ва меҳрибонлик кўрсатиб умр-гузаронлик қилишни буюрган. Аллоҳ таоло айтади:

“Унинг аломатларидан (яна бири) – сизлар (нафс-ни кондириш жиҳатидан) таскин топишингиз учун ўзларингиздан жуфтлар яратгани ва ўртангизда иноқлик ва меҳрибонлик пайдо қилганидир. Албат-та, бунда тафаккур қиладиган кишилар учун ало-матлар бордир” (*Рум, 21*).

Мухтарам Президентимиз ташаббуслари билан 2012 йил “Мустаҳкам оила йили” деб аталди. Бу йил ҳукуматимиз жамиятимизнинг асосий бўғини – оила институтини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш, ёш оилаларни моддий ва маънавий кўллаб қувватлаш, бу борада маҳалланинг ўрни ва аҳамиятини кучайтириш, жисмонан соғлом, маънан етук ва баркамол авлод-ни тарбиялашдек муҳим масалаларга катта эътибор қаратмоқда.

Мамлакатимизда бу йил бежиз “Мустаҳкам оила йили” деб эълон қилингани йўқ. Чунки оила мустаҳкам

бўлса, жамият тотув, аҳил ва барқарор бўлади, унга ҳеч нарса раҳна сололмайди. Агар оилалар жанжал-можаролардан бўшамай қолса, жамиятнинг ҳам тинчи бузилади, юртдан барака кўтарилади, фарзандлар тарбияси бузилади ва инсонлар ўртасидаги муносабатлар издан чиқади.

Кўпинча янги турмуш кураётган келин-куёвларни кўрган ёши улуғлар беихтиёр: “Илоҳо, янги турмуш кураётган келин-куёв бахтли бўлишсин, оиласида тотувлик, аҳиллик ошён қурсин”, деб дуога қўл очишади. Афсус, келин-куёвларнинг ҳаммаси ҳам умрлари давомида оила номли ошёнларини авайлаб асрай олишмайди. Бўлар-бўлмас гап-сўзлар, арзимас баҳоналар билан ширин турмушларини оғуга айлантиришади. Бир-бирларини тушунмасликдан, муроса илмини билмасликдан бир оилада яшаётган икки киши душман-ғанимга айланади. Қанча оилалар бузилиб, кишилар азият чекади, болалар етим бўлади, асаблар қақшайди. Ажрашишмаган тақдирда ҳам, бутун умрлари ғурбат, ғам ва изтиробда ўтади.

Оиланинг тотувлиги бир кишига ёки бир сабабга боғлиқ эмас. Бунинг учун ҳамма – келин-куёв ҳам, ота-оналар ҳам, оила ташқарисидагилар ҳам, кенг жамоатчилик ҳам барабар жон койитмаса, кўзланган мақсадга эришиб бўлмайди. Янги оила қурган куёвнинг ота-оналари биринчи кунларданок кўнгилчанлик қилиб келинни талтайтириб юбормай, турмуш синоатларига тайёрлаб борса, ҳаёт фақат ўйин-кулги ва кўнгилхушликлардан иборат эмаслигини унга тушунтира олса, хотиннинг энг асосий бурчи эрга итоат эканини етказа олса, орада уруш-жанжаллар келиб чиқмайди, икки ёшнинг бахти завол топмайди.

Келин одобли бўлиб, эрининг яқинларини ҳурмат қилса, улар билан муроса қилиш йўлларини ахтарса, ёши улуғ қайнонасини эъзозлаб, хизматини аямаса, оила инқирозга учрамайди, ўртада болалар тирик етим бўлмайди.

Ёки оиладаги катталар, айникса, қайноналар сал бағрикенгроқ, сабрлироқ, адолатлироқ бўлишса, қайноталар тажрибалари ва мавкеларидан келиб чиқиб, ёшларга насиҳат қилишса, оиланинг бошқа аъзолари келин-куёвнинг турмушига аралашимаса, ишлар чаппасига кетмайди. Жиндай мурасасизлик ҳам баъзан қимматга тушади. Шунинг учун ҳам динимиз ёшлар ўртасида аҳиллик йўқолса, уларни яраштиришга, бунинг учун ҳар икки томондан холис, адолатли ҳакамларни жалб қилишга буюради. Аллоҳ азза ва жалла айтади:

“Агар улар (эр-хотин)нинг оралари бузилиб кетишидан қўрқсангиз, эр оиласидан бир ҳакам, хотин оиласидан бир ҳакам юборингиз. Агар (эр-хотин) ислоҳни хоҳласалар, Аллоҳ ўрталарини мувофиқлаштиргай. Албатта, Аллоҳ билимдон ва хабардор зотдир” (Нисо, 35).

Али ибн Абу Толибдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: “Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Одамларнинг аразлашганларини яраштириб қўйиш бир нафл намоз ўқишдан ва нафл рўза тутишдан кўра савоблироқдир”, деганлар” (Имом Табароний ривояти).

Кўпинча оилада ота-она ва фарзандлар, оиланинг бошқа аъзолари орасида ҳам турли келишмовчилик, бир-бирини тушунмаслик каби ҳолатлар учраб туради. Арзимаган сабаб-баҳоналар билан тинч хонадонлар уруш-жанжаллар, жанг ва можаролар масканига айланади. Бир-бирига яқин, кадрдон, кариндош одамлар ўртасида меҳр-окибат кўтарилади. Муносабатлар бузилиб, ахлоқ-одоб қоидалари поймол қилинади, жамият осойишталигига путур етади.

Халқимиз: “Оила куриш игна билан қаср барпо қилишга тенг”, дейди. Дарҳақиқат, оиланинг, турмушнинг, рўзгорнинг минг бир машаққати, синови бор. Кўпинча оилавий муносабатлар ҳақида сўз борар экан, уни бузилишга

олиб борувчи омил ва сабабларни ҳар ким ўзича ҳар хил шарҳлайди. Кимдир оиладан тинчлик ва хотиржамликнинг кетишида бутун айбни эрнинг лапашанглигига, хотинига сўзини ўтказолмаётганига тўнқайди. Кимдир хотиннинг ўтқирлиги, маккорлиги, итоатсизлигини ҳамма ихтилоф ва келишмовчиликлар сабабчиси деб ҳисоблайди. Бошқалар оилавий келишмовчиликлар кўпроқ солим кайноналарнинг ёвузлиги ёки гапукмас келинларнинг кайсарлиги боис содир бўлади, деб ҳисоблашади. Айримлар асосий жанжал моддий етишмовчиликлардан, қўл калталигидан келиб чиқади, деб ўйлайди. Кимлардир бола тарбиясига эътиборсизлик қилгани туфайли у улғайганида энди бунинг азобини тортаётганидан зорланади. Аслида, бунга ким ёки нима айбдор?

Шайх Муҳаммад Абу Заҳра оилани уч қисмга бўлади: биринчи қисм – эр-хотин, иккинчи қисм – фарзандлар, учинчиси эса – якин қариндошлар (яъни, ота-она, ака-ука, опа-сингил ва бошқалар)дир. Ана шу уч қисм аҳил-тотув бўлгандагина оила тинч-осойишта ва фойзли бўлади, акс ҳолда уруш-жанжалдан боши чиқмайди. Атоқли мутафаккир олима Олиматул Банот: “Оилавий масалаларда эр билан хотин ўртасида тотувлик ва маслаҳатлашиб иш тутиш бўлмаса, бундай оила азоб ва машаққат масканига айланади”, дейди.

Энг алам қиладиган жойи, ҳозир оилавий уруш-жанжаллар, кўйди-чиқдиларга сабаб бўлаётган нарсалар жуда арзимасдир. Бирида овқатнинг шўрлигидан, бошқасида келиннинг қайнонага салом бермаганидан, яна бирида ҳайит йўқловида тоғоранинг битта кам қилинганидан, бошқасида куёвнинг ишдан кеч келишидан бошланган беҳуда гаплар бора-бора оиланинг бузилишига сабаб бўлади. Одамлар оила тақдирига, икки ёшнинг бахтига шунчалар бепарво ва енгил қарайдиган бўлиб кетишганми?

Кейинги пайтда янги турмуш қурганлар ўртасида бўлар-бўлмас, майда нарсалар сабабидан хотинини талок қилиш ёки келинларнинг эрларидан талоғини сўраши каби кўнгилсиз ҳолатлар кўпайиб борапти. Наҳотки, талоқ ниҳоятда жиддий нарса эканини, бу сўздан Аллоҳнинг Арши ларзага келишини тушуниш-маса? Савбондан (розияллоҳу анху) ривоят қилинади: Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Қайси бир аёл эрдан сабабсиз талоқ сўраса, жаннат ҳиди унга ҳаромдир”, деганлар (*Имом Аҳмад ривояти*).

Кўпинча икки ёш бахтига уларнинг ота-оналари ҳам зомин бўлиб қолишади. Келин-куёв турмушига ҳар бир майда-чуйда хусусида аралашавериш, келиннинг қилиқларидан, ишларидан хато топавериш ёки куёвнинг қандай рўзғор тутишида ақл ўргатиш, умуман, ёшларни бўлар-бўлмасга тергайвериш ҳам улар ўртасига совуқчилик тушишига сабаб бўлади.

Инсоннинг энг яхши фазилатларидан бири унинг кечира олиш хислатидир. Кечериш динимизда мақталган сифатлардан ҳисобланади. Бир қарашда оний ютказишдай кўринган кечира олиш катта можароларнинг олдини олади, келгусидаги ғалабани таъминлайди. “Эр-хотиннинг уриши – доқа рўмољнинг қуриши” деганларидай, икки ошуфта қалбнинг арази узокка бормаслиги кундай равшан нарса. Сал ихтилоф чиқдим, бир томон дарров мураса-келишув йўлини танлаб, зиддиятни даф қилиш чорасини кўриши керак. Шундай ҳолатларда бир томоннинг андишага риоя қилиши, ақл-идрок билан иш тутиши шайтоннинг бўйнини синдириб, жиндай мурасага юриши катта можароларнинг олдини олибгина қолмай, оилада чинакам саодат гулшанини барқ урдириб, яшнатиб юборади.

Ривоят қилишларича, бир киши хотинининг мурасасизлигидан, итоатсизлигидан тўйиб кетиб, ҳазрат

Умарга шикоят қилиш учун у кишининг уйига борибди. Эшикка яқинлашса, ичкаридан аёл кишининг каттиқ-каттиқ гапираётгани эшитилибди. Шунда бояги киши «Халифанинг уйида ҳам бу можаро бор экан, яхшиси, индамай кетақолай», деб ортига қайтмоқчи бўлибди. Шу пайт ичкаридан ҳазрат Умар чиқиб қолибдилар. Юмуш билан келган одамнинг изига қайтиб кетаётгани сабабини сўрабдилар. Арзга келган одам: «Хотинининг зулмидан шикоят қилиб келувдим, қарасам, бу машмаша сизнинг ҳам бошингизда бор экан, шунга қайтиб кетмоқчи бўлиб турувдим», деб жавоб қилибди. Шунда ҳазрат Умар: «Қизиқ одам экансан-ку, ахир аёллар овқатимизни пиширса, кир-чирларни ювса, болаларимизни тарбия қилса, бутун рўзғор ишларини зиммасига олган бўлса-ю, онда-сондаги норозиликларига сабр қилмасак, инсофдан бўлармикин», деган эканлар».

Энди масаланинг бошқа томонига эътиборни қаратайлик. Қиз эри устидан ота-онасига шикоят қилиб келди, дейлик. Ота-она кўпни кўрган, мулоҳазали, ақлли бўлса-ку, яхши. «Қизим, оилада нималар бўлмайди, агар эринг билан бир умр бирга бўлишни истасанг, унинг танбеҳларига рози бўл, сабр қил, ҳаммаси яхши бўлиб кетади», деб панд-насиҳатлар билан изига қайтариб юборишади. Аксари ҳолларда эса, ота ёки она кизининг топиб келган гапини рўкач қилиб, куёвни «тартибга чақиришга», «тавбасига бир таянтириб кўйишга» киришади, ҳатто у билан ёқалашишгача боради. Айниқса, бу ҳол киз томон бойлик, мартаба ва насабда бир поғона баландроқ оилаларда кўп учрайди. Оқибатда куёв билан қайнота-қайнона ўртасида, қудалар ўртасида «парда кўтарилади». Хўрланган, иззати топталган йигитнинг кўзига ҳеч нарса, ҳатто севиб уйланган аёли, шириндан-шакар фарзандлари ҳам кўринмай қолади. Уйига гап ташиб, «деди-деди»лари

билан оиласи бахтини поймол қилган хотинидан воз кечишга мажбур бўлади. Хотинининг жиндай фаросатсизлиги туфайли ширин турмушга хотима қўйилади. Асмо бинти Язид ансориядан (розияллоху анҳо) ривоят қилинади: “Тенгдош қизлар билан ўтирган эдим, олдимиздан Пайғамбар (соллаллоху алайҳи ва саллам) ўтдилар. У зот салом бердилар ва: «Валинеъматларингизга ношукрликдан эҳтиёт бўлинглар”, дедилар. Мен дугоналарим ичида савол беришга журъатлироғи эдим ва: “Эй Аллоҳнинг Расули, валинеъматларга ношукрлик нима?” деб сўрадим. “Бирингиз ота-она бағрида узок вақт эрсиз ўтиради. Сўнг Аллоҳ унга эр неъматини ато қилади, фарзанд беради. (Аmmo аёл) жаҳл устида “Сендан ҳеч яхшилик кўрмадим», деб куфрони неъмат қилиб қўяди”, дедилар (*Имом Бухорий ривояти, «Ал-Адаб ал-муфрад»*).

Абу Ҳурайрадан (розияллоху анҳу) ривоят қилинади. Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва салам): «Аёлларнинг яхшиси – назар солсанг, хурсанд қиладиган, амр қилсанг, итоатда бўладиган, йўқлигингда ўз номусини ва сенинг молигини муҳофаза қиладиганидир», деганлар (*Имом Табарий ва Ибн Абу Ҳотим ривоятлари*).

Динимиз талабига кўра, эр оиланинг раҳбари, унинг ҳамма томонига масъул ҳисобланади. Аммо бу айримлар ўйлаганидек, «деганим деган» қабилида иш тутиш, оиланинг бошқа азоларига зулм ўтказиш ҳуқуқи берилгани эмас. Аксинча, эр хотинининг ҳақларини тўла адо этади, ота-онани ўзи ва хотини томонидан ҳурмат-эҳтиром қилинишини таъминлайди, рўзғор таъминоти билан шуғулланади, оиласини ҳалол ризқ билан боқади. Бу дегани – ўзи еганини оиласига едиради, ўзи кийганини кийдиради, рўзғорнинг керакли жиҳозларини харид қилади. Хотинига яхши муомаллада бўлади. Унинг белгилаб қўйилган ҳақларини тўла адо

этади. Агар аёл кайсаррок бўлса, уни панд-насиҳат, танбех билан аста-секин йўлга солади.

Эрларнинг яна бир вазифаси – хотинлари хато ёки камчиликка йўл қўйса, кечиримли бўлиш, қусурини тузатиш, айбини беркитиш, хотини ва оиланинг бошқа аъзолари ўртасида ихтилоф чикса, буни ислоҳ қилиш ва муросага келтиришдир.

«Келин олиш осон, қайнона бўлиш қийин», дейишган момоларимиз. Келин келиши билан қайнона ҳамма юмуш-ташвишлардан фориғ бўлиб, роҳат-фароғатга ўтиб қолмайди. Аксинча, унинг зиммасига ўзга хонадон фарзанди ўз оиласида паллак отиши, не машаққат билан тикланган оиланинг камолга етиши, ўғли ва келини тотув турмуш кечириши йўлида катта масъулият юкланади. Ахир «Катталар ёшлар учун бир кўприк», деб бежиз айтишмаган. Келинни бир ердан бошқа бир ерга кўчириб ўтказилган ниҳолга ўхшатишлари ҳам бежиз эмас, унга алоҳида меҳр-муҳаббат, алоҳида парвариш керак.

Ўзбек хонадонларида, яхши тарбия кўрган оилаларда қадим-қадимдан қизларни борадиган еридаги иссиқ-совуққа, аччик-тизикқа кўникишга ўргатадилар. «Энди уйинг ўша ер, у жойдан гап ташиб келма, қайнонанинг билан муроса қил, сен яхши бўлсанг, хизматингни аямасанг, улар ҳам бошига кўтариб юради», қабалида насиҳатлар қилинган. Бундай тарбия олмаган қизлар эса баъзан ўз бахтларига ўзлари зомин бўлишади.

Донишмандлар бундай дейишади: «Эр билан хотин оиланинг икки хожаси, хонадоннинг зийнатидир. Эр ва хотиннинг биргаликдаги вазифалари бир-бирларига садоқат, ишонч, эҳтиром, муҳаббат, хотир сақлаш ва ёрдам қилмоқдир. Садоқат уйланишнинг рухидир. Ноўрин ҳаракатлар, ғавғо-жанжаллар уйланиш руҳини бузиб, оила саодатини барбод этади. Турмуш ва уй-

рўзгорга тегишли ишларни эр-хотин бир-бирларидан яширмасликлари керак. Эр баъзида хотинининг ноўрин ишини билса, унга мулойимлик билан насиҳат қилиши, бу ишининг хато ёки гуноҳ эканини тушунтириши зарур. Хотин ҳам эрининг эҳтиёжини, саъйи ва касбида ялқовлигини сезса, уни тўғри йўлга солиб кўнглини кўтарсин, тасалли берсин, ғайрат бағишласин. Икки томон ҳар қандай ҳолатда ҳам бир-бирларини ташламасликка аҳд-паймон қилишлари талаб этилади. Масалан, улардан бири касал бўлса, иккинчисининг илтифотсиз қараб, уни ўз ҳолига ташлаб қўйиши кечирилмас ҳолдир”.

Оилавий турмуш бежиз “умр савдоси” дейилмаган. Бу савдо сотувчи ва олувчининг розилиги асосига қурилсагина, гирромлик ва алдов аралашмай ҳалол бўлсагина, иккала тарафга баравар фойда келтиради. Ё сотувчи фақат ўз фойдасини кўзлаб, харидор хақида ўйламаса ёки аксинча бўлса, бу савдонинг умри қисқа бўлади. Оила ҳаётида ҳам эр-хотин “ҳалол савдо” қилишсагина турмушлари файзли, ҳаётлари фароғатли кечади.

Айниқса, ҳозирги пайтда молпарастлик, бойликка ружу қўйиш, кимўзарга дунёсини кўз-кўз қилиш халқимизга қимматга тушяпти. Қанча оилалар арзимас матоҳлар деб бошланган жанжаллардан пароканда бўляпти. Наҳот, кулфатларга сабаб бўлувчи молпарастлик балосидан кутулиш, ҳар ишда қаноатли, камтар бўлиш шунчалик мушкул иш бўлса?!

Оила ҳаёти ҳеч қачон сидирғасига фақат шоду хуррамлик, бахт-саодатдан иборат бўлмайди. Турмушда ихтилоф ва ташвишлар, қийинчилик ва етишмовчиликлар, мусибат ва ғам-андухлар керагича учрайди. Эр-хотин биргалашиб, қарши курашсагина уларни енгиш осон кечади, оила хотиржамлиги тезроқ қўлга киради.

Агар бундай қийин пайтларда муроса бузилса, ўзаро самимият чекинса, бирининг ташвишига иккинчиси томошабин бўлиб турса, бу оилада тотувлик ошён қуриши амримаҳол. Аллоҳ таоло барчаларимизни оила тотувлиги ҳақида жон куйдирадиган, бир-бирларимизга меҳр-мурувватли солиҳ бандаларидан этиб, икки дунё саодатига мушарраф айласин, “Мустаҳкам оила йили”да оилаларимизда тинчлик-хотиржамлик, ўзаро аҳиллик, муроса ва садоқат барқарор бўлишини насиб этсин.

Ёмон хулқдан сақланиш

Фарзанд тарбиясига катта эътибор қаратиш энг муҳим омилдир. Зеро, ёшликда ўрганган одоб билан бола ўсиб-улғаяди. Ёш болаларда учрайдиган тажанглик, урушқоқлик, шошқалоқлик, пала-партишлик, кўрслик каби салбий одатларни ўз вақтида тўхтатиб қолинмаса, катта бўлганида буларни ташлаши қийин кечади. Бундай ёмон сифатлар унда мустаҳкам ўрнашиб, бузуқ ахлоқларга айланади. Натижада инсон канчалик хушёр бўлишга уринмасин, кун келиб унинг бу яширин одатлари юзага чиқади. Шу тўғриси баъзи кишиларни бу каби хунук ҳолатларда учратиб қоламиз. Бу ҳолат уларни нотўғри тарбия олгани оқибатидандир. Шунингдек, болани беҳуда ишлар ва кераксиз гап-сўзлардан узок қилиш керак. Албатта, булар ҳеч қачон боланинг одобига ижобий таъсир ўтказмаган.

Болани ёлғончи бўлишдан сақлаш керак. Агар ота-она болага ёлғон ва хиёнат йўлини қулайлаштиради, унинг дунё ва охират саодатига хавф солган, ҳамма яхшиликдан маҳрум этган бўлади.

Болани ялқов, бекорчи, эринчоқ ва доимо роҳатда бўлишга ташлаб қўймасдан, балки уни буларнинг зидди билан ушлаб туриш керакдир. Унга фақат етарлича куч

тўплаб оладиган даражада ором берилади. Зеро, дангасалик ва бекорчиликнинг оқибати пушаймонликдир. Меҳнатдан толиқишнинг дунё ва охиратда мақтовли натижаси бор. Инсоннинг энг роҳат топгани меҳнатда ҳамда илм олишда толикканидир. Буюк муфассир Яхё ибн Абу Касир ҳам: “Илмга жисмнинг роҳати билан эришилмайди”, деб бежизга айтмаган.

Фарзандни илм ва ибодатга рағбатли қилиб тарбиялаш керак. Ана шунда бола катта бўлганда вақтининг кўп қисмини илм олиш, касб-хунар ўрганиш ҳамда ибодат билан машғул бўлишга ажратади. Албатта, ёшлигидан буларнинг барчасига одатланган бола катта бўлганида ҳаётда қийналмайди.

Шунингдек, болани ортиқча овқатланиш, гапириш ва кўп ухлашдан йирок қилиш керак. Зеро, зиён мана шу нарсаларнинг керагидан ортиғидадир. Уни корни ва фаржига тааллуқли шаҳватларнинг зарарларидан узоқлаштириш, улар ортидан келиб чиқадиган зарарларнинг оқибатини яхшилаб тушунтириб бериш мақсадга мувофиқ бўлади.

Кўп кишилар фарзандларини ўз ҳолларига ташлаб кўядилар, одоб-тарбия бермайдилар, уларнинг хоҳиш-истакларини амалга оширига ҳаракат қиладилар. Бу ёрдамлари билан баъзида боланинг бахтига зомин бўладилар. Ҳолбуки, улар болани эъзозлаяпмиз, деб, аслида эса келажақда хор бўлишига сабабчи бўладилар, унга раҳм-шафкат қиляпмиз, деб, аслида унга зулм қилган ҳамда яхшиликдан маҳрум этган бўладилар. Шунингдек, оғзи шалок, хулқи бузук кимса билан суҳбатлашишдан ҳам болани эҳтиёт қилиш керак.

Отанинг болаларига лоқайд бўлиши охири хунук оқибатларга сабаб бўлади. Лоқайдлик ёмон иллат бўлиб, у бола тарбиясининг бузилишига катта йўл очади. Ота сусткашлик қилиб, бурчини адо этмагани

ва манфаатли илм ҳамда солиҳ амалдан ўргатмагани оқибатида ўз фарзандидан манфаат топа олмайди. Фарзанд ҳам отасининг яхшилигидан ва манфаатидан маҳрум бўлиб ўсади. Хусусан, агар фарзанд ўғил бўлса, унга ипакдан тайёрлаган кийим кийгазиш мумкин эмас. Бу унинг жисми ҳамда тарбиясига салбий таъсир этиб, уни аёлтабиат қилиб қўяди. Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ипак ва тилла умматимнинг эркакларига ҳаром қилинди, аёлларига ҳалол қилинди”, дея марҳамат қилганлар (*Имом Абу Довуд, Насоий ва Ибн Можа ривоятлари*). Гўдак мукаллаф бўлмаса-да, ота-она мукаллафдир. Уларнинг болани ҳаром йўлга кириб кетиши учун имконият яратиб беришлари ножоиз, албатта. Негаки, бола нимага одатланса, ундан ажралиши оғир бўлади.

Боланинг қобилияти ва кизикишига қараб иш тутиш, уни қайси ишга қобилияти бор, қандай ишларни уддалай олишини назарда тутиш зарур. Ота-она фарзандларини фаҳм-фаросатли, хотираси кучли, тезда илғаб оладиган ва билимга рағбатли деб билишса, бу унинг илмни қабул қилишга тайёр экани аломатидир. Модомики, қалб лавҳаси бўм-бўш экан, унга илмни нақш қилишсин ва бу билан илм унинг қалбига муҳрланиб, ривожланиб борсин. Агар болада баҳодирлик ва шунга ўхшаш спорт турларига қобилияти сезилса, уни ўзи ёқтирган спорт тури билан мунтазам шуғиллантириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Мустаҳкам оила – юрт таянчи

Оила қуриш жаноб Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) суннатлари бўлиб, ҳадиси шарифда: “Никоҳ менинг суннатимдир. Кимда ким менинг суннатимдан воз кечса, у менинг (умматим)дан эмас”, дея марҳамат қилганлар. Ушбу ҳақиқатни эътироф этган

ҳолда турмуш қуриш, оила тебратиш ва фарзанд тарбияси каби муҳим ишларда диний ва миллий анъаналаримизга риоя қилиш билан бирга, мамлакатимизда амалда бўлган қонун-қоидаларга ҳам амал қилишимиз зарурдир.

Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг “Шаръий никоҳдан ўтиш одоблари” ҳақидаги фатвосида никоҳдан ўтиш маросими бизнинг диёримизда қадимдан миллий ва диний удумлар асосида амалга ошириб келингани, шаръий никоҳдан ўтишда Ислом динимизда келин-куёвлардан талаб қилинадиган бир қанча шарт ва одоблар борлиги, уни барча яхши билиб олиши ва амал қилиши зарурлиги уқтирилган. Фатвода бундай дейилади: “Шаръий никоҳ шартларига давлатимизнинг никоҳ ва оила тўғрисида қабул қилган қарор ва қонунлари ҳам қўшилди. Масалан, келин-куёв шаръий никоҳдан олдин никоҳни қайд қилувчи давлат идоралари рўйхатидан ўтиб, расмий гувоҳнома олган бўлиши лозим. Расмий никоҳдан ўтмаган ёш оилалар ажрашадиган бўлса, она тирик етим боласи билан кўчада қолиши мумкин”.

Шундан ҳам кўриниб турибди, оила мустаҳкам бўлишини ўйлаб, уни давлат қонунлари билан муҳофазаланган ҳолда қуриш, никоҳ ўқитиш чоғи юқоридаги фатвога амал қилиш билан кўнгилсиз воқеаларнинг олди олинади.

Ота-оналар фарзандини ёш, одоб-ахлоқ жиҳатидан оила қуришга тайёр эканига қаноат ҳосил қилишлари, сўнг никоҳдан ўтказишлари шарт.

Умр савдоси бўлган никоҳ масаласи доимо кенг мушоҳада ҳамда кенгаш билан амалга оширилгани маъқул. Шу ўринда Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳадиси шарифларини эсга олиш лозим: “Қизларни турмушга чиқариш тўғрисида оналари билан маслаҳатлашинглар”.

Агар бўлажак келин балоғат ёшига етган бўлса-ю, эр, оила масъулияти ва жамият олдидаги бурчини англаш, бажариш даражасида бўлмаса, у оиласида ҳам, жамиятда ҳам ўрнини тополмайди.

Таълим ва тарбия соҳасида қабул қилинган қонунларга риоя қилиш ҳар бир кишининг муҳим бурчи ҳисобланади. Ўрта мактабни тамомлаш, коллеж ёки лицейда ўқиб бирон-бир касб-хунарни эгаллаш, ҳаёт деб аталмиш кенг қамровли майдонга тушиш олдидан турмуш ва оила кўникмаларини тасаввур қилиш учун бир муддат вақт керак бўлади, албатта.

Президентимизнинг қуйидаги пурҳикмат сўзларига эътибор қилинг: “Оила турмуш ва виждон қонунлари асосида қурилиб, ўзининг кўп асрлик мустақкам ва маънавий таянчларига эга бўлади. Оилада демократик негизларга асос солинади ҳамда одамларнинг талаб-эҳтиёжлари ва қадриятлари шаклланиб боради...”

Мана шу талабларга жавоб берадиган ёшлар кўплаб топилади. Лекин ҳали вояга етмасдан туриб, никоҳ аталмиш муқаддас битимга кириб улгурган ёшларнинг виждонлари қийналмасмикан, уларнинг бу каби ахлоқ-одоблари жамият талабларига жавоб берадиган даражада шаклланганми? Турмушнинг мураккаб, чигал манзилларидан тўғри йўлни топа оладиларми?

Қизларнинг жуда ёш турмушга чиқишлари ҳақида ҳанафий мазҳаби фақиҳларидан Ибн Шубурма ва Баттийлар мутлақо салбий фикр билдиришган. Ислом шариатида хотин-қизларни ҳам илм-маърифатли, ҳаётида зарур бўладиган маълумотларга эга бўлишларига ундовчи ҳадислар кўп. Хусусан, Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Илм талаб қилиш барча мусулмон эркак ва аёлга фарз”, дея марҳамат қилганлар.

Бу ерда бир нарсага ахамият қаратайлик, қизларнинг балоғат ёши билан турмуш қуриш ёши бошқа-бошқа нарса экани ҳаётда исботини топмоқда. Балоғат ёши — бу камолот ёши эмас. Бунинг устига ҳозирги давр талаби ҳам бутунлай ўзгача. Ёшлар мажбурий ўрта таълим босқичларини босиб ўтишлари шарт. Бу эса ўрта умумтаълим мактабида тўққиз йил, сўнг кейинги уч йил давомида коллеж ёки лицей таълими зарурдир. Зеро, динимиз таълимотларига кўра, илм олиш, маърифатли бўлиш, ҳаёт учун зарур кўникмаларни ўрганиш ҳар бир аёлга фарздир. Булардан олдин турмушга чиққан қизнинг ўқишлари суствлашган, оила юмушларида қийналган, эпсиз уй бекаси ҳамда бўлажак фарзандларнинг тарбияси ишончсиз қўлларда қолганининг гувоҳи бўлинади. Илмли, касб-ҳунарли аёлгина яхши инсон тарбиялай олади.

Вояга етмасдан эрта турмуш қурганларнинг аксарияти ё ота-онасининг қарамоғида яшайди ёки турмуши дарз кетган бўлади. Бу ҳолларда ёш қизларнинг турмушдан кейинги ҳаёти ёш турмуш қурган болаларга нисбатан оғирроқ кечади. Эрта хомиладорлик, нимжон бола туғилиши, рўзғор юмушларидаги укувсизлик боис эшитадиган таъна-дашномлар охир-окибатда унинг тинкасини қуритади. Мусулмонлар бу ҳақиқатни эътироф этиб, салбий, аянчли ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида турмуш қуриш, оила тебратиш ва фарзанд тарбияси каби муҳим ишларда диний ва миллий анъаналарга риоя қилиш билан бир қаторда, оила ва никоҳ ҳақидаги давлатимиз қонун-қоидаларига ҳам қатъиян амал қилишлари зарурдир.

Афсус ила эслатиб ўтамиз, ҳозирги кунда баъзи чаласавод кишилар ўзбошимчалик билан юқорида айтилган никоҳ шартларини сўраб-суриштирмай, ёшларга никоҳ ўқишмоқда. Натижада, ёш оилалар ажрашиб,

Ўртада гўдаклар тирик етим, она эса оғир вазиятда колмоқда. Бу каби ноҳуш ҳолатларнинг, олдини олиш мақсадида жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда бир катор тадбирлар ўтказиляпти. Никоҳ шартлари сирасида Фуқаролик ҳолати бўйича далолатномалар ёзиш идораси гувоҳномаси бўлишини ҳам муҳим шартлардан бири деб эътироф қилиш ўринлидир.

Булар зарурий кўрсатмалардан бўлиб, уларга амал қилиш ҳар бир мусулмон учун ҳам дунёвий, ҳам ухровий жиҳатдан фойдалидир. Ҳар бир оилага ғамхўрлик қилиш, унга ҳартомонлама моддий-маънавий ёрдам бериш инсонпарвар, адолатли давлатнинг муҳим вазифаларидандир.

ХОТИМА

Азиз ота-оналар! Зиммангизда нақадар оғир масъулият турганини ҳис қиляпсизми? Бунда йўл қўйилган биргина хато қанчалар ёмон оқибатларга олиб келишини унутманг. Тарбиянинг яхши-ёмонлиги, назоратингиз катъий ёки сустлиги, фарзандингизнинг имони, ақли, илмий салоҳияти, хулқ савияси жамиятдаги ўрнига нечоғли ижобий ёки салбий таъсир кўрсатишини англадингизми? Шу чоққача бу йўлда бажарган ишларингизнинг салмоғини, бошдан дўппини олиб қўйиб, мулоҳаза қилиб кўрдингизми? Ҳақиқий ота-она бўлолиш вазифасини қай даражада бажараётганингизни ўзингизга савол қилиб, қониқиш ҳосил қилдингизми ёки йўқми?

Агар бу саволларга қониқарли жавобингиз бўлмаса, демак, сиз ўз масъулиятингизга етарли ёндаша олмаяпсиз. Изланишда, топнишда давом этинг. Агар муаммолар чангалига тушмасдан, саволларга ижобий жавоб топган бўлсангиз, демак, тўғри йўлдасиз ва бу йўлда янада мустаҳкам бўлинг!

Бу ўта мураккаб вазифани уддалаб, ёқимли ва тотли ҳиссини туйиб, хузурини кўраётган бахтли ота-оналар бунга қандай эришди экан? Бу қадар залворли ишни эплаган мухтарам ота-оналар бу жараёнда асосий эътиборларини нималарга қаратдилар?

Бу сингари саволлар, олдиларида фарзанд тарбиясидек нозик, жиддий, масъулияти, улкан вазифа турган ҳар бир ота-онани ўйга толдириши табиий, албатта. Қуйидаги икки нарсага эътибор қаратилса, бу машаққатли йўлни босиб ўтиш энгилроқ кечади:

1. Аввало, ҳар бир ота-она юқорида баён қилинган тарбия ва одобларни фарзанди қалбига тўғри, самимий, секинлик билан, босим ўтказмасдан сингдириб бориши ҳамда тарбиянинг ҳар бир жабҳаси болаларга қай даражада таъсир этаётганини кузатиб бориши керак. Фарзандларининг ақлий ва хулкий жиҳатидан доим хабардор бўлиб, ўз вазифасини нечоғли бажараётганини ҳам холис баҳолаб борсин.

2. Яна бир эътиборли жиҳат, фарзанднинг бўш вақтидан унумли фойдаланиш. Фарзанднинг бўш пайтида ўзига хос вазифа белгилаб кўйиш мақсадга мувофиқ. Ана шунда ота-она уйда бўлса-бўлмаса ҳам, у ўз зиммасидаги вазифалар билан банд бўлади.

Агар фарзанд бўш вақтида ота-она у билан бирга шуғулланишга вақт ажрата олсалар, нур устига нур. Бу вазият фарзандга доимо бир хил эмас, балки турли машғулотларни бажариш имконини беради. Бир хил ишга машғул бўлиш фарзандни зериктириб, рағбатини сўндириб боради. Ота-она кўмагида фарзанд ёшига доир кўшимча китоб ва газеталар ўқийди, қизиқарли масалаларни муҳокама қилади, ибратли ривоят ва воқеалар эшитади ва ўзини қизиқтирган саволларга жавоб олади. Табиий, буларнинг барчаси мактабда олаётган билимларини мустаҳкамлайди, онгини ўстиради, фик-

рининг теран, тўғри йўлда дадил ва бардавом бўлишини таъминлайди. Натижада, фарзанд солих, доно ва фозил бўлиб, фақат ўзини эмас, балки кўпчилик манфаатини ҳам кўзлайдиган, халқпарвар инсон бўлиб етишади.

Афсуски, айрим ота-оналар ўз дилбандларининг келажакда ана шундай комил инсон бўлиб вояга етишини ҳатто ўйлаб ҳам кўришмайди. Улар вақтларини маишатбозлик, ўткинчи ҳой-ҳавасларга сарф қилишни маъқул кўришади. Фарзанд ҳам ота-онасининг йўлидан изма-из келиши эса ҳатто хаёлига келмайди. Бундай бефарқ ота-оналар нафакат ўзига, балки ўғил-қизи, келажак авлодига ҳам зулм қилган бўлади.

Ота-онанинг ҳолати шу бўлса, бошқа ким ҳам унинг фарзандини имон ва эътиқодда собитқадам қилиб тарбиялайди? Ахир ким уларга яхши хулқ, гўзал одоб, иззат-ҳурматни ўргатади? Ким ҳам уларни соғлом ва довжур қилиб ўстирарди? Яна ким уларнинг қалбида илм-маърифатга рағбат уйғотиб, диёнатли қилиб вояга етказарди? Ким уларга бошқалар ҳақини адо қилишни, жамият, халқ ва Ватан олдидаги бурчларни бажариш масъулиятини сингдиради? Ким уларнинг мурғак қалбларига бу каби эзгу хислатлар уругини экади?

Ахир уларнинг дунёга келишига сабаб бўлган ота-она шунча беғам бўлишса, ким улар учун жон куйдириб, кайғуради? Бундай ота-оналарнинг фарзандлари зиёли инсон бўлишга ҳаққи йўқми?

Шундай экан, мухтарам ота-она, фарзанд тарбиясида сиздан доимо огоҳ ва сергак бўлиш талаб этилишини унутманг! Ота-онанинг юксак вазифаларини ёдга солиб, Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак ҳадисларини яна бир бор келтиришни лозим кўрдик:

قال رسول الله ﷺ: " والرجل راع في أهله ومسؤول عن

رعيته، والمرأة راعية في بيت زوجها ومسؤولة عن رعيتها...»

«Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Эр-как ўз аҳлига бошлиқ ва у қўл остидагига масъулдир. Аёл эриниг уйида бошлиқ ва у ўз қўл остидагига масъулдир...”, дедилар».

وما نحل والد ولدا أفضل من أدب حسن (رواه الترمذي)

“Ота фарзандига гўзал одобдан яхшироқ нарса беролмайди” (Имом Термизий ривояти).

Аллоҳ таоло оила раҳбарларини инсон тасаввурига сиғдира олмайдиган даражадаги улкан азобдан огоҳ этиб, шунинг баробарида уларнинг зиммаларига улкан масъулият юклади. Тарбияга масъул ҳар бир кишининг қалбида ва кўз ўнгида мудом ушбу оят жаранглаб туриши лозим:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاطٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾

“Эй имон келтирганлар! Ўзларингизни ва оила аъзоларингизни ёқилғиси одамлар ва тошлар бўлмиш дўзахдан сақлангизки, унда дағал ва қаттиққўл, Аллоҳ буюрган нарсага итоатсизлик қилмайдиган, фақат буюрилган ишни қиладиган фаришталар (хизмат қилурлар)” (Таҳрим, 6).

Дарҳақиқат, дунёда аёвсиз бир “қилич” бор, бу вақтдир. У тиғи шундай ўткирки, Аллоҳнинг маҳбуб бандалари бўлмиш пайғамбарларни ҳам аямади. У шундай аёвсизки, ҳатто хайбату вожоҳатлари дунёни ларзага солган жаҳонгир, саркардаларга ҳам шафқат қилмади.

Аммо уларнинг устунлиги бор: Парвардигор инъом этган вақтнинг бир бўлаги ҳисобланмиш умрдан оқилона фойдаланиб, “килич”нинг домига тушмасдан бурун уни кесишга улгирганларидир. Шу боис уларнинг умрлари поёнига етганида ҳам бу “килич” аёвсиз тарзда эмас, балки мулойим ва оқисталик билан ишини бажарган. Тилсимогларга тўла бу умрнинг заволи, канчалар аянчли бўлишига карамасдан, вақтни ҳам ўз домига ютгувчи ажалдир. Ҳар бир инсонга пойма-пой, нафасма-нафас таъкиб қилаётган, ризк тугашини интизорлик билан кутаётган бу ажал тўсатдан келади. Шунинг учун ҳар бир ота-она зиммасидаги вожиб амалларни пайсалга солмасдан, вақтида адо этиши шарт. Хуллас, қиладиган ишларимиз, ечимини кутаётган муаммоларимиз талайгина. Зеро, дунёдаги шармандаликдан ва охиратдаги азобдан кутилишнинг бирдан-бир чораси ҳам шундан иборатдир.

Инчунин, Аллоҳ таоло бандаларини огоҳ этиб, бундай дейди:

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ. مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥١﴾
 وَأَتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ
 مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٢﴾

“Сизларга азоб келиб, сўнгра ёрдам берилмай қолишидан илгари Раббингизга қайтингиз ва унга бўйин сунингиз! Сизларга, ўзларингиз сезмаган ҳолингизда тўсатдан азоб келиб қолишидан илгари, Раббингиз (томони)дан сизларга позил қилинган гўзал нарса (Қуръон)га эргашингиз!” (Зумар, 54–55).

Сўзим охирида, ота-онадек улуғ макомга, улкан бахтга мушарраф бўлган ва барча диндош, имондош, кибладош катта-кичик, ёшу қари, эркак-аёл ва бар-

ча азизларимга камоли хурмат ила шуни айтаманки, ушбу тарбия услублари нафақат фарзандларимизга, балки барчага баробар тааллуқлидир. Аввало тарбияга ўзи амал қилган мураббий ҳақиқий мураббийдир! Шу йўл билан руҳиятни пок тутиб, сўнгра бу эзгу сифатларни фарзандларга сингдирилса, манфаати улуғ бўлади, иншааллоҳ. Яратган Раббимиз бу хизматлар эвазига икки дунё саодати ҳамда битмас-туганмас ажр-савобларига мушарраф айлайди, иншааллоҳ!

Аллоҳ таоло бандаларининг ҳар бир қилган амалларидан хабардор – “Хобийр”, билгувчи – “Алийм”, жазо ёки мукофот бергувчи Улуғ Зот:

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ
عَلِيمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

“Айтинг: “Ишлангиз! Албатта, Аллоҳ, Расули ва мўминлар ишларингизни кўражақлар. Шунингдек, албатта, ғойиб ва ошкора (ишлар)ни билувчи (зот) ҳузурига қайтарилурсиз. Бас, (ўшанда) сизларга қилган ишларингиз хабарини берур” (Тавба, 105), дея марҳамат қилгандир.

Аллоҳ таоло бутун инсониятга тўғри йўлни кўрсатувчи, саодатга етакловчи Ислом динини ҳидоят йўли қилиб танлади. Ким бу йўлга эгашса, итоат қилса, ҳақиқий саодат, фароғат ва ҳаловатга мушарраф бўлади.

Фойдаланилган манбалар

Абдулазиз Мансур. Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири. «Тошкент Ислом университети», 2009.

Ислом Каримов. “Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир”. Асарлар. 3-жилд. “Ўзбекистон”, 1996.

Ислом Каримов. “Аллоҳ қалбимизда, юрагимизда”, “Ўзбекистон”, 1999.

Ислом Каримов. “Юксак маънавият – енгилмас куч”. “Маънавият”, 2008.

Имом Бухорий. “Ал-Жомеъ ас-саҳиҳ”.

Имом Бухорий. “Ал-адаб ал-муфрад”.

Шайх Ҳомидмирзо Фарғоний Намангоний. “Ал-Фатҳур Роҳман”, Мадина, “Дорул имон”, 1997.

Шамсиддин Муҳаммад ибн Абдурроҳман Саҳовий. “Аз-завъул ами”, Ливан, “Дорул ҳаёт”.

“Ислом”. Энциклопедия. “Ўзбекистон Миллий энциклопедияси”, 2004.

Абу Лайс Самарқандий. “Танбеҳул ғофилин”.

Абу Ҳомид Ғаззолий. “Мукошафатул қулуб”.

Аҳмад Юғнакий. “Ҳибатул ҳақойиқ”.

Ҳусайн Воиз Кошифий. “Ахлоқи муҳсиний”.

МУНДАРИЖА

Сўзбоши.....	3
Маънавиятга таҳдидлар.....	7
“Оммавий маданият”нинг оилаларимизга салбий таъсири.....	13
Аср ютуқлари маънавиятга хизмат қилсин.....	17
Уяли телефон тажовузи.....	18
Интернет ёвузлик тўрими?.....	19
Қобилиятни тўғри сарфлаш.....	21
Ноқонуний дисклар савдоси.....	22
Матбуотда ахлоқ меъёрларини сақлаш.....	23
Глобаллашув ўзликни йўқотиш эмас.....	23
Зарурий чоралар – тарбиянинг муҳим воситаси.....	25
Тарбиянинг нозик жиҳатлари.....	27
Жинсий тарбия масъулияти.....	27
Изи сўраш одоби.....	30
Назар солиш одоби.....	33
Фарзандни эрта жинсий қизиқишлардан сақлаш.....	50
Оила назорати.....	54
Атрофдагиларнинг салбий таъсиридан химоя қилиш.....	55
Ахлоқсиз филмлар ва томошалар зарари.....	56
Ҳаёсиз либослар зарари.....	57
Миллатимизга хос, замонага мос бўлсин.....	60
Ҳаёсизларнинг зулмат макони.....	64
Ахлоқсизликнинг жамиятга зарари.....	71
Фарзанд тарбиясидаги уч услуб.....	72
Тарбия кушандаларидан сақланиш.....	72
Турли хатарлардан огоҳ бўлиш.....	74
Ижтимоий хатар.....	78
Икгисодий хатар.....	79
Одам савдоси – қуллик балоси.....	82
Диний хатар.....	87
Тарбия босқичларининг узвий боғлиқлиги.....	90
Балоғатга етган йигит, қиз одоби.....	91

Таяммумнинг шартлари.....	96
Эр-хотин муносабати.....	99
Насабни сақлаш	104
Ахлоқсизликдан сақланиш.....	104
Эр ва хотин ҳамжиҳатлиги.....	105
Касаллик ва офатлардан сақланиш.....	105
Руҳий ва нафсий таскин топиш.....	106
Солиҳ зурриёт колдириш.....	108
Эр ва хотин куйидагилардан огоҳ бўлиши лозим.....	116
Нафсни сақлаш.....	120
Аллома Али Тантовий насиҳатлари.....	122
Фарзандга жинсий тарбияни очик баён қилиш.....	126
Муқаддас даргоҳ.....	131
Ёмон хулқдан сақланиш.....	141
Мустаҳкам оила – юрт таянчи.....	143
Хотима.....	148
Фойдаланилган манбалар.....	154

Усмонхон АЛИМОВ

ОИЛАДА ФАРЗАНД ТАРБИЯСИ

Муҳаррир Комилжон БУРҲОНОВ
Бадий муҳаррир Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли
Мусаҳҳиҳа Мухтарама УЛУҒОВА
Саҳифаловчи Толибжон ҚОДИРОВ

Нашриёт лицензия рақами: АІ № 146. 2009. 14. 08.

Теришга 2012 йил 25 сентябрда берилди. Босмахонага
2012 йил 3 октябрда берилди. Босишга 2012 йил 8 октябрда
рухсат этилди. Офсет қоғози. Қоғоз бичими 84 x 108 ¹/₃₂.
Ҳарф гарнитураси Times New Roman. Офсет босма усули.
Ҳисоб-нашриёт т.: 8,75. Шартли б. т.: 4,8 Адади: 5000 нусха.
• 426 -сон буюртма. Баҳоси келишилган нархда.

“Moʻraʻounnahr” нашриётида тайёрланди.
Нашриёт манзили: 100002, Тошкент шаҳар
Заркайнар 18-берккўча 47а-уй.
Электрон почта: *m-nashr@yandex.ru*.
Тел: (8-371) 227-34-30

Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи
босмахонасида чоп этилди.
100128, Тошкент шаҳар Шайхонтоҳур кўчаси 86-уй.